

"MURHEELLISTEN LAULUJEN MAA"

Ylisukupolvisuus ja suomalainen parisuhdekulttuuri naisten
kokemuksissa lähisuhdeväkivallasta

Julia Fagerström

Pro gradu -tutkielma

Turun Yliopisto

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Sosiaalitieteiden laitos

Sosiaalityö

Toukokuu 2020

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Tiivistelmä

TURUN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Sosiaalitieteiden laitos

FAGERSTRÖM, JULIA: ”Murheellisten laulujen maa”. Ylisukupolvisuus ja suomalainen parisuhdekulttuuri naisten kokemuksissa lähisuhdeväkivallasta.

Pro gradu -tutkielma: 99 s.

Sosiaalityö

Toukokuu 2020

Ohjaaja: Anne Puuronen

Naisiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta on vuonna 2020 edelleen merkittävä sosiaalinen ongelma suomalaisessa yhteiskunnassa ja sosiaalityön kentällä. Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen lähisuhdeväkivallan ilmiötä ylisukupolvisuuden, suomalaisen parisuhdekulttuurin ja sukupolvien välisten erojen näkökulmasta eri ikäisten naisten väkivaltakokemuksissa. Tutkielmassani olen kiinnostunut selvittämään väkivallan jatkuvuuden ilmenemistä sekä suomalaisen parisuhdekulttuurin ja yhteiskunnallisen muutoksen yhteyttä väkivaltaan liittyviin kokemuksiin. Tutkielmani aineistona käytän Turun yliopiston sosiaalityön oppiaineen sekä Turun yliopistollisen keskussairaalan (TYKS) yhteistyönä toteuttaman EHYEKSI-hankkeen (6/2018–2021) sisällä kerättyä haastatella-aineistoa. Haastatteluista aineistossa on yhdeksän. Olen jakanut aineiston haastateltujen ikäjakauman mukaan kolmeen ryhmään, joista ensimmäinen sisältää 1940-1950 -luvuilla, toinen 1960-1970 -luvuilla ja kolmas 1990-luvulla syntyneiden naisten haastattelut. Sukupolvisen jaottelun avulla tarkastelen lähisuhdeväkivallan ajallista ja yhteiskunnallista kontekstia. Tutkielmani on laadullinen tutkimus, jonka tulkin- nassa käytän teoriasidonnaista narratiivista analyysiä sekä teemoitteluä.

1940-1950-luvuilla syntyneiden naisten väkivaltakokemukset ovat pitkäkestoisia perin- teisen avioliittokäsityksen ja naisen kotiin sitoutuneen aseman vuoksi. Parisuhdekulttuu- rissa ja väkivallan sitovuudessa tapahtuu muutos 1960-1970-lukujen vaihteessa synty- neiden naisten työssäkäynnin ja kouluttautumisen myötä, naisen aseman paikantuessa myös kodin ulkopuolelle. Avioerojen yleistyminen ilmentää yhteiskunnallista murrosta. Merkittävä muutos naisen asemassa näkyy 1990-luvulla syntyneiden haastateltujen ker- tomuksissa itsenäisestä, työssäkäyvästä ja omaa hyvinvointia arvostavasta naisesta. Vä- kivaltakokemukset ovat lyhytkestoisempia, suhteesta lähdetään nopeammin, eikä hoi- vaajan rooliin sitouduta aiempien vuosikymmenien tavoin. Myös 2010-luvun metoo- kampanjan nähdään vaikuttavan asennoitumiseen naisten kokemaa seksuaalista väkival- taa kohtaan.

Väkivalta näyttäytyy 1950-luvulta 2010-luvulle sukupolvelta toiselle siirtyvänä pahoin- vointina, traumana ja osittaisena toistuvana väkivaltaisuutena. Kuritusväkivalta näyttää kuitenkin vähentyneen 1990-luvulle tultaessa. Väkivaltaan puututaan enemmän 2000- luvulle tultaessa, mutta samanaikaisesti väkivaltaa edelleen sivuutetaan. Väkivallasta vaietaan 1950-luvulta 2010-luvulle häpeän ja pelon vuoksi. Suomalainen alkoholikult- tuuri näyttäytyy merkittävänä tekijänä lähisuhdeväkivallassa 1950-luvulta 2010-luvulle.

Asiasanat: lähisuhdeväkivalta, naiset, ylisukupolvisuus, suomalaisuus, parisuhdekult- tuuri, sukupolvet, sosiaalityö

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	2
2	LÄHISUHDEVÄKIVALLAN SUOMALAINEN PERINTÖ	4
2.1	LÄHISUHDEVÄKIVALLAN YLEISYYS JA MUODOT	4
2.2	SUKUPUOLITTUNUT VÄKIVALTA	8
2.3	VÄKIVALLAN SUOMALAINEN KULTTUURI JA SUKUPOLVIEN EROT	11
2.3.1	Sota-vuodet, kotirintama ja lapset	13
2.3.2	Naisen asema ja yhteiskunnallinen muutos	19
3	YLISUKUPOLVINEN JA PERIYTIVÄ VÄKIVALTA	25
3.1	KURITUSKULTTUURIN HIDAS MUUTOS JA YHTEISKUNNALLISET RAKENTEET	25
3.2	VÄKIVALLAN VAIKUTUKSET	27
3.2.1	Traumatisoituminen	29
3.2.2	Kiintymyssuhdemallit	32
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	34
4.1	TUTKIMUSTEHTÄVÄ	34
4.2	AINEISTON ESITTELY	35
4.3	AINEISTON ANALYYSI JA EETTINEN POHDINTA	38
5	YLISUKUPOLVISUUS, SUOMALAINEN PARISUHDEKULTTUURI JA SUKUPOLVIEN MERKITYS KOETUSSA LÄHISUHDEVÄKIVALLASSA	42
5.1	"MÄ OLEN VALAN TEHNYT KIRKOSSA JUMALAN JA IHMISTEN EDESSÄ"	42
5.1.1	Ylisukupolvinen väkivalta lapsuudessa, parisuhteessa ja lasten elämässä ..	42
5.1.2	Väkivallan yksityisyys ja puhumattomuuden kulttuuri	48
5.1.3	Perinteinen avioliitto- ja perhekäsitys sekä alkoholikulttuuri	51
5.2	"ON KAHDENLAISII NEUVOI ESIMERKIKS TUTTAVAPIIRISTÄ..."	56
5.2.1	Ylisukupolvinen väkivalta lapsuudessa, parisuhteessa ja lasten elämässä ..	57
5.2.2	Väkivallan yksityisyys ja puhumattomuuden kulttuuri	62
5.2.3	Työelämä, avioliittokäsityksen rakoileminen ja alkoholikulttuuri	65
5.3	"KUITENKIN OLEN VIELÄ SEN VERRAN NUORI IHMINEN, ET ON MUITAKIN VAIHTOEHTOJA"	71
5.3.1	Ylisukupolvinen väkivalta lapsuudessa ja parisuhteessa	71
5.3.2	Väkivallan yksityisyyden rakoileminen ja puhumattomuuden kulttuuri	74
5.3.3	Itsenäisyys, hoivaajan roolista luopuminen ja alkoholikulttuuri	78
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	83
	KIRJALLISUUS	87

En oo kuullut mitään

(Kolmas Nainen, 1994)

Viime yönä naapurissa

Vaimo hakattiin

Siellä vaimokulta piestiin

Henki hieveriin

Levotonta koiranunta meillä nukuttiin

Eikä kuultu mitään

Ei kuultu mitään

Yöpaidassaan tytär hiipi rappukäytävään

Se meni pommisuojaan

Suojaan isältään

En oo kuullu mitään

Jos multa kysytään

En ala sekaantumaan

Toisten elämään

En oo kuullu

Mä en oo kuullu mitään

Jokainen kai pitää huolta itsestään

1 JOHDANTO

Naisiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta on suomalaisessa kulttuurissamme syvään juurtunut ja tunnettu ilmiö. Aihetta on käsitelty laajasti niin yhteiskunnallisessa keskustelussa kuin populaarikulttuurissakin. Yhtenä tunnetuimmista kuvauksista voidaan pitää Eppu Normaalin *Tuhansien murheellisten laulujen maata*, jossa laulun päähenkilö pyrkii välttämään menneiden sukupolvien ”perinteisen miehen kohtaloa” päättämällä, ettei osta kirvestä tai juo viinaa. Suomalainen alkoholikulttuuri onkin merkittävä tekijä väkivallan esiintyvyydessä. Edellisen sivun kappaleessa *En oo kuullut mitään* tulee puolestaan näkyväksi lähisuhdeväkivallan yksityisenä pidetty luonne. Toisten perheasioihin on parempi olla sotkeentumatta.

Miesten väkivaltaa kulttuurisesta näkökulmasta tutkinut Jokinen (2000) toteaa väkivaltaan liittyviä selitysmalleja olevan useita. Lapsi, joka varttuu väkivaltaa painottavassa ympäristössä, omaksuu mallin, jonka mukaan ongelmien ratkaisutapana voidaan käyttää väkivaltaa. Toisaalta väkivalta voidaan palauttaa osaksi vallankäyttöä, jollaisena se näyttäytyy erityisesti suhteessa naisiin ja lapsiin. Toisaalta väkivaltaisuuden taustalla voi olla luonnehäiriö tai kokemus petetyksi tai epäoikeudenmukaisesti kohdelluksi tulemisesta. Toisaalta mikään määritelmä ei pysty yksiselitteisesti ja aukottomasti selittämään väkivallan ilmiötä. (Jokinen 2000, 17.) Väkivallan ilmiö on siis moniulotteinen ja siihen liittyy myös monenlaisia kulttuurisia merkityksiä.

Sosiaalityössä naisiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta näyttäytyy merkittävänä sosiaalisena ongelmana. Se läpäisee eri asiakasryhmät ja sosiaaliluokat. Naisten kokemassa väkivallassa erityispiirteenä on kotiympäristö. Piispa ja Heiskanen (2017) toteavatkin miesten kokevan väkivaltaa yleisimmin kadulla, kun taas naisiin kohdistuva väkivalta keskittyy usein kotiin. Lyhyen aikavälin sekä lieviä väkivaltakokemuksia tarkasteltaessa miesten ja naisten kokemukset ovat samankaltaisia ja molemmat asemoituvat sekä uhreiksi että tekijöiksi. Kun tarkastellaan väkivaltaa ajallisesti sekä sen raaistumisen ja syventymisen ominaisuuksien kautta, erottuu naisten määrä väkivallan kokijoina sekä avun tarvitsijoina väkivallan seurauksiin. Vertailtaessa Euroopan Unionin jäsenmaita, erottuu suomalaisten naisten osuus koetun väkivallan yleisyydessä keskimääräistä yleisempänä. Miesten osalta tutkimuksessa ei havaittu eroa muihin jäsenmaihiin. Piispa ja Heiskanen esittävät yhdeksi tulosta selittäväksi tekijäksi yksityistä väkivaltaa koskevan

sallivamman suomalaisen asenneilmapiirin. (Piispa & Heiskanen 2016/2017, 84-85.) Naisten kokemassa lähisuhdeväkivallassa on siis ominaispiirteitä, jotka eroavat miesten kokemasta lähisuhdeväkivallasta.

Pro gradu -tutkielmani aineistona toimii Turun yliopiston sosiaalityön oppiaineen sekä Turun yliopistollisen keskussairaalan (TYKS) yhteistyönä toteuttaman EHYEKSI-hankkeen (6/2018–2021) sisällä kerätty haastatteluaineisto. Pro gradu -tutkielmani tarkastelee naisiin kohdistuvaa lähisuhdeväkivaltaa yhdeksän haastattelun avulla. Tutkielmassani selvitän ylisukupolvisuuden, suomalaisen parisuhdekulttuurin ja sukupolvien välisten erojen ilmenemistä eri ikäisten naisten lähisuhdeväkivaltakokemuksissa. Tarkastelen aineistoa ikäryhmittäin, jolloin ajallisen ja yhteiskunnallisen kontekstin tarkastelu mahdollistuu. Olen jakanut aineiston kolmeen ryhmään, joista ensimmäinen koostuu 1940-1950 -lukujen taitteessa syntyneiden naisten haastatteluista, toinen 1960-1970-lukujen taitteessa syntyneiden haastatteluista ja kolmas 1990-luvulla syntyneiden haastatteluista. Pro gradu -tutkielmani tarkoituksena on tuottaa tietoa väkivallan periytyvyydestä, suomalaisen parisuhdekulttuurin merkityksestä sekä sukupolvisista eroista väkivallan kokemuksissa. Toivon tutkielman tuovan tietoa kaikille aiheesta kiinnostuneille sekä sosiaalityön ja muiden väkivallan parissa työskentelevien ammattilaisten työn tueksi. Tutkielmani on laadullinen tutkimus ja käytän aineiston analysoinnissa teoriasidonnaista narratiivista analyysiä sekä teemoittelua.

Tutkielmani aihe on ajankohtainen, sillä lähisuhdeväkivalta on suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen merkittävä ihmisoikeusongelma. Väkivalta ilmiönä on salattu ja vaiettu, mikä tekee sen havaitsemisesta ja ilmiöön puuttumisesta haastavaa. Tutkielmassani pyrin tuomaan esille ajallista ja yhteiskunnallista muutosta lähisuhdeväkivallan ilmiössä sekä lähisuhdeväkivallan kokemuksellista näkökulmaa. Oma kiinnostukseni lähisuhdeväkivallan ilmiöön on syventynyt sosiaalityön opintojen myötä. Lisäksi lyhyt työkokemukseni lastensuojelun sosiaalityöntekijänä on avannut silmiäni uudella tavalla lähisuhdeväkivallan ilmiön yleisyydelle sekä tarpeelle syventää omaa tiedollista pohjaani. Tutkiellani pyrin syventämään myös omia ammatillisia ja tiedollisia valmiuksiani valmistuvana sosiaalityöntekijänä.

2 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN SUOMALAINEN PERINTÖ

2.1 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN YLEISYYS JA MUODOT

Väkivalta määritellään toiminnaksi, jossa fyysistä voimaa, kontrollia tai valtaa käytetään tarkoituksellisesti tai uhkaustarkoituksessa toiminnan kohdistuessa ihmiseen tai ihmisryhmään. Lisäksi toiminnan on mahdollista aiheuttaa tai siitä aiheutuu fyysinen tai psyykkinen vamma, perustarpeiden tyydyttämättömyys, kehityksen häiriintyminen tai kuolema. Vallan ulottuvuuden kautta väkivallaksi määritellään siis myös laiminlyönti ja toimimattomuus sekä kaltoinkohtelu, joka kytkeytyy väkivallan käyttöön luottamus-, vastuu tai valtasuhteessa, kohteen ollessa tekijää heikommassa asemassa. (Bildjuschkin, Ewalds, Hietamäki, Kettunen, Koivula, Mäkelä, Nipuli, October, Peltonen & Siukola 2020, 5.) Läheissuhteissa esiintyvistä väkivallasta on käytetty useita määritelmiä. Perheväkivalta on pitkään ollut hallitseva käsite, jonka jälkeen lähisuhdeväkivallan käsite on vakiintunut tämän rinnalle laajentamaan väkivallan moninaisuutta perheen sisältä myös muihin ympäristöihin, kuten työpaikoille ja kouluun. (Ojuri 2006, 16.)

Väkivallan esiintyminen läheissuhteissa on Suomessa yleistä ja ilmiö ollut esillä myös julkisessa keskustelussa. Tutkimuksessa Suomi on noussut naisiin kohdistuvan väkivallan osalta EU:n maista toiseksi väkivaltaisimmaksi (Helsingin Sanomat 2014). Kolmannes yli 15-vuotiaista naisista on kohdannut elämänsä aikana parisuhteessa väkivaltaa (Helsingin Sanomat 2018). Vuonna 2005 yli neljä prosenttia naisista oli kohdannut sen hetkisessä parisuhteessaan uhkaavaa käyttäytymistä tai seksuaalista väkivaltaa. Aiemmassa parisuhteessaan seksuaalista väkivaltaa tai uhkaavaa käytöstä oli kohdannut puolestaann hiukan yli 17 prosenttia. (Väestöliitto 2019.) Muun muassa Amnesty ja Yhdistyneet kansakunnat (YK) ovat ottaneet kantaa Suomessa esiintyvään lähisuhdeväkivallan määrään ja auttamispalveluiden riittämättömyyteen. (Yle 2019; Amnesty 2019; Suomen YK-liitto 2017). Amnesty vaatii muun muassa tukipalveluiden lisäämistä naisille sekä lainsäädännön muuttamista muun muassa raiskauksen määritelmän osalta (Amnesty 2019).

Yhteiskunnalliset toimet läheissuhteissa ilmenevän väkivallan vähentämiseksi ja estämiseksi ovat kuitenkin olleet Suomessa verrattain hitaita. Vasta vuonna 1994 kriminalisoitiin lailla avioliitossa tapahtunut raiskaus. Ruotsissa vastaava laki säädettiin vuonna

1962. (Väestöliitto 2019; Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja PTK 16/1994, 286-292.) Lähestymiskiellosta säädettiin laki vuonna 1999, jota laajennettiin vuonna 2004 koskemaan saman perheen jäseniä. Tämä myötä väkivallan tekijä joutui uhrin sijasta jättämään perheen yhteisen asunnon. (Väestöliitto 2019.) Vuonna 1995 pahoinpitely muuttui asianomistajarikoksesta virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Lakiin sisältyi kuitenkin ”vakaan tahdon pykälä”, jolloin syyte oli mahdollista jättää nostamatta asianomistajan vakaasti näin halutessa. Vakaan tahdon pykälä kumottiin rikoslaista vuonna 2004. Vuonna 2011 rikoslakia uudistettiin hallituksen esityksen pohjalta siten, että myös läheissuhteessa tapahtuva lievä pahoinpitely siirtyi omistajarikoksesta syytteen alaiseksi rikokseksi. Uudistuksen taustalla oli muun muassa se, että suuri osa perheväkivalta tapauksista jäi kirjaamatta asianomistajan luopuessa vaatimuksista. (Yle 2019; Finlex HE 78/2010; Piispa & Heiskanen 2016, 74; Forsberg 2004, 82; Hämäläinen 2004, 326-328.) Ronkainen (2008) pohtiikin artikkelissaan, eikö Suomessa sotien aikaisten kokemusten jälkeen pitäisi olla tietoa väkivallan ja satuttamisen haitoista yksilölle. Samalla Ronkainen kritisoi väkivaltatyön hidasta muutosta osaksi sosiaalityön ja palveluiden piiriä, joiden tehtävänä on vastata kaikkien ja tarkemmin kaikkien perheiden tuen tarpeisiin, väkivallan ollessa yleinen ongelma. Tästä huolimatta rikosuhritoiminta sekä tähän liittyvät palvelut ovat tulleet Suomeen vasta 1990-luvulla, niin kutsutussa kolmannessa vaiheessa. Rikosuhrityön ensimmäisen vaiheen maina pidetään muun muassa Hollantia, Iso-Britanniaa ja Saksaa, jotka aloittivat palveluiden kehittämisen 1970-luvulla. Toisen vaiheen maihin kuuluvat 1980-luvulla palveluitaan kehittäneet Ranska ja Ruotsi. (Ronkainen 2008, 391-392.)

Väkivalta aiheena sisällytettiin ensimmäisen kerran vuonna 1997 sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevaan valtakunnalliseen suunnitelmaan, jossa käsiteltiin naisiin ja lapsiin kohdentuvaa ehkäisevää väkivaltatyötä kuntien velvollisuutena. Vuonna 1999 aloitettiin ensimmäinen naisia koskevan väkivallan ehkäisyyn tähtäävä valtakunnallinen sosiaalityön ohjelma. Vuonna 2005 kehitettiin ensimmäinen väkivallan vähentämistä koskeva kansallinen ohjelma. Suomi on näin liittynyt osaksi väkivalta- ja uhrityöskentelyä vasta kolmannessa vaiheessa 1990-luvulla, sekä palveluiden että poliittisten toimien osalta. Hyvinvointipolitiikan toteuttaminen on nähty pääosin kuntien ja valtion velvollisuutena. Tästä huolimatta väkivaltatyötä tehdään suurimmaksi osaksi julkisen sektorin ulkopuolella. Näin ollen väkivaltatyöhön kohdentuvasta rahoituksesta ei ole varmuutta. Väkivaltatyön koulutus on puolestaan painottunut järjestöille tai amma-

tillisiin täydennyskoulutuksiin, eikä väkivaltaa kokeneille tai sen tekijöille ei ole valtakunnallisia, yhdenmukaisia hoitoon keskittyviä toimintamalleja. (Ronkainen 2008, 390–392; ks. Anttonen & Sipilä 2000.)

Suomessa on kuitenkin pyritty 2010-luvulla edelleen kehittämään väkivaltatyötä. Istanbulissa vuonna 2011 solmittu Euroopan neuvoston yleissopimus perheväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi astui Suomessa voimaan vuonna 2015 (Finlex 2015). Istanbulin sopimukseen pohjautuen vuosille 2018–2021 kehitetty toimeenpanosuunnitelma painottaa muun muassa turvakotipaikkojen ja SERI-tukikeskusten lisäämistä, ammattihenkilöstön kouluttamista kohtaamistaitojen ja traumatyöskentelyn osalta sekä valistuksen lisäämistä tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta maahanmuuton yhteyteen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017). Kansainvälisesti katsottuna on kuitenkin tapahtunut myös perheväkivaltaa koskevia lievennyksiä, jotka ilmentävät päinvastaista suuntaa asennoitumisessa lähisuhdeväkivallan ilmiöön. Esimerkiksi Venäjällä perheväkivalta poistettiin rikoslaista vuonna 2017 (Yle 2017).

Läheissuhteissa ilmenevää väkivaltaa voidaan tarkastella erilaisten piirteiden kautta. Esimerkiksi nuorten välisestä parisuhdeväkivallasta käytetään käsitettä seurusteluväkivalta. Suurin osa lähisuhdeväkivallasta on yksilöitävissä parisuhdeväkivallaksi. Parisuhdeväkivallan määritelmät ovat paikka-, aika- ja kulttuurisidonnaisia. Väkivallan yleisinä piirteinä voidaan kuitenkin pitää Jeff Hearnin (1998) määritelmän mukaisesti fyysistä tai muunlaista voimankäyttöä, tarkoituksellista vahingon tuottamista, kohteen kokemaa loukkaavaa tai vahingoittavaa toimintaa sekä niitä kolmannen osapuolen, kuten viranomaisen, väkivallaksi tunnistamia toimintoja tai tapahtumia. Parisuhdeväkivalta voidaan myös jaotella henkiseen, fyysiseen sekä seksuaaliseen väkivaltaan. (Ojuri 2006, 16–17; Hearn 1998, 16; Bildjuschkin ym. 2020, 7.).

Parisuhdeväkivallan ilmenemismuotojen lisäksi myös sen vakavuutta on pyritty arvioimaan. Esimerkiksi Johnson (1995) on jakanut parisuhdeväkivallan tilanneväkivaltaan (common couple violence) sekä parisuhdeterroriin (patriarchal terrorism, myöhemmin intimate terrorism). Erotuksena tilanneväkivaltaan on parisuhdeterrorin sisältämä kontrollimenetelmien käyttö sekä tahto alistaa kumppania. Strausin (2006) näkemys väkivallan vakavuudesta tukee Johnsonin näkökulmaa. Straus haastaa perinteisen näkökulman henkisen väkivallan lievemmyydestä toteamalla fyysisen väkivallan edustavan usein lievää tilanneväkivaltaa. Sen sijaan henkisen väkivallan myötä parisuhdeväkivalta

muuttuu kontrollinen ja alistamisen kautta vakavammaksi. (Säävälä, Pohjoisvirta, Hannus, Korhonen & Karvonen 2011, 295; Johnson 1995, 283-294; Straus 2006, 1086-1097.)

Muina väkivallan ilmenemismuotoina voidaan erottaa muun muassa vaino, jossa esimerkiksi tarkkailemalla, seuraamalla ja uhkaamalla pyritään tuottamaan tahallista ja toistuvaa ahdistusta sekä pelkoa toiminnan kohteelle. Piispan ja Heiskasen (2017) mukaan vaino on tiedostettu enemmän julkisessa keskustelussa 2010-luvulla, vaikka väkivaltatyössä ilmiö on ollut pitkään tunnettu. Vainoa kriminalisoiva laki säädettiin vuonna 2014. Suomessa vainoa on kokenut neljäsosa naisista. Muissa Euroopan Unionin jäsenmaissa vastaava luku on 17 prosenttia. Taloudellisessa väkivallassa puolestaan väkivallan kohteen itsemääräämisoikeutta taloudellisissa asioissa kontrolloidaan tai loukataan. Välineellinen (tai instrumentaalinen) väkivalta kohdistuu taas väkivallan kohteen omaisuuteen tai läheisiin, jolloin tarkoituksena on saavuttaa tietty tavoite. Välineellinen väkivalta nivoutuu henkiseen väkivaltaan ja se mielletään harkituksi vahingonteoksi. (Bildjuschkin ym. 2020, 9; Piispa & Heiskanen 2017, 82-83.)

Myös päihteet ovat sidoksissa lähisuhdeväkivallan ilmiöön. Väkivallan kokemukset ovat nelinkertaisia naisilla, joiden puoliset juovat useita kertoja viikossa humalahakuisesti verrattuna naisiin, joiden puoliset ovat juovat humalahakuisesti pari kertaa kuukaudessa. Naisten oma humalahakuinen alkoholinkäyttö nostaa väkivallan riskin kaksinkertaiseksi niihin naisiin verrattuna, jotka eivät koskaan juo humalahakuisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 35). Päihteiden käytön voidaan siis todeta edesauttavan väkivallan ilmenemistä läheissuhteissa.

Jokinen (2000) erottelee väkivallan jakautumista myös suoraan ja rakenteelliseen väkivaltaan. Suora väkivalta on yksittäinen väkivaltainen tapahtuma tai tapahtumien sarja, joka koskee yhden miehen läheissuhteessaan käyttämää väkivaltaa. Rakenteellinen väkivalta on puolestaan prosessi, joka voi yhtäältä ilmetä muun muassa usean miehen läheissuhteessaan käyttämänä väkivaltana. (Jokinen 2000, 13-14.) Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijoiden mukaan rakenteelliseksi väkivallaksi määritellään ihmisen tai ihmisryhmän oikeuksien tai aseman heikentäminen, jolloin perustarpeiden tyydyttäminen estyy. Lisäksi rakenteelliseen väkivaltaan sisältyy hengen, hyvinvoinnin tai terveyden uhkaaminen sekä muu vahingon aiheuttaminen. Rakenteellinen väkivalta sitoutuu yhteiskunnan rakenteisiin, normeihin, valtajärjestelmiin sekä toimintatapoihin. (Bildjuschkin ym. 2020, 6.) En kuitenkaan lähde erittelemään yhteiskunnan tuottamaa

rakenteellista väkivaltaa tämän tarkemmin, tutkielmani keskittyessä yksilöiden väliseen, ja tarkemmin miesten naisiin kohdistamaan lähisuhdeväkivaltaan. Seuraavassa luvussa käsittelen väkivallan sukupuolittuneisuutta tarkemmin.

2.2 SUKUPUOLITTUNUT VÄKIVALTA

Läheissuhteissa tapahtuva väkivalta on suurelta osin jakautunut miestekijöihin naisten ollessa väkivallan kohteena. Heinämaan ja Näreän toimittamassa teoksessa Pahan tyttäret (1994) muun muassa Marita Husso puhuu ”sukupuolittuneesta väkivallasta”, joka sisältää väkivallan jaottelun naispuolisiin kohteisiin sekä miespuolisiin tekijöihin. Ronkaisen (1998) mielestä ”sukupuolistunut väkivalta” olisi terminä kuitenkin kuvaavampi, koska se tunnistaa laajemmin väkivaltaan liittyvät eri tasot, ilmiöt ja tavat, kuten lapsiin, puolisoon, vanhuksiin sekä kulttuuriin ja yhteiskunnan rakenteisiin palautuvat väkivallan muodot. Jokinen (2000) kuitenkin kritisoi sukupuolistunutta väkivaltaa terminä, joka jättää huomiotta miesten välisen, maskuliiniseen toimijuuteen ja arvoasemaan liittyvän väkivallan. Jokinen käyttää käsitettä ”miesten väkivalta”, jonka voidaan käsittää kattavan väkivallan eri kohteet (lapset, naiset, miehet, ympäristö tai tekijä itse) sekä miestekijät ja erilaiset, miehisyyttä määrittelevät rakenteet (instituutiot ja kulttuuriset tekijät). Miesten väkivalta eroaa englannin kielen termistä ”male violence”, joka puolestaan viittaa miesten käyttämän väkivallan biologisiin, fyysisiin ja evoluution merkityksiin käyttäytymisen takana. (Jokinen 2000, 25-27; Husso 1994, 130; Ronkainen 1998, 7-8.) Käytän kuitenkin jatkossa käsitettä sukupuolittunut väkivalta, jolla tarkoitan väkivaltaisen käytöksen painottumista miehiin, väkivallan kohdentuessa pääasiallisesti naisiin. Tämän käsitteen käyttö on mielekästä tutkielmani näkökulmasta, koska tutkielmani keskittyy nimenomaisesti naisten heteroparisuhteissa kokemaan lähisuhdeväkivaltaan.

Ojuri (2006) mukaan parisuhteessa esiintyvä väkivalta kohdistuu yleisimmillään naisiin. (Ojuri 2006, 16). Myös avunhakijoista naisten määrä on huomattava. Vuonna 2017 turvakotien asiakkaista 94 prosenttia, seksuaalista väkivaltaa kokeneiden Seritukikeskuksen asiakkaista 97 prosenttia ja Nollalinjan valtakunnalliseen auttavaan puhelimeen soittajista 87 prosenttia oli naisia. Nollalinjaan soittaneista yli 67 prosenttia oli hakenut apua myös muualta, yleensä läheiseltä, terveyden- ja sosiaalihuollosta tai poliisilta. Puheluissa väkivaltaa kuvattiin usein toistuvaksi (yli 44 prosenttia)

tai usein tapahtuvaksi (yli 48 prosenttia). (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2018, 1; 15–16.)

Tilastojen mukaan vuosina 2010–2016 naisuhrien kuolemista yli 50 prosenttia oli aiheuttanut entinen kumppani, nykyinen seurustelukumppani tai nykyinen puoliso (sukupuoleltaan mies). Miesuhrien osalta vastaava luku on naispuolison aiheuttamana alle 10 prosenttia. (Lehti 2018, 25). Liukkonen (1995) toteaa, että henkeen kohdistuvissa rikoksissa pidetään usein selityksenä mustasukkaisuutta. Liukkonen kuitenkin viittaa tutkimuksissa esiin tulleeseen ristiriitaan mustasukkaisuuden osalta, jota naisten on todettu kokevan miehiä enemmän. Tästä huolimatta intohimorikokset ovat yleensä miesten tekemiä. Ulkomaisissa tutkimuksissa mustasukkaisuuden rinnalle on noussut selitys, jonka mukaan mies tappaa kumppaninsa estääkseen ketään toista saamasta häntä naisen hakiessa eroa tai ilmaisseensa tyytymättömyyttään suhteeseen. (Liukkonen 1995, 121.)

Sukupuolittuneen aselman väkivallan tekijän ja väkivallan kokijan välillä voidaan yhtäältä selittää pohjautuvan vuosisatojen aikana kehittyneeseen yhteiskunnalliseen järjestykseen. Lidman (2015) kuvaa patriarkaalisen järjestelmän merkitystä avioliitossa ilmenneen väkivallan osalta uuden ajan alun yhteiskunnassa, jossa sekä säätyjen että sukupuolten välinen hierarkia säätelöi yksilön elämää. Patriarkaalisuus kuvaa yhteiskuntajärjestystä, jossa miehet toimivat valta-asemassa. Miehellä ”perheenpäänä” oli kotikuritusoikeus. Mies on yhä edelleen useassa maassa perheen sisällä valta-asemassa, joka oikeuttaa ikään kuin luontaisesti myös puolison ja lasten kurittamiseen. (Lidman 2015, 19, 33, 74; Gowing 2005; Eilola 2002; Butler 2007; Liliequist 2011.) Myös Jokinen (2000) viittaa väkivallan ja patriarkaalisen kulttuurin sidokseen. Väkipolttaan suhtaudutaan ihannoivasti ja miesten käyttämä väkivalta nähdään sukupolvien kautta eteenpäin välitettävänä ominaisuutena. Miesten käyttämä väkivalta liittyy valtasuhteiden uudelleen tuottamiseen. Patriarkaalisessa kulttuurissa miesten määrittämät arvot, käytännöt, ajatustavat, asenteet ja puhetyylit hallitsevat. Niin naiset kuin vailla valtaa olevat miehet syrjäytyvät tällaisessa yhteiskunnallisessa hierarkiassa. (Jokinen 2000, 16–17; Koivunen 1996, 35–76; Liljeström 1996, 111–138.)

Naisen asema suomalaisessa väkivaltakeskustelussa on ollut pitkään häivytettyä. Husso (1994) kritisoi suomalaista keskustelua parisuhdeväkivallasta sekä sen eroamista muusta pohjoismaisesta keskustelusta muun muassa käsitteellisesti. Muissa pohjoismaissa on käytetty käsitettä ”kvinnomishandel” (naisten pahoinpitely), kun taas suomalaisen kes-

kustelun keskiössä 1970-luvulta asti on ollut perheväkivalta. Suomessa väkivalta on siis näin käsitetty naisen sijasta koko perhettä koskevaksi ongelmaksi. Husson mukaan lisäksi parisuhdeväkivallan luonne asianomistajarikoksena on lain mahdollistamana edesauttanut ilmiön yksityisyyttä. Kulttuurinen, sosiaalinen ja historiallinen kehys naisiin kohdistuvassa väkivallassa on synnyttänyt tulkintoja ilmiön marginaalisuudesta ja sen oikeutuksesta. Miehen suorittamaa väkivaltaa on tarkasteltu muun muassa alkoholin, stressin, naisten nalkutuksen sekä kontrollin menetyksen näkökulmasta. (Husso 1994, 130-131.)

Jokinen (2000) kritisoi miehen väkivaltaisuuteen liitettyä hallinnan menetystä. Traditio-naalisen, patriarkaalisen järjestyksen mukaan miehisuus on kytköksissä naisiin kohdistuneeseen valtaan, josta osa ilmenee miesten tekemänä väkivaltana. Parisuhdeväkivalta ilmentää miehen naiseen kohdistamaa valtaa, kontrollia ja alistamista. Väkivalta ei niinkään johdu miehen hallitsemattomasta vihan purkautumisesta tai perheessä vallitsevasta dynamiikasta. Naisiin kohdistuvassa väkivallassa voidaan erottaa kolme erityispiirrettä: *julkisuudelta piiloutuminen, väkivallan intiimiys sekä sukupuoli ja seksuaalisuus* väkivallan paikkaa määrittävinä tekijöinä. Väkivallan julkisuudelta piiloutumiseen liittyy usein poliisin ja viranomaisten tietämättömyys tapahtuneesta, mikä osaltaan mahdollistaa väkivallan jatkumisen sekä psyykkiset vammat. Väkivallan intimitettiin kuvaa väkivallan keskittyminen yleensä läheisiin ihmissuhteisiin. Väkivalta nivoutuu tätä kautta seksuaalisuuteen sekä moninaisemmin ihmissuhteisiin. Traumatisoivana elementtinä on väkivallan kohteen ja tekijän läheinen suhde. Naisten kokemaa väkivaltaa luonnehtii myös sen kohdistuminen erityisesti sukupuoleen ja seksuaalisuuteen, esimerkiksi raiskauksen kautta. Miehiin kohdistuvassa väkivallassa kyse on harvemmin miessukupuoleen kohdistuvasta tai seksuaalisesta teosta. Tämä erottaa miesten ja naisten asemaa väkivallan kokijoina. (Jokinen 2000, 39-40.)

Sukupuolittunut väkivalta voi kytkeytyä osaltaan myös sukupuolten välisiin eroihin. Erillisyyden kyvystä on Ronkaisen (1999) mukaan keskusteltu yhtenä miesten ja naisten välisenä erona. Erillisyys nousee merkittävään asemaan pohdittaessa häpeästä irtautumisen keinoja, esimerkiksi vihan kautta. Miesten kyky erillisyyteen on naisia parempi, mutta läheisyyden luominen on miehille vaikeampaa. Naiset puolestaan muovaavat minuuttaan suhteessa toisiin luodun yhteyden kautta, mutta naisten kyky erillisyyteen on heikompi. Itsen eriyttäminen muista on vihan tuntemisen edellytys, kohteen ollessa ulkopuolinen. Itsen erillisyys helpottaa eron tekemistä muihin. Vihan oikeutus perustuu

käsitykseen oman tulkinnan oikeellisuudesta. Oman häpeän häivyttämisen toisena keinona voidaan pitää toisen yksilön häpäisemistä. Ronkainen pohtiikin, miten vastuuttamisen kautta olisi mahdollista laajentaa tekijän teosta tuntemaa syyllisyyttä häpeäksi, jota voisi tarkastella reflektiivisellä tasolla. (Ronkainen 1999, 143, 145.)

Nykyri (1999) on puolestaan tutkinut naisten parisuhteen ristiriitatilanteita naisten kertomana ja toteaa miesten ja naisten välillä olevan eroja läheisyyteen liittyvissä peloissa ja tarpeissa. Naisille toisen tunteisiin eläytyminen sekä oman minuuden rajojen häilyväisyys ovat ominaisempia piirteitä, kuin miehille. Naisten pelkoihin ihmissuhteissa liittyy torjutuksi ja hylätyksi tuleminen. Miesten peloksi ihmissuhteissa on puolestaan esitetty toiseen sulautuminen. On esitetty, että miesten tavoitteena parisuhteessa on hallintaa, kun taas naisten tavoitteena on läheisyys ja yhteyden luominen kumppaniin. Kulttuurisesti on myös painotettu sukupuolten eroa vihantunteen kommunikointiin liittyen asetelmalla ”nainen nalkuttaa, mies mököttää”. (Nykyri 1999, 158-159.)

Naisiin kohdistuva väkivalta on pitkään tulkittu perheen sisäiseksi asiaksi. Nainen on nähty suhteessa koettuun väkivaltaan aiheuttajana ja syyllisenä. Yhteiskunnallisesti parisuhdeväkivaltaa ei ole huomioitu muun väkivallan tavoin, mistä on aiheutunut naisiin kohdistuvan väkivallan sosiaalista hyväksyntää. Väkivallan tekijä ja kokija mielletään epänormaaleiksi toisiksi, omasta maailmasta irrallisiksi. Sosiaaliset mallit ja kulttuuri, kuten tavat, perinteet sekä sukupuolten välistä kanssakäymistä määrittävät uskomukset, ovat kuitenkin sidoksissa naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiöön. (Husso 1994, 131.) Seuraavassa luvussa tarkastelen tarkemmin naisiin kohdistuvan väkivallan kulttuurisia ulottuvuuksia ja selitysmalleja.

2.3 VÄKIVALLAN SUOMALAINEN KULTTUURI JA SUKUPOLVIEN EROT

Kuten aikaisemmin on todettu, väkivalta ja sen sukupuolittuneisuus ovat osittain historiallisia ja kulttuurisia ilmiöitä. Jokinen (2000) erittelee Galtungin käsitettä kulttuurisesta väkivallasta. Väkivalta voidaan nähdä kulttuurisena, kun kulttuuriin kuuluvia osia alueita, kuten uskontoa, viihdettä tai kielijärjestelmiä käytetään suoraan tai rakenteellisen väkivallan perustelemiseen ja sen käytön lieventämiseen. Toisaalta kulttuuriseen väkivaltaan voi liittyä sukupuolta koskevia selityksiä. Esimerkiksi poikien välinen nyrkkkitappelu saatetaan selittää sanonnalla ”pojat on poikia”, kun taas vastaava käytös

tyttöjen keskuudessa käsitetään kulttuurisista merkityksistä poikkeavaksi toiminnaksi. Miesten välinen väkivalta on hyväksyttyä ja näkyvää muun muassa viihteen parissa. Myös suomalaisessa kulttuurissa miesten välinen väkivalta yhdistetään kasvamiseen mieheksi ja tällaisena olemiseksi, jota tuetaan muun muassa armeijassa ja urheilussa. (Jokinen 2000, 18–19, 29–30; Galtung 1990, 291; Lidman 2015, 99.)

Patriarkaatti on sidoksissa kulttuuriseen väkivaltaan siten, että se tukee ja sallii miesten väkivallan käyttöä sekä häivyttää sitä. Yleisesti ottaen miehet erottuvat tilastoissa väkivallan tekijöinä, sekä yksilöinä että järjestäytyneenä toimintana. Esimerkkeinä järjestäytyneestä toiminnasta voidaan pitää moottoripyöräjengejä sekä rikollisjärjestöjä. Miehi-
nen väkivalta näkyy lisäksi sekä historiassa että instituutioissa: maailman sodissa ja kylätappeluissa sekä valtion oikeuttamissa instansseissa, kuten poliisivoimat sekä armeijat. Nämä ovat pääosin miespainotteisia toimintajoukkoja. Miehi-
sen väkivallan ohittaminen ylläpitää patriarkalisuuteen liittyvää valtaa ja kontrollia. (Jokinen 2000, 21–22.) Väkivallan käyttäminen on siis hyväksyttävämpää miesten toimintana, jota sekä kulttuuri, historia että instituutiot perustelevat.

Lidman (2015) toteaaakin parisuhdeväkivallassa, jonka kohteena on nainen, toimivan sukupuolittunut dynamiikka osapuolien välillä ratkaisevana tekijänä väkivallalle eräänlaisen ”kunniaakoodin” kautta. Esimerkiksi naisen osoittaessa huomiotaan toiselle miehelle flirttailemalla, voi aviomies kokea menettävänsä miehi-
sen uskottavuutensa. Väkivalta on yhteydessä näin ollen kulttuurisiin arvoihin ja selitysmalleihin, joissa ristiriitojen ratkaiseminen tapahtuu väkivallan avulla. (Lidman 2015, 99.) Näin ollen miesten käyttämää väkivaltaa voidaan yhtäältä selittää paitsi kulttuurisesti hyväksyttävänä toimintamallina, myös miehi-
sen uskottavuuden ja kunnian säilyttämisen keinona.

Naiseuteen ja naisen kehoon palautuu myös toisenlaisia väkivaltaa mahdollisesti ylläpitäviä merkityksiä. Husso (1994) kuvaa naisen ruumiin ilmentävän yhteiskunnan arvohierarkiaa, sillä naiseus ja feminiinisyys ilmentävät jotakin uhkaavaa ja torjuttua. Husso erittelee filosofi Susan Griffinin, ajatuksia vallitsevasta kahtiajaosta muun muassa tunteen ja järjen sekä hengen ja aineen välillä, mikä juontaa juurensa ”ruumiin tuntemisen pelosta”. Pelon seurauksena nainen, kuten muutkin vähemmistöt, on yhdistetty kulttuurin torjumiin ja tiedostamattomiin aiheisiin, kuten tunne, luonto ja lihallisuus. Parisuhdeväkivallan ilmiötä tarkasteltaessa naisen ruumis toimii kokemuksellisenä paikkana, johon myös naisen subjekti paikantuu. (Husso 1994, 132–134.)

Husso (1994) nostaa myös esiin parisuhdeväkivaltaa tutkineen Eva Lundgrenin ajatuksia väkivallan ”normalisoitumisprosessista”. Väkivalta ja normalisoituminen myös rakentavat käsityksiä sukupuolesta. Mieheys ja maskuliinisuus määrittyvät naisen ja naiseuden hallitsemisen kautta, missä väkivalta on läsnä kontrolloinnin keinona. Kulttuurin ja yhteiskunnan rakenteissa miehisiksi ominaisuuksiksi liitetään aggressiivisuus, väkivalta sekä viriiliys. Naisten seksuaalisuuden ominaisuuksiksi mielletään huolehtiminen, kipu ja tunteet. Miehen väkivaltaisuus on siis liitettävissä yhteiskunnallisesti hyväksyttyyn tapaan rakentaa maskuliinisuutta hallinnan ja vallan muodostaessa eroottisen kokemuksen. Husson mukaan parisuhteessa väkivaltaa käyttävä mies ei yleensä käyttäydy väkivaltaisesti muissa suhteissa, mikä kertoo lähisuhdeväkivallan ilmiöstä ajan, paikan ja kohteen hallintana sekä tunteisiin liittyvänä kontrollointina. (Husso 1994, 134-135.)

Miesten ja naisten välillä on myös kulttuurisia eroja ja normeja suhteessa väkivaltaan. Jokisen (2000) mukaan miesten välisen väkivallan ollessa kulttuurissa hyväksyttyä, oppivat miehet sietämään kipua ja sekä puolustamaan näkökantaansa tarvittaessa väkivallan. Väkivallan normin puuttuessa naiseuden määrittämisestä, omaksuvat naiset joustavamman ja muita huomioon ottavamman tavan sosiaalisessa kanssakäymisessä. Miesten oppiessa sosiaaliseen normiin väkivallan hyväksyttävyydestä, oppivat he samalla salaamaan tunteensa, koska tämä on yhdistettävissä heikkouteen ja naisellisuuteen. (Jokinen 2000, 34.)

2.3.1 Sota-vuodet, kotirintama ja lapset

Väkivalta on ollut osana suomalaista kulttuuria myös toisella vaikealla ja haavoittavalla tavalla. Yhtenä tällaisena ajanjaksona voidaan pitää talvi- ja jatkosotia. Kivimäki (2016) toteaa teoksessa Sodan särkemä arki: *”Suomalaiset joutuivat sotaan marraskuun 30. päivänä 1939, eivätkä ole oikein koskaan palanneet sieltä takaisin”*. (Kivimäki 2016, 183). Tulkitsen Kivimäen sanojen tarkoittavan, että sota on yhä kulttuurisessa perimäsämme vahvasti läsnä.

Kivimäen (2013) mukaan talvi- ja jatkosodan seurauksena psykiatriseen hoitoon päätyi tuhansia suomalaisia miehiä. Miehillä ei ollut välttämättä havaittavissa ruumiillisia vammoja, mutta vapina ja ulospäin näkyvä kauhutila vaikuttivat ilmentävän vakavaa loukkaantumista. Jo lähes varmalta näyttävä sota vuonna 1939 aiheutti monissa epävarmuutta, eikä tulevaa osattu arvioida. Ihmisten käsitykset perustuivat ensimmäisen maailmansodan ja muista Euroopan maista kantautuvien sotauutisten risteymiin. Jo en-

nen sodan varsinaista alkamista päättyi osa Karjalan kannaksen joukoista psykiatriseen hoitoon epävarmuudesta ja pelosta johtuneiden mielenterveyden häiriöiden vuoksi. Talvisodan alku oli leikkauspiste sotilaiden mielenterveyden häiriöiden ilmenemisessä, kunnes miehet alkoivat sopeutua rintamatilanteeseen. Sodan jatkuessa uudet rintamalle lähetetyt sotilaat päätyivät nopeasti keskelle väkivaltaisia taisteluja. Erotuksena vuonna 1939 rintamalle kutsuttuihin, ei täydennysjoukoilla ollut juuri aikaa harjoitteluun tai sotaan valmistautumiseen. Jatkosodan aikana täydennysjoukkojen, huoltotoimissa olleiden sotilaiden ja parinkantajien osuus psykiatriseen hoitoon joutuneista oli edelleen suuri. Psykykkiset häiriöt liittyivät kuitenkin erityisesti taistelustressiin ja suurin osuus hoitoon joutuneista sotilaista koostui etulinjan rivimiehistä. (Kivimäki 2013, 21-23, 27-28; Reinikainen 2010, 52-55.)

Sotilaiden potilaskertomukset olivat rintamakokemusten osalta niukkoja, eikä lääkäreillä ilman sotakokemuksia ollut tietoa rintaman oloista. Oirekuvauksissa kuitenkin mainittiin sotilaiden mykkyys, vapina ja reagoimattomuus. Potilaat tarvitsivat lääkkeitä voidakseen nukkua, itkivät ja olivat kuulevinaan toistuvia räjähdysääniä sekä kranaattien vihellystä. Psykykkisistä häiriöistä kärsiviä alettiin kutsua ”tärähtäneiksi” häiriöiden ilmentyessä yleensä tykistökeskitysten seurauksena. Tärähtänyt kuvasi sanana sekä kehollista tärinää että räjähdyksissä koettuja iskuja. (Kivimäki 2013, 32-33.)

Sotilailla ilmenneiden sopeutumisongelmien ajateltiin liittyvän kotiinpaluuseen vuonna 1944. Monet näistä häiriöistä lienevät kuitenkin ilmenneen akuutteina jo talvisodan päätyttyä vuonna 1940. Vuonna 1941 samat sotilaat kutsuttiin jälleen sotaan, joka kesti vuoteen 1944 asti. Jatkosodan aikana rintamalle kutsuttiin myös uusia sotilaita, joiden kasvu- ja ajatusmaailma erosi merkittävästi vanhemmista sotilaista. Talvisodan ja jatkosodan aiheuttamien sotatraumojen lisäksi myös asemasota vaikutti sotilaiden psyykseen. Taistelukokemusten sijasta sotilaita rasittivat huoli kotirintamasta, uupumus, alkoholiongelmat, toivon puute sekä sopeutumiseen ja käyttäytymiseen liittyvät ongelmat. Asemasodan aikana psykiatrasta hoitoa annettiin miehille enemmän kuin vuosien 1941 ja 1944 taisteluiden aikana. Psykiatrasta hoitoa annettiin kuitenkin vain sellaisille sotilaille, joiden katsottiin olevan täysin toimintakyvyttömiä ja psyykkisesti tasapainottomia. Ensisijaisesti rintamalla psyykkisesti tasapainottomat miehet palautettiin nopean levon jälkeen samoihin tehtäviin tai siirrettiin tuki- ja huoltotehtäviin. Jatkosodan aikana psykiatrasta hoitoa saaneiden määräksi on arvioitu 15 700 miestä. Tästä määrästä puut-

tunevat ne miehet, joiden oireiden katsottiin olevan lievempiä. (Kivimäki 2013, 43-44, 50, 396-397.)

Sotien vaikutukset kantautuivat rintamilta myös yksityiseen kotielämään. Kivimäki (2016) kuvaa Suomen jakautuneen kahtia kotirintamaan ja rintamaan. Kotilomilla olleiden rintamamiesten kirjoituksista ilmenee suuttumus elämän jatkumisesta normaalina, jopa juhlien. Yhtäältä sotilaat halusivat turvata kotirintaman rauhan, toisaalta he kokivat tulleen hylätyiksi rintamalle. Sota vääristi väestön rakennetta, mikä näkyi kotirintamalla 18-35-vuotiaiden miesten puuttumisena. Maataloudessa työvoiman puute näkyi erityisesti. Mahdollisuuksien mukaan rintamalta pyrittiin lomauttamaan miehiä avuksi sadonkorjuu- ja kylvötyihin, minkä lisäksi työhön velvoitettiin kaikki 15-65-vuotiaat suomalaiset. Sotien aikana Suomessa toimi kansanhuoltoministeriö, joka valvoi peruselintarvikkeiden riittävyyttä. Ensin säännöstelyn koski kahvia ja sokeria, sittemmin se laajeni koskemaan kaikkia peruselintarvikkeita, pesuaineita ja vaatteita. Vuonna 1942 Suomea koetteli kuitenkin elintarvikekriisi, jolloin ruokavarannot olivat erittäin vähissä muun muassa huonon talven ja sodan käynnin vuoksi. (Kivimäki 2016, 69, 71, 77-79; 81-82.)

Kotirintamalla osallistuttiin vapaa-ajalla lisäksi talkoo- ja vapaaehtoistöihin. On arvioitu, että ennen sotia suomalainen maatalon emäntä teki työtä noin 12 tuntia päivässä. Sotien aiheuttaman työvoimapulan vuoksi jäivät emännille lisäksi isännän työt sekä lasten kasvatus. Myös lasten vastuulle annettiin useita töitä. Äitien työmäärän vuoksi vanhemmat lapset oppivat jo varhain pitämään huolta sekä itsestään että pienemmistä lapsista. Kaupungissa asuvat naiset osallistuivat työelämään niin sotatarviketeollisuudessa kuin aloilla, jotka aiemmin olivat olleet miesten työtä. Työ, epävarmat olosuhteet ja lapsista huolehtiminen olivat vaikea yhdistelmä. Sotien aikana arviolta 80 000 lasta lähetettiin sotalapsiksi Tanskaan ja Ruotsiin, lasten ollessa iältään enimmäkseen 3-8 vuotiaita. Suurin osa sotalapsia lähettäneistä perheistä kuului karjalaisiin evakkoperheisiin tai helsinkiläisiin työväen perheisiin. (Kivimäki 2016, 85-87; Kirves 2007, 102-107.)

Väkivalta, kuolema ja niukkuus sekä sukupuolten välinen erossa eläminen vahvistivat toisaalta sota-ajan voimakasta seksuaalista latausta, mikä ilmeni sekä miesten että naisten haluttomuutena noudattaa siveyssääntöjä. Tämä uhmasi valtion ja kirkon painottamaa kristillis-isänmaallista moraalaa. Nuorten elämisenhalu näkyi tanssikieltoa uhmaavassa salatanssikulttuurissa sekä alkoholinkäytön ja sukupuolitautien yleistymisessä.

Nälänhädän uhatessa suomalaisen miedon alkoholin valmistaminen väheni lähes olemattomiin, jolloin tarjolla oli ainoastaan väkeviä juomia ja viinaa. Sukupuolten välinen ero näyttäytyi kuitenkin siinä, että naisten nähtiin edustavan ”kansakunnan moraalista selkärankaa”, joiden tuli olla rintamauhrauksien arvoisia. Sota-ajan naisihannetta edustivat siveellisyys, uskonnollisuus, luotettavuus sekä ahkeruus ja epäitsekkyys. Miesten naisiin kohdistamat odotukset vaihtelivat lisäksi samanaikaisina toiveina naisten seksuaalisen halukkuuden ja viattoman puhtauden välillä. Erityisesti lotat, sairaanhoitajat ja äidit edustivat miesten mielissä puhtautta ja huolta pitävää naiseutta, joka kannatteli rintaman väkivaltaisuuksissa. Miesten juhlminen nähtiin puolestaan paheksuttavana, mutta toisaalta tämä oikeutettiin vastapainona koetuille rintamakauhuille. (Kivimäki 2016, 94-97; Kivimäki 2013, 399.)

Sodan aikainen propaganda ja ajatusmaailma kuvasivat sotilaita suomalaista kansaa puhdistavana uhrina ja sodan katsottiin tekevän pojista miehiä. Kotiin palannut sotilas olisi joko mies tai sankarivainaja. Nuoret sotilaat olivat taipuvaisempia mieltämään sodan symbolina miehisyyteen siirtymiselle lähestyessään täysi-ikäisyyttä ja tällaiseen kulttuuriseen ajatteluun kasvatettiin niin armeijoissa, järjestöissä, kodeissa kuin kouluissakin. (Kivimäki 2016, 105; Kivimäki 2013, 400.)

Sodalla oli monia vaikutuksia, jotka heijastuivat rauhan aikaan horjuttaen yhteiskunnallista vakautta. Sodassa vammautuneiden sekä omaisensa sodassa menettäneille piti järjestää työtä ja koulutusta, asunnoista oli pulaa ja sotalapsia alettiin palauttaa takaisin Suomeen. Näiden lisäksi maata vaivasi irtolaisuus, köyhyys, alkoholismi ja prostituutio. Tämän lisäksi rintamalla taistelleet veteraanit palasivat takaisin siviiliin. Sodan aikana henki- ja väkivaltarikokset vähenivät, mutta sodan päätyttyä rikollisuus nousi aiempaa korkeammalle tasolle. Sodan jälkeen rikoksien osalta erityisesti alkoholiin ja väkivaltaan liittyvät teot lisääntyivät. Aikavälin 1945-1946 jälkeen vakavat väkivalta- tai henkirikokset laskivat, mutta esimerkiksi lievien pahoinpitelyiden ja raiskauksien määrä jatkoi nousua. Sotia edeltävää tasoa ei ollut tavoitettu pahoinpitelyiden ja raiskausten osalta vielä vuoteen 1950 mennessäkään. (Tarjamo 2006, 343, 348-350.)

Sodan jälkeisessä yhteiskunnassa huomiota kiinnitettiin myös erityisesti naisiin ja lapsiin. Vaikka raiskauksien määrä lisääntyi sotien aikana ja niiden jälkeen, yhteiskunta pyrki kohdistamaan kontrollitoimia naisten ja tyttöjen sukupuolikäyttäytymiseen, koska huolena oli erityisesti naisten ja tyttöjen sukupuolielämään liittyvän kurinalaisuuden löyhentyminen. Nuorten rikollisuus kasvoi merkittävästi sotien aikana, minkä vuoksi

sotien jälkeen panostettiin nuorisotyöhön ja siveellisyyskasvatukseen. Yhteiskunnallinen huoli kohdistui kansalaisten moraaliin, mutta toimia kohdistettiin aikuisten sijasta lähinnä nuoriin. Siveettömästi toimineet tytöt oli eristettävä yhteiskunnasta huonojen vaikutteiden pysäyttämiseksi. Rintamalta palanneet miehet nostivat väkivaltarikosten määrää. Miesten rikollista toimintaa selitettiin kuitenkin liiallisella alkoholinkäytöllä, johon yhteiskunta pyrki vaikuttamaan. (Tarjamo 2006, 371-372, 374-376.)

Lapset elivät sodan aiheuttamien menetysten, traumatisoituneiden vanhempien ja puhumattomuuden kulttuurissa. Teoksessa *Sodan haavoittama lapsuus* (2010) eritellään lapsuuttaan muistelevien kokemuksia sodan vaikutuksista. Marja Klefström (2010) muistelee lapsuuttaan ja toteaa tuon ajan vanhempien tunnetaakan siirtyneen lapsille. Raskaista kokemuksista, evakkomatkoista ja menetyksistä vaiettiin selviytyäkseen. Vanhempien väsymys ja vastuullisuuden puute siirtyi omatoimisuutena lapsiin, jolloin jo muutaman vuoden ikäinen saattoi huolehtia pienemmistään. Lapset eivät puhuneet kotioloistaan, koska vieraille omien vanhempien ongelmista tai alkoholismista puhuminen katsottiin häpeälliseksi. Klefström luonnehtii sodan käyneiden vanhempien lasten sotavammaksi paitsi tunnetaakkaa, myös kiltteyttä ja hoivaajan roolia. Lapset oppivat alistumaan helpottaakseen vanhempien taakkaa ja tunsivat pelkoa uudesta sodasta sekä häpeää ja heikkoa itsetuntoa. Perheen isät helpottivat oloaan ja kertoivat muistojaan kapakoissa. Kotiin tullessa puhumattomuus saattoi johtaa perheväkivaltaan, jonka jälkiä seliteltiin ja häpeästä vaiettiin. Tunteita ei ollut tapana käsitellä eikä niistä osattu puhua. Eteenpäin meneminen pohjautui uskoon paremmasta tulevaisuudesta. Paavo Kärkkäinen (2010) puolestaan luonnehtii sotaan osittain henkisesti jäänyttä isäänsä ”käreleväksi miinakentäksi”. Sukupolvelta toiselle siirtyneen ja opitun vihaketjun katkaiseminen on osoittautunut Kärkkäisen mukaan vaikeaksi tehtäväksi. (Klefström 2010, 190–194; Kärkkäinen 2010, 208.)

Ronkaisen (2008) mukaan Suomessa sotien, väkivallan ja traumatisoitumisen yhteyttä ei tunnistettu muiden sodassa olleiden länsimaiden tavoin. Huolimatta post-traumaattisesta stressioireyhtymän kaltaisesta oirehtimisesta, jollaista useilla suomalaisilla sotaveteraaneilla ilmeni, suhtauduttiin ”tomahtaneisiin” epäilevästi ja myötätunnotomasti esimerkiksi Sotainvalidien Veljesliitossa. Ronkainen käsittelee väkivallasta puhumattomuutta osana suomalaista traumatisoitunutta kulttuuria ja kansakuntaa. Väkivalta ja kipu sivuutetaan ja sitä kieltäydytään kohtaamasta, jotta tapahtunut ei uusiutuisi kokijoiden mielessä. (Ronkainen 2008, 392, 394; Tarjamo & Karonen 2006, 394.)

Pirkko Lahti (2010) muistelee elämäänsä ilman sodassa kaatunutta isäänsä. Äidit työllistyivät niin elannon kuin perheestä huolehtimisenkin osalta. Ponnistelu, suru ja väsymys olivat läsnä. Toisaalta monilla naisilla oli sama tilanne. Lapset hakivat korvaavia läheissuhteita muualta, kuten naapurista. Lapset myös omaksuivat tiedostamatta vanhempiensa ahdistuksen ja huolen. Sotien jälkeen uusi sukupolvi kasvatettiin arvostamaan koulutusta ja työtä, säästämistä ja ahkeruutta. Heistä pyrittiin kasvattamaan valvonnan ja sosiaalisen kontrollin avulla yhteiskuntaa tukevia kansalaisia. Markku Ojanen (2010) pohtii lapsuutensa lähipiirin miehiä, joita ei kuitenkaan isättömänä poikana voinut pitää miehen malleina. Enoaan Ojanen kuvaa sulkeutuneeksi ja omissa oloissaan viihtyneeksi mieheksi, jota raskaat sotakokemukset todennäköisesti painoivat. (Lahti 2010, 30–32; Ojanen 2010, 41.)

Joskus ainoan vanhemman väsymys kävi ylitsepääsemättömäksi. Kivimäki (2016) kuvaa äitien lähettäneen lapsensa turvaan evakkoelämää ja isän menetystä Ruotsiin tai Tanskaan, jossa tunne-elämän epävarmuus eli rinnan aineellisen turvan kanssa. (Kivimäki 2016, 171.) Orvokki Harjuvaara (2010) kuvaa lapsuuttaan, jossa isä kaatui ja äiti jäi yksin viiden lapsen kanssa. Yksi lapsista päätyi Ruotsiin sotalapseksi, Harjuvaara puolestaan jäi 3-vuotiaana äidinäitinsä hoitoon. Päätöksestä ei kerrottu, aamulla äiti oli lähtenyt. Kokemuksesta Harjuvaaralle jäi tunne itsestä vaikeana lapsena. Isoäiti kertoi, ettei äiti halunnut lastaan enää takaisin ja neuvoi kasvatuslaitoksella uhaten sopeutumaan uuteen tilanteeseen. Harjuvaara siirtyi myöhemmin asumaan tädilleen, jossa biologinen lapsi sai tuntemaan eriarvoisuutta, jota ei salattu. Harjuvaara oppi sitkeyteen ja kovaan työhön. Hän haki vastustuksista huolimatta oppikouluun ja opiskeli myöhemmin teologian lehtoriksi. Iiris Saloranta (2010) toteaa sotien jälkeisen suomalaisen yhteiskunnan vaientaneen lapset, koska lasten tunteita ei kestitty. Tukahduttaminen oli kollektiivinen tunnevarma ja yhteiskunnan tapa puolustautua avuttomuutta vastaan. Nykyisin tunteisiin suhtaudutaan psykoajattelun keinoin: tunteiden tunnistaminen ja ilmaisun tärkeys tunnistetaan. Kokemukset ja suhteet lapsuuden perheessä nähdään merkityksellisenä ihmisen elämään vaikuttavana tekijänä. (Harjuvaara 2010, 33–36; Saloranta 2010, 199–200.)

Myös Kivimäki (2016) erittelee sodan jälkeistä puhumattomuuden kulttuuria. Sotien aikana tai tämän jälkeen periksiantamattomuus ja itsekuri nähtiin elämäntapana. Mene-tyksistä tai murheista ei puhuttu. Joku oli aina kohdannut vielä enemmän kärsimystä ja sodassa kaatuneet nähtiin erityisessä asemassa kaikkensa antaneina. Elävillä ei nähty

olevan oikeutta valittaa vähäpätöisistä asioista. Kivimäki pohtiikin naisten ja lasten mahdollisesti vaienneen sodasta miehiä useammin, koska heillä ei ollut miehiin verrattavaa yhteisöä, jossa jakaa kokemaansa. Vaikenemiseen on saattanut myös vaikuttaa näkemys siitä, ettei naisten ja lasten kokemukset olleet verrattavissa rintamalla koettuun. Kivimäen mukaan ei kuitenkaan voida vetää johtopäätöstä, että sodan tapahtumista olisi yhteisesti vaiettu, sodan ollessa tärkeä osa suomalaista kulttuuria. Kivimäki toteaa henkilökohtaista vaikenemista kuitenkin olleen paljon. (Kivimäki 2016, 174-175, 180-181.)

Sota jätti jälkeensä henkisen turvattomuuden lisäksi aineellisen turvattomuuden. Kivimäen (2016) mukaan sodan jälkeen Suomessa vallitsi myös niukkuus ja köyhyys. Ruotsista lähetettiin viljakuljetuksia nälänhätää torjumaan. Lapin palon aiheuttamana 60 000 ihmistä evakuoitiin Pohjois-Ruotsiin, Karjala menetettiin lopullisesti viholliselle. Asuin-tilanne oli vaikea. Sota mieltyi tappioksi. Sota myös yhdisti suomalaisia yhteisiksi ja jaetuiksi miellettyjen menetysten kautta. Kivimäki toteaa, että on kuitenkin tärkeää havaita sodan suomalaiseen yhteiskuntaan jättämä eriarvoisuus, joka kumpuaa eri puolille Suomea eri tavoin jakautuneesta surusta ja haavoista. (Kivimäki 2016, 163-164, 171, 175.) Yhdistävästä kokemuksesta huolimatta sota jätti jälkeensä siis myös eriarvoisuutta ja yksilöllisiä menetyksiä.

2.3.2 Naisen asema ja yhteiskunnallinen muutos

Historiallisen katsauksen valossa naisen asema mieheen nähden on alkujaan rakentunut alisteiseksi. Lidmanin (2015) mukaan avioliitto ilmensi uudella ajalla hyveellisyyttä ja kristillistä elämäntapaa, johon liittyivät sukupuolittuneet velvollisuudet ja tehtävät. Heteronormatiivisuus, jossa naisella ja miehellä katsotaan olevan omat ”luonnolliset” paikkansa ja tehtävänsä, oli ajalle tyypillinen käsitys. Nainen nähtiin suhteessa mieheen alisteisessa ja avustavassa asemassa. Avioliiton ajateltiin kuitenkin ilmentävän rakkautta. Rakkautta edesauttaakseen oli vaimoille olemassa ohjeistuksia, jotka kehottivat pelkäämään sekä Jumalaa että aviomiestä. Puolisoa tuli myös rakastaa. Sekä Jumalaa että aviomiestä tuli totella ja kuolema nähtiin parempana vaihtoehtona, kuin avioliiton rikominen tai kurittomuus. Naisen siveellisyyttä arvostettiin ylitse muiden piirteiden. Sukupuolittuneet valtasuhteet ovat muuttuneet aikojen saatossa, mutta ovat yhä läsnä myös

nyky-yhteiskunnassa. (Lidman 2015, 19, 74–77; ks. Kietäväinen-Sirén 2015, 40-42; ks. Vainio-Korhonen & Lahtinen 2015, 25-31.)

Naiselta odotettiin patriarkalisessa järjestelmässä sukupuolittuneen roolin mukaista käytöstä, joka oli kytköksissä siveyteen, tottelevaisuuteen sekä moraalista huolehtimiseen. Ennen valistuksen aikaa kunniallisella naimattomalla naisella ei katsottu olevan miessuhteita. Avioitumisen jälkeen naisen odotettiin toteuttavan äitiyden ja omistautuneen vaimon rooleja. Naisen toiminta ilmensi myös suvun ja perheen kunniaa. Mikäli nainen toimi vastoin hyväksyttyä käytöstä, sai hän yhteiskunnan silmissä epäkunniallisen ja vahingollisen, jopa huoran maineen. Muun muassa naisten tasa-arvoa, itsenäisyyttä sekä poliittista toimijuutta ja väkivallan oikeussuojaa edesauttamaan syntyi 1800-luvulla naisasialiike. Naisasialiike ei kuitenkaan muuttanut radikaalisti olemassa olevaa yhteiskunnallista järjestystä, vaan osittain jopa toteutti olemassa olevia normeja. (Lidman 2015, 34-35.)

Saarikoski (1999) on tutkinut tyttöjen ja naisten asemaa suhteessa rakkauteen, häpeään ja huoran maineeseen. Huoran maine palautuu yhtäältä yhteiskunnan osoittamaan häpeään ja syyllisyyteen naisen ilmentäessä seksuaalisuuden, synnin tai lian uhkaa. Huoraksi leimaaminen voi liittyä yhteiskunnan normijärjestelmän rikkomiseen, kuten seksuaaliseen aktiivisuuteen, kateutta herättävään ylikompetenssiin tai miehen läheisyydestä kieläytymiseen. Huoraksi leimaantuminen ei kuitenkaan ole sidoksissa normien rikkomisen todennäköisyyteen. Saarikosken mukaan naisen nöyryyttäminen pelkän naiseuden perusteella palautuu miesten yhteiskunnallisesti arvostetumpaan ja kunnioitetumpaan asemaan, minkä olemassaolo uusiutuu huorittelun kautta. Huorittelusta seuraa vaiettavaa, tukahduttavaa ja lamaannuttavaa häpeää, joka palautuu perimmäiseksi naiseuteen. (Saarikoski 1999, 107, 109-110, 115, 120.)

Tyttöjen ja naisten arvostus sitoutuu yhtäältä neitsyyteen, mutta toisaalta tyttökultuurissa myös neitsyyden ”riippakivestä” eroon pääsemiseen. Seksin puhtaus naisten osalta liitetään kuitenkin vakituiseen suhteeseen sekä rakkauteen, josta moraalinen vastuunkanto kohdistuu tyttöihin ja naisiin. Naisen vastuulla on erottaa sallittu ja ei-sallittu käytös toisistaan sekä toteuttaa käytöksellään, tunne-elämällään ja ulkonäöllään ”kunnon tytön” roolia. Naiseus jakautuukin kahtia kunniallisen tyttöystävän kategoriaan sekä huonomaineisiin huoriin. Naiseuteen sitoutuu myös hyvä äitiys, jota ilmentää seksittömyys, moraalinen hyveellisyys, uhrautuminen ja pyyteettömyys. Usein nämä ominai-

suudet liitetään länsimaisessa kulttuurissa keski-ikään ja -luokkaisuutteen sekä valkoihoisuuteen. Suomalaisessa kulttuurissa kunnolliseen naiseuteen liitetään lisäksi työsäkäynti ja osallisuus perheen elatukseen sekä työelämän ilmentämä oma elämänpiiri. (Saarikoski 1999, 115-117, 121-122; ks. Virtanen 1990; ks. Canaan 1986, 199.)

Naiseus voidaan jakaa kahtia myös vihan ilmentämisen osalta. Toisaalta naiset nähdään vähään tyytyvinä ja vihaa ilmaisemattomina äiteinä, joissa yhdistyvät hoiva ja lämpö. Toisaalta naiseuteen liitetään käsitys raivoisasta ja nalkuttavasta akasta, joka ilmaisee tyytymättömyyttään ja provosoituu. Tällaisen naisen viha mielletään tuhoavaksi ja vihamieliseksi. (Nykyri 1999, 165.) Saarikosken (1999) mukaan suomalaisessa kansanperinteessä naiseus kuvataankin ”haavana”. Naisen sukupuolielinten kerrotaan syntyneen pirun kirveen lyönnistä. Naiseus haavana ilmenee länsimaisessa kulttuurissa ajatteluna miehestä eheyden ja ihmisen normaaliuden ilmentymänä sekä naisen rikkinäisyydestä, leimallisuudesta sekä merkitsemisestä. (Saarikoski 1999, 119; kts. Apo 1995.) Vaikka naiseus on yhtäältä mielletty rikkinäisyydeksi, on naisilla ollut merkittävä rooli esimerkiksi sotavuosina perheen elättäjinä ja koossapitäjinä. Naiset joutuivat ottamaan vastuulleen kotirintaman työt miesten ollessa rintamalla. Sotivien miesten mielikuvissa naiset näyttäytyivät sekä puhtauden ja äitiyden ruumiillistumina että seksuaalisten halujen ilmentyminä jättäen naisille näin ristiriitaisen aseman.

Naisten asemassa ja roolissa tapahtui kuitenkin merkittäviä muutoksia 1900-luvulla. Suomi myönsi naisille äänioikeuden vuonna 1906, ensimmäisenä valtiona Euroopassa (Juntti 2007). Lähteenmäki (1995) on puolestaan väitöskirjassaan tutkinut työläisnaisten osallistumista työelämään ja järjestötoimintaan 1910-1930-lukujen välillä. Lähteenmäen mukaan 1910-1920-välisessä väestönlaskennassa avioituneiden naisten osallistuminen työelämään kodin ulkopuolelle alkoi näkyä entistä merkittävämpänä ilmiönä. Kotitalouden töiden vähetessä ja siirtyessä teollisen tuotannon pariin hakeutuivat myös naiset tehdastyöhön joko taloudellisista ja ajankäytöllisistä syistä. Muutos teollistumisen suuntaan oli nähtävissä jo 1800-luvun lopulla, jolloin Forssaan ja Tampereelle nousivat ensimmäiset modernit puuvillatehtaat. Avioituneiden naisten elämässä korostui ”kaksoistaakka” kodin ja työelämän vastuiden välillä. Ajankohtainen keskustelu oli ristiriitaista painottaen samanaikaisesta naisen paikan olevan kotona ja naisella olevan oikeus palkalliseen työhön. Naisten palkkatyön myötä käsitys perheen taloudellisesta yhtenäisyydestä väheni ja naiset alkoivat nähdä itsensä yksilöinä ”avustavan perheenjäsenen” ja

”kotisirkan sijaan”. Naisten yksilöitymisprosessin kehittymiseen liittyivät myös ehkäisyä ja synnytystä koskevat edistykset. (Lähtenmäki 1995, 15, 25, 304, 307.)

Muutos naisten yhteiskunnallisessa paikassa sitoutuu yhtäältä myös koulutuksen lisääntymiseen. Sotien jälkeisissä suurissa ikäluokissa tapahtui muutos koulutuksen saralla. Korkeintaan kansakoulun käyneisiin vanhempiinsa verrattuna suurten ikäluokkien keskuudessa oli moninkertaisesti ylioppilaita, naisten osuuden erottuessa selkeästi. Suuret ikäluokat edustavat ensimmäistä ikäluokkaa, jossa naisten suorittamien opisto- ja korkeakoulututkintojen määrä nousi miesten suorittamia tutkintoja korkeammaksi. Suomalaiselle yhteiskunnalle on ollut myös tyypillistä, että naiset osallistuvat aktiivisesti työelämään, mikä on näkynyt samanaikaisena työelämään siirtymisenä miesten kanssa. (Savioja, Karisto, Rahkonen & Hellsten 2000, 61-62.)

Naisten yhteiskunnallinen asema on vuosikymmenten saatossa muuttunut, mutta muutos on kohdannut myös vastustusta. Julkunen (1995) tuo esiin amerikkalaisen toimittajan Susan Faludin ajatuksia naisten itsenäistymisyrityksistä ja näitä seuraavista takaiskuista 1980-luvulla, jossa naisille merkittävä oikeus omaan kehoon ja toimeentuloon joutuvat uhatuiksi. Naisten asema on sidottu ”naisen paikkaan” yhteiskunnassa. Tähän paikkaan sopeutumattomien naisten nähdään aiheuttavan moraalista rappiota ja onnettomuutta. Tällaisten naisten identiteetti ei perustu kodin varaan eikä äidin tai vaimon rooliin. Julkusen mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa elää kuitenkin sukupuolittunutta statusta vahvempana ajatus asioiden riippumisesta ”itsestä”. Naiset mieltävät itsensä miesten kanssa samankaltaisiksi. (Julkunen 1995, 17, 20–22; ks. Faludi 1992.) Suomalainen yhteiskunnallinen käsitys naisten paikasta ja asemasta on siis näyttäytynyt 1900-luvun loppupuolella verrattain itsenäisempänä esimerkiksi amerikkalaiseen sukupuolittuneeseen roolijakoon nähden.

Naisen asema on paikantunut vahvasti kotiin, äitiyteen ja perhe-elämään. Avioero ja yksilön tarpeet nousivat kuitenkin yhteiskunnalliseen keskusteluun 1960-luvulla. Sihvo (1976) on tutkinut suomalaisten 1940-luvun jälkeisiä käsityksiä avioliitosta ja -erosta. Sihvon mukaan 1950- ja 1960-luvuilla avioliitossa pysymisen normi vaikutti vahvasti suomalaisessa yhteiskunnassa. Sen sijaan 1970-luvulla oli nähtävissä avioerojen ja avioliittojen yleistymistä. Erityisesti vuosina 1970-1974- avioerojen määrä lähti jyrkkään nousuun. Naisten taloudellinen itsenäisyys nähtiin yhtenä vaikuttavana tekijänä avioerojen kasvuun, jolloin avioliiton taloudellinen merkitys vähentyi. Toisena tekijänä nähtiin yhteiskunnallinen asennemuutos, yksilöllisten tunne-elämään ja seksuaalisuuteen liitty-

vien tarpeiden korostuminen ja vapaamielisemmät ihanteet, jotka nousivat tiedostusvälineissä esille 1960-luvulla. Toisen maailmansodan jälkeisen kristillisen avioliittokäsityksen heikkenemisen nähdään myös vaikuttaneen avioerojen lisääntymiseen, koska avioliiton elinikäisyyttä ei nähty enää ehdottomana. (Sihvo 1976, 111, 113.)

Naisten asemaa kansainvälisesti uudella tavalla on ravistellut 2010-luvulla esiin noussut #metoo-ilmiö. Me too Movement on alun perin ihmisoikeusaktivisti Tarana Burken aloittama liike, jonka tarkoituksena on auttaa seksuaalisen väkivallan uhreiksi joutuneita, erityisesti matalan tulotason yhteisöissä eläviä tummaihoisia sekä muun etnisen perimän omaavia tyttöjä ja naisia. Liike on perustettu vuonna 2006 ja se sitoutuu paitsi väkivallan kokijoiden saattamiseen avun piiriin, myös seksuaaliseen väkivaltaan liittyvään tutkimustoimintaan. Lokakuun 15. päivänä 2017 näyttelijä Alyssa Milano kehotti Twitterissä naisia, joilla oli kokemuksia seksuaalisesta häirinnästä tai väkivallasta, jakamaan kokemuksiaan liittämällä siihen merkinnän #MeToo. Tapahtuma kytkeytyi elokuvatuottaja Harvey Weinsteiniin liittyvään kohuun, jossa useat näyttelijät syyttivät Weisteinia seksuaalisesta häirinnästä. #MeToo nousi valtavaksi kansainväliseksi ilmiöksi sosiaalisessa mediassa, jossa naiset eri aloilta toivat esiin kokemuksiaan seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä. Jo ensimmäisen vuorokauden kuluttua Milanon twiitauksesta #metoo- tunnistetta oli jaettu Facebookissa 12 miljoonaa ja Twitterissä 500 000 kertaa. (Me too Movement 2018; The New York Times 2018; BBC 2020; Lindén 2018, 32.)

Suomessa elokuva-alalla työskennellyt Heidi Lindén on noussut yhdeksi metoo-ilmiön edelläkävijöistä. Teoksessaan *#Metoo-vallankumous: Miten hiljaisuus rikottiin (2018)* Lindén erittelee muutaman elokuva-alan naisammattilaisen sekä ihmisoikeusjuristin kanssa naisiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän ilmiötä. Lindén käsitteli lopputyössään vuonna 2016 naisiin kohdistuvaa syrjintää ja häirintää suomalaisella elokuva-alalla, minkä johdosta Aalto-yliopistosta pyydettiin lupaa lähettää Lindénin lopputyö Helsingin Sanomille. Lokakuussa 2017 Helsingin Sanomissa julkaistiin Lindénin henkilökohtaisista sekä muiden alalla olleiden naisten häirintäkokemuksista kertova artikkeli, minkä jälkeen Lindéniä pyydettiin useisiin lähetyksiin puhumaan ilmiöstä. (Lindén 2018, 8-9, 29, 34, 37-39.)

Pentikäisen (2018) mukaan #metoo-liike on tuonut esiin väkivaltaisen toimintakulttuurin, jonka juuret ovat yhteiskunnassa syvällä. Seksuaalinen häirintä ja ahdistelu sitoutuu ihmis- ja perusoikeuksiin ja siten myös oikeuteen yksilöllisestä turvallisuudesta ja kos-

kemattomuudesta. Toisen maailmansodan jälkeinen ihmisoikeusjärjestelmä ei tunnistanut yhtäläisesti naisten ja miesten kokemaa väkivaltaa. Ilmiöön yleisyyteen ja naisten erilaiseen asemoitumiseen väkivallan ilmiössä alettiin kiinnittää huomiota vasta 1990-luvulla. YK on todennut naisiin kohdistuvan väkivallan lukeutuvan maailman yhdeksi merkittävämmäksi ihmisoikeusongelmaksi. #Metoo-liike on tuonut näkyväksi tyttöjen ja naisten kokeman väkivallan yleisyyden sekä toisaalta väkivaltaan liittyvän ohittamisen ja vähättelyn. Yhtäältä #metoo-liikkeen on puolestaan nähty leimaavan ja syyllistävän miehiä. (Pentikäinen 2018, 130-132.)

Suomen osuus väkivaltaisten maisten joukossa painottuu kansainvälisissä vertailuissa. Esimerkiksi EU-maiden osalta Suomi sijoittuu väkivallan esiintyvyyden osalta kärkimaihin. Suomalainen väkivallan kulttuuri sitoutuu yhteiskunnallisiin rakenteisiin, kuten lainsäädäntöön, käytäntöihin ja poliittiseen tahtoon, jotka eivät ole riittävässä määrin pyrkinet ehkäisemään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Väkivaltaan puuttumattomuus näkyy myös oikeusprosesseissa, joissa perheväkivaltaan puuttumattomuus on johtanut perhesurmaan. Koetusta väkivallasta vastuutetaan usein uhria, jolloin ongelman esiintuominen sekä virallisen prosessin aloittaminen jätetään hänen harteilleen. Virallinen toimintamalli saattaa lisäksi puuttua organisaatiosta kokonaan, minkä lisäksi myös vaiementamista tapahtuu. (Pentikäinen 2018, 133-135.) Naisten kokema väkivalta ja häirintä on noussut laajemman huomion ja keskustelun kohteeksi 2010-luvulla. Naisten puhekulttuurin muutosta sekä vaikenemisen kulttuurin murtumista koetusta väkivallasta on siis nähtävissä. Samanaikaisesti naisten väkivaltakokemuksia käsittelevät puheenvuorot kohtaavat kansainvälisesti ja eri yhteiskunnan tasoilla vaiementamista sekä miesten julkiseen syyllistämiseen liittyvää keskustelua.

Seuraavassa luvussa tarkastelen lähisuhdeväkivallan ylisukupolvisuuden ja periytyvyyden ilmiötä. Aloitan luvun tarkastelemalla kuristuskulttuurin ja yhteiskunnallisten rakenteiden yhteyttä lähisuhdeväkivaltaan. Tämän jälkeen tarkastelen väkivallan vaikutuksia traumatisoitumisen ilmiön sekä kiintymyssuhdemallien kautta.

3 YLISUKUPOLVINEN JA PERIYTYVÄ VÄKIVALTA

3.1 KURITUSKULTTUURIN HIDAS MUUTOS JA YHTEISKUNNALLISET RAKENTEET

”Joka kuritta kasvaa, se kunniatta kuolee.”

Latvalan (2005) suomalaisten sukujen muistitietoa käsittelevässä väitöskirjassa kuritus erottuu osana suomalaista kasvatuskulttuuria 1930-1950-luvuilla syntyneiden vastaajien kertomuksissa. Vanhempien ja lasten suhde rakentui hierarkkiseksi ja etäiseksi. Lasten tehtävä oli kunnioittaa vanhempiaan, jotka olivat auktoriteetteja. Kasvatuksellisia periaatteina nähtiin kohtuullinen kuritus, neuvominen sekä esikuvana näyttäytyminen. Ruumiillisen kurituksen koettiin poistavan ruumiillis-sielullista jännitystä. Lasta tuli 1900-luvun alun ohjeiden mukaan kiittää ja palkita kohtuudella, sillä lapsen piti oppia kuuliaiseksi tavoittelematta palkitsemista käytöksestään. Wilska (1948) on esittänyt pohjautuen tutkimukseensa, joka koostui muun muassa 1870-1920 -lukujen välillä syntyneiden suomalaisten haastatteluista sekä perinnetiedosta, että lasten kurittaminen erosi pahoinpitelystä. Erotuksena Wilska näki rankaisemisen toteutuvan tyyneydellä eikä vihan vallassa. Vanhemmat saivat osakseen moitteita, mikäli eivät rankaisseet lastaan huonosta käytöksestä. Apon (1996) mukaan kasvatusta luonnehtinut autoritaarisuus saattoi sitoutua suomalaisen agraarikulttuurin sisältämään työkulttiin. Kurittamisen kautta lapsi oppi kurinalaisuutta, joka valmisti häntä tehtäväänsä työkollektiivissa. (Latvala 2005, 206-207; Wilska 1948, 70-71; Apo 1996, 180.)

Vuonna 1979 Suomessa poistettiin laista vanhempien oikeus kurittaa lastaan ja vuonna 1984 tuli voimaan laki, joka kielsi lapsen fyysisen kurittamisen. Suomi oli maailmassa toinen maa, jossa lapsen kurittamisesta tuli laitonta. Vuonna 1991 tuli voimaan Lasten oikeuksien sopimus, jossa painotettiin lapsen oikeutta kasvaa ilman väkivallattomasti. Ymmärrys ruumiillisen väkivallan vahingollisuudesta ei ole siis kovin pitkäikäinen. Vanhoissa asenteissa kuritus miellettiin lapsen kasvattamiseksi ja huolehtimiseksi hänen tulevaisuudestaan, velvoitteeksi. Kurittamatta jättämisestä saattoi esimerkiksi seurata uhkasakko ja teolle saatettiin vaatia todistajaa. Kurittamisella ei siis pyritty viestimään kiinnostuksen puutteesta tai vihasta. Kasvatukseen liittyvät asenteet ja suuntaukset ovat vuosisatojen aikana ilmentäneet niin kirkon kuin lääkäreiden käsityksiä. Nykykäsityk-

sen mukaan lapsi tarvitsee turvaa, hellyyttä ja puhumalla asetettuja rajoja. (Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestöt 2017.)

Hyvärisen (2017) tekemän selvityksen mukaan 2000-luvulle tultaessa suomalaisten asenteissa lasten kurittamista kohtaan on iästä ja perheasemasta riippumatta tapahtunut muutos. Niiden vastaajien osuus, jotka hyväksyvät lasten kurittamisen, on laskusuunnaltaan hidastunut, mutta kokonaisuudessaan trendi on edelleen laskusuuntainen. Tutkimuksen mukaan erityisesti vanhemmat erottuvat vastaajista vastustuksellaan lasten kurittamista kohtaan ja kurittaminen on vähentynyt sukupolvelta toiselle siirryttäessä. Lapsiin kohdistuvaa kuritusväkivaltaa ilmenee silti edelleen, mikä asettaa vaateen jatkaa panostamista lastenoikeuksien toteuttamisen eteen. Suomalaisten suhtautuvat lapsiin kohdistuvaan kuritukseen edelleen esimerkiksi ruotsalaisia myönteisemmin. Kolmannes suomalaisista ei koe luunappia tai tukistamista kurittamiseksi ja mieltävät siten niiden käyttämisen hyväksyttäviksi menetelmiksi. Noin 50 prosenttia vanhemmista on käyttänyt kertomansa mukaan kasvatuskeinona jotakin kuritusväkivallan muotoa. (Hyvärinen 2017, 26-27.)

Kuritusväkivaltaa ilmenee, vaikka sen kieltäminen laissa on vastaajille lähes selviö. Yhtenä tekijänä kurituskulttuurin jatkuvuudelle tästä huolimatta näyttäytyy hyväksyvien asenteiden, kuritusta hyödyntävien kasvatuskäytäntöjen sekä omien kurituskokemusten yhteys. Hyvärisen mukaan vanhemmat hyötyisivät tuesta ja neuvoista lapsen kohtaamiseen ymmärryksen ja keskustelun kautta kasvatuksen haasteiden keskellä. (Hyvärinen 2017, 27.) Lasten ruumiilliseen kurittamiseen liittyvät käsitykset juontavat siis juurensa menneiden sukupolvien kasvatuskäsityksiin. Vaikka kasvatuskäsitykset ovat muuttuneet 2000-luvulle tultaessa ja ymmärrys väkivallan traumatisoivasta vaikutuksesta lisääntynyt, ei lapsen oikeus fyysiseen koskemattomuuteen ole silti vielä suomalaisessa nyky-yhteiskunnassamme itsestäänselvyys.

Suomalaiset perheet kohtaavat myös paljon haasteita työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisessa, mikä voi osaltaan heijastua vanhemmuuteen väsymisenä ja keinottomuutena. Miettisen ja Rotkirchin (2012) mukaan ansiotyön määrä on kuitenkin vuositasolla vähentynyt 1990-luvun laman jälkeen. Toisaalta niiden vanhempien osuus, jotka tekevät niin kutsuttua normaalin pituista työpäivää (7-8 tuntia) on vähentynyt. Sen sijaan pitkät ja lyhyet työpäivät ovat yleistyneet ja esimerkiksi vuorotyö on tavallista lapsiperheissä. Viidesosa isistä, joilla on pieniä lapsia, raportoi työpäiviensä olevan yli 10-tuntisia. Äideistä neljäsosa raportoi työpäiviensä olevan yli 8-tuntisia. Vanhemmista kymmenesosa

kertoi tekevänsä töitä vapaa-ajallaan tai kotona. Ilta-, viikonloppu- ja yötyöt näyttävät yleistyneen erityisesti äitien keskuudessa. Työpäivien pituus ja ylityöt suhteutettuna vuosittaisen työajan lyhentymiseen kertonevat tiivistetyimmistä työtahdistista ja lisätyistä vapaapäivistä. (Miettinen & Rotkirch 2012, 127-128.)

Lammi-Taskulan ja Salmen (2009) tutkimuksen mukaan vanhemmat raportoivat työhön liittyvien vaatimusten osittain heijastuvan kuormittavasti perhe-elämään, mikä aiheuttaa vanhemmissa laiminlyönnin ja syyllisyyden kokemuksia. Lisäksi perheet painivat ajan ja toimeentulon vähydestä, toisinaan samanaikaisesti. Toisaalta työ tarjoaa taloudellisen turvan lisäksi muun muassa sosiaalisia suhteita ja keinon toteuttaa itseään. (Lammi-Taskula & Salmi 2009, 42, 44, 46.) Miltei puolet vanhemmista kertoo kokevansa huolta voimavaroistaan vanhempana. Riittämättömyyden tunteet omasta vanhemmuudesta, neuvottomuus sekä huoli omista voimavaroista ovat yhteydessä erityisesti isien asennoitumiseen fyysistä kurittamista koskien. Vanhemmuudesta seuraava henkinen kuormitus vaikuttaa isien käsitykseen kurituskeinojen tarpeellisuudesta. (Lammi-Taskula & Bardy 2009, 60, 65.) Vanhemmuudesta koettu yksilöllinen kuormitus lienee yhteydessä myös perheen turvaverkkoihin. Suomalaisen perhe-elämän painottuessa ydinperheisiin voi turvaverkkojen vähyys lisätä vanhemmuudesta koettua painetta ja siten lisätä keinottomuuden tunnetta.

3.2 VÄKIVALLAN VAIKUTUKSET

Väkivaltaisessa suhteessa elämiseen liittyy monia merkityksiä ja kokemuksia. Marttalan (2011) mukaan parisuhdeväkivaltaa luonnehtii erityisesti väkivallan erilaisten muotojen lomittuminen. Väkivalta myös vaihtelee usein erilaisten jaksojen, kuten katumuksen, väkivaltatekojen sekä lämmön välillä, minkä seurauksena väkivallan kohteelle syntyy emotionaalinen riippuvuus väkivaltaiseen kumppaniin. Väkivallan kohteen tunnetilat myötäilevät tekijän toimintaa ja mielialaa. Vaihtelut kumppanin taholta koetun lämmön, ennalta-arvaamattoman väkivaltaisuuden, rankaisumenetelmien sekä täydellisen avuttomuuden välillä aiheuttavat traumaattista riippuvuutta tekijästä. (Marttala 2011, 43.)

Ojuri (2006) toteaa naisten usein pitävän perheen ja parisuhteen jatkuvuutta merkityksellisempänä kuin omaa selviytymistään. Naisilla on käytössään useita selviytymiskeinoja väkivaltaisessa suhteessa selviytymiseksi, kuten näyttäminen pärjäävältä, vaikene-

minen ja salaaminen, kumppanin käytöksen ja tilanteiden ennakointi sekä omien tunteiden turruttaminen (Ojuri 2006, 24.) Marttalan (2011) mukaan naiset saattavat myös pyrkiä vaikuttamaan näkymättömiltä, mukauttaa omaa sekä lastensa käytöstä sekä myönteillä väkivaltaista kumppania (Marttala 2011, 43).

Väkivallan kokija voi tuntea tilanteesta syyllisyyttä tai häpeää. Ronkainen (1999) erittelee Ullaliina Lehtisen filosofista jäsenystä häpeästä ja syyllisyydestä. Syyllisyyden voidaan katsoa kohdistuvan tekoon, jonka tekijä on tiedostanut vääräksi. Häpeä kohdistuu puolestaan minään, jonka koetaan olevan vääränlainen. Syyllisyydessä arvio kohdistuu näin itsen ulkopuolelle, häpeässä arviointi kohdistuu minuuteen. Häpeän tunne toimii vastineena ulkoiselle sekä näkyvälle kontrollille ja on näin yhteiskunnallisesti tärkeä. Häpeä on sidoksissa kokemukseen paljastumisesta. Näin ollen häpeä näyttää minuuden paljastettuna ja arvioituna arvottomaksi. (Ronkainen 1999, 135.)

Häpeästä voidaan erottaa useita eri muotoja, mutta tavanomaisin niistä on ”alistetun häpeä”, jota ilmentävät sisäistetyiksi muuttuneet käsitykset itsestä muita arvottomampana sekä huonompana. Itseen kohdistunut pelko omasta arvottomuudesta rakkauden kohteena on tunnistettu totuudeksi. Häpeä riistää yksilöltä oikeuden katsoa muita samalla tasolla tai alaspäin sekä yksilön vallan määritellä itseään. Häpeä on sidoksissa merkityksellisyteen häpäisijästä, joka on itselle tärkeä. Häpeä voi vaientaa yksilön tuntemastaan huonommuudesta. Häpeä myös eristää: yksilö eriytyy kommunikaatiosta vaienneena ja katsekontaktia välttävänä. Toisaalta yksilö voi häpeän vuoksi toivoa yksinoloa. (Ronkainen 1999, 136-137.)

Ronkaisen (1999) mukaan parisuhdeväkivallassa naisen pahoinpidelty keho on yhteydessä voimakkaaseen häpeään. Se on vaikenemisen alue, jossa rikkoutuminen ja itsen arvottomuus rakkauden kohteena tulevat konkreettisiksi läheisimmän henkilön ollessa väkivaltainen. Pahoinpideltyjen naisten ja pahoinpitelevien miesten kokemukset eroavat syyllisyyden ja häpeän osalta. Väkivaltaa kokeneiden naisten kertomuksissa ilmenee vastuun- ja syyllisyydentuntoa miehen väkivaltaisuudesta sekä oman itsen vääryydestä muihin nähden. Edellä kuvatun kaltainen syyllisyys on kuitenkin lähempänä häpeää. Väkivaltaisten miesten kertomana syyllisyys kohdistuu itse tekoon, joka on väärä. Teon vuoksi miehen ei kuitenkaan tarvitse hävetä itseään tai tuntea itseinhoa. Ronkainen toteaa asetelma, jossa väkivallan kokija tuntee häpeää ja väkivallan tekijä syyllisyyttä, koki jaa uhriuttavaksi ja tekijän selviytymistä edistäväksi. (Ronkainen 1999, 138, 141-142, 145.)

3.2.1 Traumatisoituminen

Trauman käsite on tullut osaksi ammatillista, väkivallan seurauksien kanssa työskentelevä Suomessa vasta 1990-luvulla. Muut sodassa olleet länsimaat ovat kuitenkin jo ensimmäisen maailman sodan jälkeen sekä jälleen rakentamisen yhteydessä tunnistanee traumaan, väkivallan todistamisen sekä ääriolosuhteiden yhteyden. (Ronkainen 2008, 392.)

Traumaattisen toiminnan on esitetty uusiutuvan väkivallan kokijan omassa toiminnassa. Punamäen (2004) mukaan esimerkiksi kaltoinkohtelun ja seksuaalisen hyväksikäytön on ajateltu aikaisemman tiedon mukaan siirtyvän sukupolvelta toiselle. Tutkimukset ovat osoittaneet lapsen kohdistuvan väkivallan ja kaltoinkohtelun toistuvan noin 30 prosentilla kaltoinkohdelluista vanhemmista omien lastensa kanssa. Emotionaalisella tuella, rakkauden kokemuksella ja nuoruusikään tai varhaisaikuisuuteen sijoittuvalla psykoterapialla on tutkimusten mukaan ollut myönteinen vaikutus väkivallan kierteen katkaisemisessa. (Punamäki 2004, 55.)

Petterssonin (2003) mukaan vanhemman ollessa itse traumatisoitunut, voi lapsen kokemus uusintaa vanhemman torjumia tunnetiloja. Tällöin vanhempi saattaa lieventää lapsen kokemaa kauhua tai sivuuttaa lapsen yritykset hakea apua, jotta lapsi rauhoittuisi. Kauan jatkunut perheen sisäinen trauma, kuten henkinen väkivalta, vanhempien väkivallan todistaminen, laiminlyönti, seksuaalinen hyväksikäyttö tai fyysinen väkivalta ovat lasta psyykkisesti traumatisoivien kokemus. Vahingoittavaa on myös lapsen luottamuksen menettäminen, joka voi kohdistua väkivallan tekijän lisäksi tilanteeseen reagoimattomiin perheenjäseniin. Väkivallan tekijä oikeuttaa usein toimintaansa kohteen syyllistämisen avulla. Väkivallasta saatetaan myös vaieta, mikä häivyttää väkivallan olemassaoloa ikään kuin irrallaan todellisuudesta. Väkivallan kokija voi tuntea olevansa vastuussa tapahtuneesta, tuntea syyllisyyttä tai kostonhalua. Lapsen kehitykselle on elintärkeää kokemus häntä elossa pitävästä vanhemmasta. Väkivaltaisen tai hyväksikäyttävän vanhemman kohdalla lapsi kääntää itsensä mitätöinnin ja vähättelyn kohteeksi, jotta mielikuva vanhemmasta turvaajana säilyisi. Lapsen kasvaessa on riski, että hän päätyy ihmissuhteisiin, joissa tulee hyväksikäytetyksi tai vahingoitetuksi. (Pettersson 2003, 97-98; Suokas-Cunliffe 2003, 117-119.)

Traumakokemus voi näkyä yksilön toiminnassa monella tavalla. Suokas-Cunliffe (2003) toteaa traumakokemuksen voivan aiheuttaa sanattomia muistoja, jotka eivät ole

normaaliin tapaan osaksi yksilön ajallista tarinaa kehon hälytystilan ja hormonaalisen toiminnan vuoksi. Yksilö saattaa reagoida traumasta muistuttaviin ärsykkeisiin, jotka laukaisevat kehon aktivoitumisen. Tilanteeseen liittyvät muistot saattavat olla välähdyksenomaisia, eikä yksilö pysty sanoittamaan niitä. Yksilö saattaa vetäytyä ympäristöstä välttääkseen traumaa aktivoivia ärsykeitä, tai turruttaa itsensä. Trauma vaikuttaa persoonallisuuden kehitykseen, jolloin yksilö jumiutuu traumatapahtumaa edeltävälle tunte- ja tietotasolle. Yksilö pyrkii selviytymään traumasta samoin keinoin kuin alkuperäisessä tilanteessa. (Suokas-Cunliffe 2003, 108-109.)

Traumaattiset kokemukset voivat johtaa mielenterveyden häiriöihin sekä erilaisiin selviytymiskeinoihin, kuten itsetuhoisuuteen, jolla pyritään helpottamaan koettua tuskaa kivun kautta, syömishäiriöön, jossa yksilö pyrkii kontrolloimaan omaan kehoaan tai dissosiaatioon. Dissosiaatiossa koettu kauhu ylittää yksilön käsittelykyvyn, jolloin lapsi ikään kuin irtaantuu ruumiistaan ja kokee tapahtuman käyneen jollekin toiselle. Tunteet, ajatukset ja muistot eivät dissosiaatiossa ole yhteydessä toisiinsa, jolloin lapsi ei välttämättä tunne mitään tai ole tietoinen traumaattisesta tapahtumasta. Traumasta tai dissosiaatiosta kärsivät lapset kokevat muutokset ja epäjohtonmukaisuuden erityisen voimakkaasti. Traumatisoituneen lapsen kanssa vakauden, jatkuvuuden ja yhteyden turvaavat olosuhteet ovat elintärkeitä. (Suokas-Cunliffe 2003, 110-111, 113-114 Pettersson 2003, 100.)

Yhtäältä taas traumatisoituneen vanhemman traumakokemus voi siirtyä osaksi lapsen kokemusta. Punamäki (2004) erittelee vanhempien trauman vaikutusta lapsiin kolmen mallin kautta. Ensimmäisessä mallissa tarkastellaan vanhempien trauman mahdollista vaikutusta lasten mielenterveyteen johtuen ongelmia sisältävästä vanhemmuudesta, kommunikaatiosta tai vuorovaikutuksesta. Toisen mallin mukaan lapsi on estynyt kehittämään psykososiaalisia voimavaroja vanhemman trauman vuoksi. Voimavarojen puuttuessa lapsi on alttiimpi vahingoittumiselle kokiessaan kehityksellisiä kriisejä, traumoja tai stressiä. Kolmanneksi vanhempien trauman ja lapsen välistä yhteyttä voidaan tarkastella tiedostamattoman trauman siirtymisen kautta, joka liittyy vanhemman kesken jääneeseen toimimattomaan traumakokemuksen käsittelyyn. (Punamäki 2004, 55.)

Traumakokemuksia kantavan perheen kommunikaatiota luonnehditaan ”hiljaisuuden salaliiton” käsitteellä. Tällöin vanhempi välttää puhumasta kokemuksestaan suojellakseen lastaan ja lapsi varoo kysymästä asiasta suojellakseen aikuista. Puhumattomuuteen saattaa vaikuttaa myös se, ettei sanat useinkaan vastaa koettua kauheutta. Traumaa ei

välttämättä ole sanoitettu edes kokijan itsensä mielessä, vaan se tiedostetaan kehomuistissa. Traumasta puhumista vaikeuttaa usein syyllisyyden, häpeän, surun, inhon ja vihan tunteet sekä pelko kuuntelijan ymmärtämättömyydestä ilman vastaavaa kokemusta. Traumaattisesta kokemuksesta vaikeneminen voi näkyä ristiriitaisena viestintänä vanhemman ja lapsen välillä, trauman ollessa epäsuorasti osa kommunikaatiota. Vanhemman viestimät epäjohdonmukaisuudet ovat lapselle käsittämättömiä, ja hän pyrkii täydentämään mielikuvituksellaan sekä tässä hetkessä oleville tiedoilla ja tapahtumilla tilanteita. (Punamäki 2004, 55, 59.)

Vanhemman trauma voi siis siirtyä tiedostamattomasti ja vanhemman tahtomatta lapselle. Traumatisoituneiden vanhempien lasten on huomattu samaistuvan vanhemman traumaan osoittamalla esimerkiksi samankaltaisia oireita, kuten pelokkuus, painajaiset, tunteiden puuduttaminen sekä niiden eristäminen älystä. Lasten oireiden on myös havaittu ilmaantuvan samassa iässä, kuin vanhemman traumakokemus. Tällainen ”sijaiskokeminen” on usein yhteydessä vanhempien salaamiseen kokemastaan, koetun vähättelyyn sekä koetun ajattelemisen kieltämiseen. (Punamäki 2004, 62-63.)

Trauman siirtymistä vanhemmalta lapselle voidaan myös tarkastella perhesysteemin ja roolinvaihdon näkökulmasta. Perheen pyrkiessä traumaattisen kokemuksen jälkeen takaisin tasapainoon ja eheytymiseen määrittyy jokaiselle perheenjäsenelle perhesysteemissä oma paikkansa. Tämä voi ilmetä esimerkiksi yhden perheenjäsenen roolina olla vahva vastuunkantaja toisen perheenjäsenen oireillessa koko perheen pahaa oloa. Perheitä, joilla on voimakkaita traumakokemuksia, on kuvattu ”myrskyssä uppoamisvaarassa ponnistelevaksi laivaksi”. Jotta laiva pysyisi pinnalla, jokaisen perheenjäsenen tulee hoitaa itselle määritelty tehtävä. Tällaisissa perheissä on tiukka hierarkkinen rakenne ja vastuut sekä käskysuhteet on tarkasti määritelty, mikä saattaa kuitenkin jarruttaa traumasta parantumista vaaran ollessa ohi, koska tällöin esimerkiksi omien tunteiden kehitys ja ilmaiseminen sekä uusien roolien kokeileminen eivät mahdollistu. Traumakokemuksia omaavissa perheissä lapset saattavat ottaa vanhemman ja vastuunkantajan roolin vanhemman väsyessä. Lapsen huolehtiessa vanhemman hoivasta ja jaksamisesta, lapsen oma emotionaalinen huolenpito ja mahdollisuudet kehittymiseen jäävät vaillinnaiksiksi. (Punamäki 2004, 63-64.)

3.2.2 Kiintymyssuhdemallit

Kehityopsykologian tutkijat arvoivat lapsen ja vanhemman välistä varhaista vuorovaikutussuhdetta merkittäväksi niin lapsen monipuolisen kehityksen kuin mielenterveydenkin näkökulmasta. Kiintymyssuhde muovautuu lasta hoivaavaan aikuiseen yleensä noin vuoden ikään mennessä. (Punamäki 2004, 61; Sinkkonen 2004, 1868.)

Sinkkonen (2004) esittelee psykoanalyttikko ja psykiatri John Bowlbyn ajatteluun perustuvaa teoriaa kiintymyssuhteista, joka pohjautuu havaintoihin eläinten leimaantumisesta ja psykoanalyysin periaatteista. Bowlbyn ajattelussa korostuu turvallisuus lapsen varhaiskehitystä säätelevänä elementtinä sekä tarve pysyä lähellä häntä hoivaavaa aikuista vaaran uhatessa. Teoria painottaa ahdistuksen aiheutumista pelosta joutua eroon turvallisesta aikuisesta. Mary Ainsworthin havaintojensa pohjalta kehitettiin puolestaan vieras tilanne -menetelmä, johon pohjautuen kehittyi kiintymyssuhteiden jaottelu turvallisiin ja turvattomiin. Turvattomat kiintymyssuhteet jakautuvat edelleen välttelevään ja ristiriitaiseen. Tämän lisäksi Sinkkonen erittelee organisoitumattoman (tai disorganisoiduneen) kiintymyssuhteen sekä reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön (RAD), jossa kiintymyssuhdetta ei ole lainkaan syntynyt. (Sinkkonen 2004, 1866-1868; Main & Solomon 1990, 121-160.)

Lapsi, jolle on kehittynyt turvallinen kiintymyssuhde, on todennäköisesti elänyt johdonmukaisessa ympäristössä, jossa lapsen tunteiden ilmaisemiseen on vastattu myötätunnolla ja maadoittavasti. Lapsi luottaa vanhempaansa sekä tämän tarjoamaan turvaan, mikä vapauttaa lapsen käyttöön energiaa tutkia ympäristöä sekä mahdollistaa vapaan tunneilmaisun ja kognitiivis-sosiaalisten taitojen kehityksen. Turvallisesti kiintynyt lapsi osaa soveltaa sekä järkeä että tunnetta ihmissuhteissaan ja suhtautua empaattisesti muihin ihmisiin. Turvattoman kiintymyssuhteen omaavilla lapsilla tunteet ja kognitiiviset toiminnot eivät ole tasapainoissa. Tukeen ja lohtuun liittyvät tarpeet joka maksimoidaan tai minimoidaan. Välttävästi kiintyneen lapsen tunneilmaisu on niukkaa, koska hän kokee jääneensä tunteidensa kanssa yksin. Välttelevässä kiintymyssuhteessa korostuu usein järkeistäminen, tarvitsevuuden ja epävarmuuden kieltäminen sekä omaan apuun tukeutuminen. Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa lapsi pyrkii herättämään hoivaajansa huomion voimakkailla tunnereaktioilla, kuten raivokohtauksella tai provosoimisella. Kyse on turvan maksimoimisesta lapsen ollessa voimakkaassa riippuvuussuhteessa vanhempaansa. Taustalla on kokemus epäjohdonmukaisesta tarpeisiin vastaamisesta

sekä impulsiivisesta hoivaajasta. Lapsen ja aikuisen välille voi kehittyä pitkällä aikavälillä hoivasuhde, jossa vihamielisyys ja riippuvaisuus vaihtelevat. (Sinkkonen 2004, 1867; Punamäki 2004, 61.)

Organisoitumattomassa kiintymyssuhteessa lapsen kasvuympäristö on saattanut olla niin kaoottinen, ettei lapsi ole löytänyt sopivaa kiintymysstrategiaa. Lapsen kokiessa tilanteessa stressiä, hän saattaa jähmettyä paikalleen. Lapsi voi myös ilmaista stereotyyppisiä liikkeitä tai tuskaisia irvistyksiä, vaikuttaen näennäisesti käytökseltään kuitenkin normaalilta. Reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön taustalla on puolestaan kokemus toistuvista hylkäämiskokemuksista sekä voimakkaasta deprivatiosta. Lapsi saattaa toimia kaikkien ihmisten kohdalla varautumattoman sosiaalisesti ja estottomasti. Estyneet lapset puolestaan vetäytyvät kontakteista muihin ihmisiin. (Sinkkonen 2004, 1868; Main & Solomon 1990, 121-160.) Petterssonin (2003) mukaan väkivaltaisessa ympäristössä kasvavan lapsen ja häntä pahoinpitelemättömän vanhemman välille voi hylkäämiskokemuksen myötä muodostua vakava kiintymyssuhdehäiriö. Lapsella voi olla käsitys itsestään arvottomana tai kyvyttömänä tulla rakastetuksi, koska vanhempi ei turvannut häntä väkivallalta. Vaurioittava kokemus lapselle on myös vanhemman kohdistama epäusko lapsen kertomaa kohtaan tai vanhemman vaatimus tapahtuneen sivuuttamisesta, anteeksiantamisesta ja unohtamisesta. (Pettersson 2003, 98.)

Sinkkonen (2004) mukaan kiintymyssuhteiden on todettu periytyvän sukupolvelta toiselle erityisesti turvallisen kiintymyssuhteen osalta. Riskiperheiden lasten kohdalla yhtä johdonmukaista kiintymyssuhteiden periytymistä ei kuitenkaan ole havaittu, mutta muutokset kiintymyssuhteissa etenevät usein turvattoman kiintymyssuhteen suuntaan. Kiintymyssuhdeteoriaa on kritisoitu muun muassa sen äitikeskeisyydestä. Myös turvattomuuden luokittelu itsessään on ongelmallista, koska kokemus turvallisuudesta on yksilön subjektiivinen kokemus. Vieras tilanne -menetelmässä turvallisuuden tai turvattomuuden kokemusta on kuitenkin arvioitu ulkoa päin. Kaikki ristiriitaiset tai välttelevät kiintymyssuhteet eivät myöskään ole yhteydessä psykopatologisiin riskeihin, vaikka voivatkin vaikuttaa yksilön psyykkiseen joustavuuteen rajoittavasti. Lisäksi useassa suomalaisperheessä tunneilmaisu on niukkaa lapsen kokematta tätä uhkana. Kiintymyssuhteiden ollessa erillisiä, ne voivat myös tasapainottaa toisiaan esimerkiksi vanhempien välillä. Kiintymyssuhteet eivät myöskään pohjaudu biologiaan, minkä vuoksi lapsi voi kokea merkitykselliseksi kontaktiksi perheen ulkopuolisenkin aikuisen. (Sinkkonen 2004, 1868, 1870.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Syksyllä 2019 minulle tarjoutui tilaisuus päästä osallistumaan lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten kokemuksia tutkivaan gradu-ryhmään. Lähisuhdeväkivallan ilmiö näyttäytyy merkittävänä osana sosiaalityön ammatillista työskentelykenttää, suuntautumisalasta riippumatta. Suoritin sosiaalityöntekijän harjoitteluni Salon lastensuojelun avohuollossa kesällä 2019, minkä jälkeen olen jäänyt työskentelemään lastensuojeluun sijaistavana sosiaalityöntekijänä. Jo tällä lyhyellä aikavälillä olen työssäni huomannut lähisuhdeväkivallan ilmiön merkityksellisyyden osana monien perheiden arkea. Lähisuhdeväkivalta osana perhedynamiikkaa voi kohdistua lapsiin, toiseen puolisoon tai olla molemminpuolista puolisojen välistä väkivaltaa. Toisinaan lapsi voi olla vanhempaa kohtaan väkivaltainen. Omassa tutkimuksessani keskityn naisten kokemuksiin koetusta lähisuhdeväkivallasta. Näin EHYEKSI-hankkeen (6/2018-2021) parissa kerätyssä tutkimusaineistossa mahdollisuuden syventyä lähisuhdeväkivallan ilmiöön naisten kokemana, tutkia sen ilmenemistä sukupolvisella tasolla sekä lisätä omaa ammatillista tietouttani sosiaalityöntekijänä merkittävästä sosiaalityötä koskettavasta aiheesta.

4.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Pro gradu -tutkielmassani tutkin eri ikäisten naisten kokemuksia lähisuhdeväkivallan ilmiöstä. Tutkielmassani olen erityisen kiinnostunut selvittämään väkivallan ylisukupolvisuutta ja periytyvyyttä. Selvitän haastateltujen väkivaltakokemusten toistuvuutta eri tasoilla, esimerkiksi haastateltujen lapsuuden, oman parisuhteen sekä haastateltujen lasten kohdalla. Lisäksi tarkastelen tutkielmassani suomalaisen parisuhdekulttuurin vaikutusta naisten kokemuksiin lähisuhdeväkivallasta. Hyödynnän tutkielmassani haastateltujen ikäjakaumaa, joka on melko laaja. Tarkastelen tutkielmassani siis myös sukupolvien välisiä eroja kokemuksissa lähisuhdeväkivallasta ajallisessa ja yhteiskunnallisessa viitekehyksessä.

Lähisuhdeväkivallan ollessa edelleen merkittävä sosiaalinen ongelma ja turvallisuusrisi suomalaisessa yhteiskunnassa, haluan tutkielmassani tuoda näkyviin väkivallan periytyvyyteen kytkeytyviä tekijöitä. Suomalainen parisuhdekulttuuri ja naisen asema on vuosikymmenten saatossa muokkautunut, mikä tekee mielekkääksi tarkastella tämän

muutosprosessin yhteyttä lähisuhdeväkivallan ilmenemiseen. Sukupolvien välisten kokemusten havainnointi tuo puolestaan näkyväksi yhteiskunnallisten rakenteiden ja asenteiden muutosprosessia. Pro gradu -tutkielmani tarkoituksena on tuottaa tietoa väkivallan periytyvyydestä, sukupolvisista eroista sekä suomalaisen parisuhdekulttuurin merkityksestä väkivallan ilmenemiseen sosiaalityön ja muiden väkivallan parissa työskentelevien ammattilaisten työn tueksi.

Tutkimuskysymykseni on:

- 1) *Millä tavoin ylisukupolvisuus, suomalainen parisuhdekulttuuri ja sukupolviset erot ilmenevät naisten kokemuksissa lähisuhdeväkivallasta?*

4.2 AINEISTON ESITTELY

Aineistona Pro gradu- tutkielmassani käytän EHYEKSI-hankkeen (6/2018–2021) parissa kerättyä haastatteluaineistoa. EHYEKSI- hanke (Lähisuhdeväkivaltaa kokeneen potilaan tunnistaminen, hoitoon ohjaaminen ja avunsaanti – monitieteellinen tutkimus- ja kehittämishanke) on Turun yliopiston sosiaalityön oppiaineen sekä Turun yliopistollisen keskussairaalan (TYKS) yhteistyössä toteuttama hanke, jonka avulla on pyritty selvittämään lähisuhdeväkivaltaan liittyvien seulontakysymysten toimivuutta terveydenhuollon palvelujärjestelmässä sekä kartoittamaan naisten kokemaa lähisuhdeväkivaltaa ilmiötasolla. Haastatteluiden tarkoituksena on ollut koettuun väkivaltaan ja sen eri muotoihin liittyvän tiedon kerääminen sekä väkivallan kokijan avunsaantiin kohdistuneiden odotusten selvittäminen. Tutkimus on toteutettu esitietolomakkeella, johon sisällytetyllä seulontakysymyksillä lähisuhdeväkivallasta on kartoitettu väkivallan kokijoiden määrää TYKS:n Naistenklinikalle ohjautuvien potilaiden keskuudessa. Tutkimuksen seulontasuuden on toteuttanut lääketieteen tohtori Katja Kero. Seulontakysymysten jälkeen valikoituneille henkilöille on heidän halutessaan tehty laadullinen, narratiivista tutkimusotetta hyödyntävä haastattelututkimus. Haastattelututkimukset ovat toteuttaneet filosofian tohtori ja sosiologian dosentti Anne Puuronen sekä sosiaalityön professori Leo Nyqvist. (Puuronen, Kero & Nyqvist 2018, 1.)

Seulontaosuuden jälkeen haastateltavaksi valikoitui yhteensä yhdeksän naista. Tutkimuksessani analysoin kaikkia yhdeksää haastattelua. En siis ole rajannut aineistoa alkuperäistä pienemmäksi, sillä kaikki haastattelut sisältävät tutkimukseni kannalta oleellista tietoa lähisuhdeväkivallan periytyvyydestä sekä suomalaisen parisuhdekulttuurin ja sukupolvisten erojen merkityksestä väkivallan ilmiöön. Kaikki haastattelut eivät sisällä yhtä kattavasti kaikkia edellä mainittuja näkökulmia. Tämä ei mielestäni kuitenkaan toimi riittävänä kriteerinä rajata joitakin tiettyjä haastatteluja tutkimuksen ulkopuolelle, sillä jokainen haastattelu käsittelee pääasiallisesti tutkimuskysymykseeni asettamia teemoja. Aineiston analyysiosiossa erittelen tarkemmin haastattelujen välisiä eroja, esimerkiksi ylisukupolvisten väkivaltakokemusten ilmenemistä. Toisissa haastatteluissa ylisukupolvisuus tulee esille toisia enemmän. Tutkimuksen näkökulmasta tätä voidaan jo itsessään pitää yhtenä tutkimustuloksena.

EHYEKSI-hankkeen haastateltujen ikäjakauma on melko laaja. Olen jaotellut aineiston haastateltujen iän mukaan kolmeen ryhmään, joista ensimmäinen ryhmä koostuu 1940-1950 -lukujen taitteessa syntyneiden haastatteluista, sisältäen kaksi haastattelua. Toinen ryhmä koostuu 1960-1970-lukujen taitteessa syntyneiden haastatteluista sisältäen neljä haastattelua ja kolmas ryhmä koostuu 1990-luvulla syntyneiden haastatteluista, joita on kolme. Ryhmäjakoa perustelee tutkielman sukupolvinen näkökulma lähisuhdeväkivaltaan sekä mahdollisten erojen tarkasteluun sukupolvien kokemuksissa, naisen asemassa ja väkivallan periytyvyydessä. Sukupolvista tarkasteluotetta on hyödynnetty yhteiskunnallisessa tarkastelussa myös aiemmassa tutkimuksessa. Esimerkiksi Häkkinen (2014) on tutkimuksessaan sukupolvien yhteiskunnallisista kokemuksista ja kohtaamisista jakanut aineistonsa sukupolvien mukaan kolmeen osaan: vuosina 1911-1940 syntyneeseen nationalistiseen sukupolveen, vuosina 1941-1960 syntyneeseen verkostosukupolveen sekä vuoden 1960 jälkeen syntyneeseen urbaanisukupolveen. (Häkkinen 2014, 32-33.) Sukupolvisen tarkastelun näkökulmasta ikäjakauman mukainen ryhmittely on siis perusteltua.

Ikäjakauma mahdollistaa tutkimuskysymyksen mukaisesti suomalaisen yhteiskunnan, sen rakenteiden ja kulttuuristen muutosten sekä näiden yhteyden tarkastelun suhteessa lähisuhdeväkivallan ilmiöön. Olen koonnut Taulukkoon 1 haastateltavien ikäjakauman, haastatteluissa kuvatun väkivallan ilmenemisen ajankohdan sekä väkivallasta kertomisen ajankohdan. Haastateltavien anonymiteetin vuoksi käytän taulukossa tarkkojen vuo-

silukujen sijasta vuosikymmeniä, mikä paikantaa väkivallan ajoittumista yhteiskunnalliseen ajankohtaan riittävällä tasolla.

Taulukko 1. Haastateltujen ikäjakauma, väkivallan sijoittuminen ja väkivallasta kertomisen ajankohta.

Ryhmäjako	Haastatellun syntymävuosi	Väkivallan sijoittuminen	Koetusta väkivallasta kertominen
Ryhmä 1. H6, H3	1940-1950 -lukujen taite	v. 1950-1990 välille	v. 2018
Ryhmä 2. H2, H8, H4, H5	1960-1970 -lukujen taite	v. 1960-2010 välille	v. 2018
Ryhmä 3. H9, H7, H1	1990-luku	v. 1990-2020 välille	v. 2018

Tapahtumista kertomisen ajankohta on tutkimuksen kannalta merkityksellinen seikka, koska se vaikuttaa haastateltujen tapaan kertoa väkivallasta sekä siihen, mitä valikoituu muistettavaksi. Suvun muistitietoa tutkineen Latvalan (2005) mukaan tulkinta on merkityksellisessä asemassa niin puhuttuja kuin kirjoitettujakin henkilökohtaisia kokemuksia tuotettaessa. Kerrontaa ohjaa joko kertojan tai yhteisön kannalta olennaiseksi koetut merkitykset, joiden pohjalta muistissa olevaa tietoa valikoidaan. Asenteet ja epäsuorat lausumat voivat tulla näkyviksi esimerkiksi ulkopuolisten henkilöiden lausumissa tai takaumia kuvatessa. Myös sukupuoli, ikä ja sosiaalinen asema voivat vaikuttaa muistettujen asioiden valikoitumiseen. Kerrontaan keskittyvissä tutkimuksissa erilaisia lomitaisia muisteja on luokiteltu muun muassa kulttuuriseen, yhteisölliseen, kansalliseen, historialliseen, kollektiiviseen, yksilölliseen, kommunikatiiviseen sekä omaelämäkerralliseen muistiin. Muistit ovat yhteydessä toisiinsa ja ikään kuin sisäkkäisiä. Historiallinen muisti kuvaa menneisyyttä instituutioiden kautta ja se nivoutuu kulttuuriseen ja

kansalliseen muistiin. Kollektiivinen muisti puolestaan sitoutuu joukkojen, kuten sukupolvien kokemuksiin. Omaelämäkerrallinen muisti käsittää yksilöllisesti koetut muistot ja tapahtumat. (Latvala 2005, 48-49, 50; Peltonen 1996, 24-31; Peltonen 2003, 10-13.)

Vehkalahti ja Suurpää (2014) toteavat tarkastellessaan tutkimuksessaan sukupolvisia näkökulmia nuoruuteen, että aineiston sisältämissä kirjoituksissa nuoret ilmaisevat näkemyksiään edellisistä sukupolvista sekä erittelevät elämäntilanteeseen, mahdollisuuksiin ja tulevaisuuden näkymiin liittyviä eroavaisuuksia (Vehkalahti & Suurpää 2014, 14). Käytettäessä muisteluaineistoa tutkimuksen tarkastelun kohteena, voidaan saada arvokasta tietoa tietyn ajallisen jakson sisältämistä sukupolvisista arvoista ja yhteiskunnallisista rakenteista.

Seuraavassa luvussa käsittelen tarkemmin laadullista tutkimusta prosessina, tutkimuksen etenemistä sekä aineiston analysoinnissa käyttämäni tutkimusmenetelmää. Erittelän seuraavassa luvussa myös laadulliseen tutkimukseen liittyviä eettisiä tekijöitä, jotka huomioin tutkimusprosessissa.

4.3 AINEISTON ANALYYSI JA EETTINEN POHDINTA

Pro gradu -tutkielmani edustaa laadullista tutkimusta. Kiviniemi (2015) kuvaa laadullista tutkimusta prosessina. Aineistoa kerätessä inhimillisen toimijan, eli tutkijan, toimesta uusiutuvat myös aineistoa koskevat tulkinnat ja näkökulmat tutkimuksen teon edetessä. Tutkimuksen prosessimaisuus kytkeytyy myös tutkimuksen etenemiseen liittyviin vaiheisiin, joita ei kuitenkaan etukäteen pystytä aina määrittelemään selkeästi. Tutkimustehtävää ja aineiston keräämistä koskevat päätökset ja valinnat muodostuvat, kun tutkimus etenee. Tutkijan päästessä lähemmäs tutkittavaa ilmiötä aineistonkeruuseen liittyvien menetelmien kautta alkavat myös ilmiöön liittyvät epäselvyydet hahmottua ja tutkimusmenetelmiin liittyvät valinnat selkeytyä. Myös tutkimuksen muut osuudet, kuten teoriapohjan muodostaminen, aineiston analyysi sekä tutkimustehtävä muovautuvat tutkimusprosessin myötä. (Kiviniemi 2015, 74.)

Omassa tutkimuksessani erityisesti teoriapohjan ja aineiston välinen suhde on muovautunut ja tarkentunut koko prosessin ajan aineiston tullessa enemmän tutuksi ja tutkimusongelman rajautuessa tarkemmaksi. Koska tutkimukseni käsittelee yhtäältä suomalaisen parisuhdekulttuurin vaikutusta lähisuhdeväkivaltaan sekä yhteiskunnallista muutospro-

sessia, on teoreettisen pohjan muodostaminen ollut sosiaalityön näkökulmasta kenties hieman epätyypillinen ja lähentynyt pikemmin sosiaalihistoriallista näkökulmaa. Itselteni tutkijana tämä on asettanut ajoittain myös haasteita teoriapohjan näkökulman rajaamiselle.

Analyysitapana aineiston tulkinnassa käytän narratiivista analyysiä. Narratiivisen analyysin kohdentuessa ihmistieteen aloille, joissa ollaan kiinnostuneita todellisten tapahtumien kerronnallisista tulkinnoista, voidaan tutkimuksen lähtökohtana pitää ihmisen itsestään kertomaa tarinaa ja niitä koskevaa tutkimusta. Tutkimus voi kohdistua esimerkiksi ihmisen elämässä tapahtuneisiin muutoksiin ja tätä kautta muodostuneisiin selviytymishaasteisiin tai identiteetin ja toiminnan kehitykseen. Yksilön tuottamaa elämäntarinaa voidaan myös tarkastella suhteessa kulttuuriin ja sen tuottamiin normatiivisiin mallitarinoin. (Hänninen 2015, 168-169.) Eskola (2015) jakaa laadullisen tutkimuksen analysoinnin teorialähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja aineistolähtöiseen analyysiin. Teorialähtöisessä analyysissä tutkimusta ohjaa teoreettinen viitekehys, jonka pohjalta aineistoa tarkastellaan. Lopuksi tutkimus palautuu teoriaan, jota suhteutetaan aineistosta saatuihin tuloksiin. Teoria voi koostua yhdestä valtateoriasta tai jakautua useampiin käsitteisiin ja aiheesta tehtyihin aiempiin tutkimuksiin. Teoriasidonnaisessa analyysissä hyödynnetään yhtymiä teoriaan, mutta analyysi ei täysin sitoudu teoriaan tai välity nousvaksi teoriasta. Teoria voidaan koota myös aineiston pohjalta, jolloin kyse on aineistolähtöisestä analyysistä. (Eskola 2015, 188-189.)

Käytän tutkimuksessani teoriasidonnaista analyysiä, jossa peilaan aineiston analyysistä tekemiäni havaintoja suhteessa teoriaan, mutta kaikki tutkimukseni havainnot eivät pohjautu yhteen tai useampaan selkeään teoreettiseen näkökulmaan. Hyödynnän aineiston analyysissä teemoittelua, jonka avulla tarkastelen aineistossa toistuvia kertomuksia tai kuvauksia, jotka paikantuvat väkivallan periytyvyyteen, suomalaiseen parisuhdekulttuuriin sekä sukupolvisiin kokemuksiin lähisuhdeväkivallasta yhteiskunnallisessa kehityksessä. Moilasen ja Räihän (2015) mukaan teemoittelulla pyritään pelkistämään tekstistä sen ydinkysymykset ja merkitykset. Kyseessä ei siis ole tekstin yksittäisten kohtien irrottaminen kontekstistaan vaan tekstin sisällön tiivistäminen. Tutkija voi etsiä tekstistä tiettyyn asiayhteyteen sitoutuvia merkityksiä tai rakentaa tekstin kokonaisuuden pohjalta oman sisältöön pohjautuvan logiikan. (Moilanen & Räihä 2015, 61.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston rajaaminen nousee myös merkittäväksi tekijäksi. Kyseessä on tulkinnallinen rajaus, johon tutkijan oma näkökulma sekä intressit ovat sidoksissa. Laadullisen aineiston ei voida katsoa kiteyttävän koko ilmiön todellisuuden luonnetta, vaan tutkimuksen näkökulma ja valitut tulkinnot välittävät tutkimuksen todellisuutta. Aineiston keruuvaiheessa tutkija tekee siis tulkinnallisia rajauksia, joiden tarkoitus on selkeyttää tutkijan näkökulmaa sekä keskittyä tutkimuksen kannalta ilmiön oleelliseen ytimeen. (Kiviniemi 2015, 77.)

Tutkimuksessani olen rajannut aineiston tarkastelua kolmeen teemaan: lähisuhdeväkivallan periytyvyyteen, suomalaisen parisuhdekulttuurin piirteisiin sekä sukupolvisiin kokemuksiin lähisuhdeväkivallasta yhteiskunnallisessa kehyksessä. Haen aineistossa ilmeneviä eroavaisuuksia tai yhtäläisyyksiä, jotka sitoutuvat edellä mainittuihin teemoihin. Näin ollen en nosta tutkielmassani esille yksittäisiä tai näihin teemoihin sitoutumattomia ilmiöitä, vaikka aineisto tämän mahdollistaisikin. En myöskään erittele yhteiskunnallisia rakenteita tarkastellessani ajallista muutosta auttamis- tai palvelurakenteissa. Tämä tekisi tutkielmastani tarpeettoman laajan. Lisäksi osa ryhmämme Pro gradu -tutkielmista käsittelee tätä teemaa. Peilaan auttamisjärjestelmien ajallista näkymää tutkimuksesta tekemiini havaintoihin lyhyesti Johtopäätökset ja pohdinta -luvussa.

Kuten aineistoa esitellessä totesin, en ole kokenut tarpeelliseksi tehdä rajauksia aineistoni koossa, vaan olen käyttänyt aineistonani kaikkia yhdeksää haastattelua. Aineiston jakaminen ikäryhmiin mahdollistaa ajallisen tarkastelun, mutta kaventaa haastatteluiden määrää vuosikymmeniä käsittelevänä näkökulmana, jolloin yhtä ajanjaksoa kuvaa kaksi, kolme tai neljä haastattelua. Aineiston kertomuksia voidaan kuitenkin pitää merkittävinä yksilön kuvauksina lähisuhdeväkivallan ilmiöstä. Laadullisen tutkimuksen keinoin pienikin määrä haastatteluita voi laajentaa ja lisätä lukijan tietoisuutta tutkittavasta ilmiöstä kokemuksellisenä kuvauksena.

Tutkimuksen aineisto koostuu yhdeksän naisen omaelämäkerrallisesta haastattelusta. Näin ollen tutkimuksen tekemiseen liittyy paljon eettisiä tekijöitä, jotka tulee tutkimusprosessissa ottaa huomioon. Jo väkivallan ilmiö itsessään on eettisesti herkkä tutkimusaihe. Tutkijan tulee myös olla kriittinen tekemissään tulkinnoissaan ja antaa omista tutkimusrajauksistaan huolimatta kertojan tuottamille merkityksille tilaa. Hännisen (2015) mukaan eettisesti laadukkaassa tutkimuksessa ihmisellä on tilaa ilmaista itseään omin sanoin ja omista lähtökohdistaan. Yksilön elämäntarinan ajatellaan muodostavan kes-

keisen osan ihmisen minuudesta ja on siten arvokas, mutta haavoittuvainen kokonaisuus. Tutkijan asettaessa yksilön kertomuksen tarkastelun kohteeksi ja muodostaessa siitä tulkintoja on kyseessä herkkä prosessi, joka voi myös tuntua loukkaavalta. Haastattelvat saattavat myös haastattelun edetessä heittäytyä kertomukseen ja paljastaa haastattelussa asioita, joista ovat aiemmin vaienneet. (Hänninen 2015, 181). Tutkijana olen pyrkinyt tarkastelemaan aineistoa ja sen sisältöä erityisellä herkkyydellä ja eettisen arvioinnin kautta.

Tutkimusaiheeseen sitoutuessani kirjoitin vaitiolositoumuksen, jonka mukaan lupauduin vaikenemaan haastatteluissa ilmenevistä yksityiskohtaisista tiedoista sekä tunnistettavan sisällön jakamisesta ulkopuolisille. Sitouduin myös käsittelemään aineistoa yksityisessä ja suojatussa tilassa sekä palauttamaan aineiston tutkimuksen päätyttyä. Hänninen (2015) toteaa yhdeksi narratiivisen tutkimuksen eettiseksi ongelmaksi haastateltujen tunnistettavuuden, vaikka raportointivaiheessa kertomuksen yksityiskohtia muutettaisiin (Hänninen 2015, 181). Tutkimusta tehdessäni olen pyrkinyt suojelemaan haastateltujen anonymiteettiä häivyttämällä aineistolainauksista tunnistetietoja, kuten haastattelun tai hänen läheistensä iä, tapahtumapaikkoja tai ammatteja. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa kokemuksellista tietoa lähisuhdeväkivallan ilmiöstä, ei keskittyä tunnistettaviin yksityiskohtiin haastateltujen kertomuksissa.

Tärkeäksi eettiseksi kysymyksesi tutkimukseni teossa nousee myös oma asemoitumiseni objektiivisena tutkijana tunteisiin vetoavaan ja moraalisesti vaikeaan aiheeseen. Lisäksi edustan naisena sekä osittain iällisestikin haastateltujen kanssa samaa kohderyhmää. Olen pyrkinyt tiedostamaan oman positioni tutkijana ja naisena suhteessa aineistoon, sekä tarkastelemaan tekemiäni havaintoja kriittisesti. Lähisuhdeväkivallan ollessa monialaisia tunteita sekä moraalisia pohdintoja herättävä aihe olen joutunut pohtimaan tekemieni havaintojen ja tutkimustulosten puolueettomuutta kriittisesti. Lisäksi olen tarkastellut suhtautumistani väkivallan tekijöihin, joka on vaihdellut niin arvottavan, syyllistävän kuin taustoja vasten ymmärrystä herättävän suhtautumisen välillä. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka (2009) toteavat, ettei tutkija voi koskaan olla täysin objektiivinen, sillä täydellinen omasta itsestään ja ajattelustaan irtisanoutuminen ei ole mahdollista. Onkin riittävää, että tutkijalla on aktiivinen pyrkimys tiedostaa omien asenteidensa ja tarkoitusperiensä olemassaolo sekä pyrkiä minimoimaan niiden vaikutus tutkimuksen tekemiseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 24.)

5 YLISUKUPOLVISUUS, SUOMALAINEN PARISUHDEKULTTUURI JA SUKUPOLVIEN MERKITYS KOETUSSA LÄHISUHDEVÄKIVALLASSA

Tässä luvussa erittelen aineistosta tekemääni analyysiä ja havaintoja. Olen jakanut aineiston haastateltujen ikäjakauman mukaisesti kolmeen ryhmään ja tarkastelen jokaisen ryhmän haastatteluja osana tapahtumiin sitoutunutta aikakautta ja yhteiskunnallista ilmapiiriä. Seuraavaksi tarkastelen, millä tavoin ylisukupolvisuus, suomalainen parisuhdekulttuuri ja sukupolviset erot ilmenevät eri ikäisten naisten kokemuksissa lähisuhdeväkivallasta.

5.1 "MÄ OLEN VALAN TEHNYT KIRKOSSA JUMALAN JA IHMISTEN EDESSÄ"

Ensimmäisen ryhmän haastatellut ovat syntyneet 1940-1950 -lukujen taitteessa. Haastateltujen kertomuksissa kokemukset lähisuhdeväkivallasta paikantuvat 1950-luvun alun ja 1980-luvun lopun välille. Seuraavaksi tarkastelen väkivallan ylisukupolvisuutta, suomalaista parisuhdekulttuuria ja sukupolvisia piirteitä kahden haastatellun kertomuksissa osana 1950-1980 -lukujen yhteiskunnallista ilmapiiriä.

5.1.1 Ylisukupolvinen väkivalta lapsuudessa, parisuhteessa ja lasten elämässä

Ylisukupolviset väkivallan ja kaltoinkohtelun kokemukset ilmenevät aineiston ensimmäisessä ryhmässä kolmessa tasossa: haastatellun ja väkivaltaisen puolison lapsuudessa, haastateltujen parisuhteessa sekä haastateltujen lasten lapsuudessa ja osittain heidän myöhemmässä elämässään. Haastatellut ovat syntyneet yhteiskuntaan, jossa lasten ruumiillinen kurittaminen kuului osaksi ajan lasten kasvatusta. Lasten kurittaminen koettiin vanhempien tehtäväksi, jotta lapsista kasvaisi kunnollisia kansalaisia. Kurittaminen miellettiin normaaliksi osaksi kasvatusta. (Varsinais-Suomen lastensuojelujärjestöt 2017.) Forsberg (2004) toteaa suomalaista yhteiskuntaa määrittäneen 1800-1900-lukujen taitteeseen saakka patriarkaalinen perhekäsitys, jossa lapset liittyivät yhteiskuntaan isän tai isännän välikappaleena. Lain näkökulmasta lasta ei ollut olemassa, vaan hän määrittyi isän tai isännän omaisuudeksi. Fyysinen kurittaminen nähtiin legitimiiksi

kasvatustavaksi lapsen ollessa jo syntyjään paha. Ensimmäiset lastensuojelua ennakoineet hyväntekeväisyysjärjestöt paikantuvat 1800-luvun lopulle, mutta pitkään työ keskittyi lähinnä työväestöön ja ”äärimmäisiin” julmuuksiin. Fyysinen kurittaminen jatkui vielä pitkään osana kasvatusta, kunnes kurittaminen 1980-luvulla kiellettiin lailla. (Forsberg 2004, 77-79.)

Erja Saurama (2002) on tutkinut väitöskirjassaan 1950-1970-lukujen välisiä lastensuojelun asiakirjoja ja havainnut lasten pahoinpitelyn tuomitsevuuden ja perheen yksityisyyden kunnioittamisen olleen keskenään ristiriidassa. Tutkittaessa 1950-luvun 61 asiakkaan asiakirjoja kävi ilmi lasten kokeman pahoinpitelyn yleisyys, sillä yli puolet näistä asiakkaista olivat kohdanneet väkivaltaa. Silloisessa lastensuojelulaissa oli pykälä, joka oikeutti lapsen huostaanottoon pahoinpitelyn nojalla. Sosiaaliministeriössä käsitellyistä pakkohuostaanotoista kuitenkin raukesi useita ja näiden joukossa oli useita lasten pahoinpitelyä sisältäviä tapauksia. Tuloksien perustella näytti siltä, että 1950-luvulla perheen säilyttäminen arvostettavana periaatteena ylitti lapsen pahoinpitelyä tuomitsevan periaatteen. (Forsberg 2004, 79-80; Saurama 2002, 116-127.)

Ensimmäisen ryhmän molempien haastateltujen syntymä sijoittuu 1940-1950 -lukujen taitteeseen. Toinen haastatelluista kuvaa lapsuudessaan olleen kurittamista, toisen haastatellun lapsuudenkodissa tällaista ei ollut ilmennyt, mikä kertoo kurituskulttuurin keskeisen paikan osana kasvatusta osittain väistyneen, mutta toisaalta säilyneen vielä edelleen osana joidenkin suomalaisten perheiden kasvatustapaa. Toinen haastateltu luonnehtii välejään perheeseensä hyvinä ja kertoo heidän tukeneen häntä myös väkivaltaisen parisuhteen kanssa. Haastateltu kuvaa omaa lapsuuttaan lapsuudenperheessään onnellisena kurituksesta huolimatta, koska kuritus oli tuon ajan kasvatustapa:

(...) meillä on ollut ihana koti sillai et mulla on kauheen hyvät kotitaustat sieltä. Mul on ollut turvallinen ja kiva koti sillai, et kyllähän isä vanhan ajan mies oli, et selkään kyllä saatiin. Mutta mä oon senkin antanut anteeksi, koska mun mielestä se oli sen ajan tyyli kasvattaa lasta. (...) (EHYEKSI/H3N/18)

Toisen haastatellun lapsuudessa kurituskulttuuri ei puolestaan näkynyt. Haastateltu kuvaa kuitenkin lapsuutensa olosuhteiden olleen jokseenkin huonot ja halunneensa tästä syystä naimisiin päästäkseen pois kotoa.

Niin ei kotona lyöty vaik ei niin hyvät oltavat ollutkaan. (...) Ja mä olin niin uhmassa, mä halusin kotoa pois. Ei ollut muuta tietä. En mä tiennyt mihin mä jouduin. (EHYEKSI/H6N/2)

Myös haastateltujen väkivaltaisten puolisoitten lapsuudessa oli ollut kaltoinkohtelua ja traumaattisia kokemuksia. Puolisoiden syntymä sijoittuu sotien jälkeiseen aikaan, jolloin Suomen jälleenrakentaminen ja puute olivat todellisuutta. Elpymistä alkoi tapahtua 1940-luvun lopulla. (Kivimäki 2016, 162-163). Nurmen (2004) mukaan huutolaisuus oli 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella vielä melko yleistä. Yleensä huutolaisiksi päätyivät sairaat, ikääntyneet sekä kodittomat lapset. Huutolainen sijoitettiin uuteen taloon huutokauppatahtumien kautta, joita viranomaiset järjestivät Suomessa vielä 1920-luvulla. Sijoituskodeilla oli erilaisia tarkoituksia huutolaisten ottamiseen: lapsista toivottiin työvoimaa, sairailta ja vanhuksilla pyrittiin kasvattamaan tuloja muun muassa verorahoin. Kunnan velvollisuutena oli maksaa sijoituskodeille huutamien huutolaisten elatuksesta. Nurmen pro gradu -tutkielmasta, johon hän haastatteli kahta huutolaisena ollutta henkilöä, käy ilmi huutolaisiin kohdistuva karu kohtelu sijoituskodissa. Haastatellut olivat huutolaisina 1920-1940 lukujen välillä. Toinen huutolaisena ollut haastateltu oli kokenut sijoituskodissa muun muassa ruumiillista kuritusta, raskaita kotitöitä ja eriarvoisuutta. Toinen haastateltu oli puolestaan saanut molemmissa sijoituskodeissa hyvää kohtelua, mutta kuvaa luokallaan olleita muita huutolaisia kohdellun väkivalloin sijoituskodeissaan. Sijoituskotien valvonta oli puutteellista. (Nurmi 2004, 25-26.) Toisen aineiston ensimmäisen ryhmän haastatelluista kuvaa puolisonsa olleen epätoivottu lapsi, mikä oli näkynyt muun muassa siinä, että hän oli joutunut perheessään huutolaisen asemaan.

Mut saattaa olla, et hän on ollut tällainen sodan jälkeen syntynyt lapsi kun on ollut ei toivottu. Jonka äiti eli mun anoppini vanhemmat on varmaan meteliä pitäneet kun on mennyt ihan mitättömän miehen kans lapsen tekemään. (...) Hän oli huutolaispoika, kyl häntä huonosti pidettiin mitä mä olen kuullut sukulaisilta. (EHYEKSI/H6N/25-26)

Toinen haastateltu puolestaan kuvaa miehensä kertoneen toistuvasti traumaattisesta kokemuksestaan äitinsä menetykseen liittyen haastateltuun kohdistuneiden väkivaltaisten tekojen jälkeen. Jakupcak ja Tull (2005) ovat tutkineet traumaattisen kokemuksen ja

posttraumaattisen stressioireyhtymän (PTSD) yhteyttä aggressiiviseen ja väkivaltaiseen käytökseen miespuolisten college-opiskelijoiden keskuudessa. Tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että miehet, joilla oli PTSD-oireita, raportoivat kokevansa ja ilmaisevansa enemmän vihamielistä ja aggressiivista käytöstä, kuin miesvastaajat, joilla ei ollut traumaattista kokemusta tai PTSD-oireita. Tulos tukee miespuolisia veteraaneja tutkittaessa saatua saman suuntaista tulosta PTSD-oireiden merkityksestä väkivaltaiseen käyttäytymiseen (kts. Novaco & Chemtob 2002). (Jakupcak & Tull 2005, 589, 594.) Dutton (1995) on puolestaan tutkinut PTSD-oireiden yhteyttä puolisoitaan pahoinpitelevien miesten väkivaltaiseen käytökseen. Tutkimuksessa kävi ilmi, että miehet, joilla oli PTSD-oireita, olivat useammin puolisoitaan kohtaan väkivaltaisia, kuin miehet, joilla PTSD-oireita ei ollut samassa määrin. Miehillä, joilla oli suuremmassa määrin PTSD-oireita, aggressiivisuuden kokemukset olivat myös pitkäkestoisempia ja voimakkaampia. (Dutton 1995, 299, 311.)

Jokinen (2000) puolestaan lähestyy miesten käyttämää väkivaltaa kulttuuristen merkitysten kautta. Jokisen mukaan miehisyyteen liitetään myös suomalaisessa kulttuurissa hyväksytysti miesten välinen väkivalta ja kilpailuhenkisyys. Miehen näyttäytyessä muiden miesten silmissä vahvana, voivat he kuitenkin olla tunne-elämältään vahvasti sidoksissa heille läheisiin naisiin, joille he saattavat tiedostamattaan näyttää heikoimmat kohtansa. Miehen on vaikea antaa naiselle anteeksi sitä, että nainen on tietoinen miehen aroista puolista. Miehen ollessa väkivaltainen naista kohtaan voi teko nivoutua ristipaineeseen tunteiden näyttämisestä haavoittuvaisuutena sekä tunnetason vahvaan sidokseen naisesta. Miehen ollessa kulttuurisesta näkökulmasta ”perheen pää” ja elättäjä, on yksi selitys väkivallalle kontrollin tavoittelu, joka väkivallan kautta kohdistuu sekä naiseen että tekijään itseensä. (Jokinen 2000, 29-30, 34-35; Kaufman 1987, 21-22.) Seuraavassa katkelmassa haastateltu kuvaa puolisonsa toistuvaa purkautumista äidin menetyksestä ja tapahtuman herättämistä tunteista puolisosssa.

”(...) Sit hän aina vetos semmoiseen juttuun mitä mä kyllästyin sit lopulta siihenkin kuuntelemiseen. En mä sanonut mitään. Mut hänen äiti oli kuollut hänen syliinsä. Niin hän aina rupes itkeen sitä, että kun äiti kuoli tähän näin ja että sä et tiä miltä se tuntuu.(...)”
(EHYEKSI/H3N/1)

Väkivallan ylisukupolvisuus näkyy haastateltujen kertomassa toisella tasolla siirryttäessä lapsuudesta väkivaltaiseen parisuhteeseen. Haastateltujen kertomuksissa väkivaltaa luonnehtiviksi piirteiksi nousevat raaistuminen ja pitkäkestoisuus. Haastateltujen kuvauksissa väkivallan ilmenemiseen ei tarvittu varsinaista syytä, vaan tilanteet saattoivat nopeastikin muuttua uhkaaviksi.

(...) Ei siihen syytä tarvinnut olla. Mä näin hänen ilmeestään kun hänel paisui nämä täältä. Pisti semmoisen kauheen ilmeen naamalle (...) En mä kerinny kun huomaamaan sen ilmeen. Jostain tuli potku tai hän läimäsi tai yritti kaataa mut tai veti tukasta niin että mä retkahdin oikein. Hän nautti siitä. Mä olin hänen vallassaan. (...) Ja se oli ihan holtiton-ta. Välillä minulla oli puukko selässä ja välillä oli haulikko niin et hän oli. (...) (EHY-EKSI/H6N/4)

Väkivallan ylisukupolvisuus on molemmissa haastatteluissa läsnä myös lapsiin kohdistuvana ilmiönä kahdella tavoin. Toisaalta lapset ovat toimineet vanhempien välisen väkivallan todistajina, toisaalta väkivalta ja laiminlyönti on kohdistunut myös lapsiin itseensä.

(...) Ja sit hän nosti mut tästä kurkusta keittiön seinälle. Ja sit meiän (lapsi) tuli sieltä. (...) ja rupes itkkeen ihan hirveesti niin hän. Tekee niin pahaä vieläkin kun mä muistan sen tilanteen kun hän nosti sen meidän pienen (lapsen) sinne omaan huoneeseen ja pisti oven lukkoon (...) (EHYEKSI/H3N/4)

Ylisukupolvisuus on läsnä myös toisen haastellun kertomuksessa pelostaan, että hänen väkivaltaisen puolisonsa käytös siirtyy haastatellun lapselle. Heiskanen ja Piispan (1998) tutkimuksessa naisiin kohdistuvasta väkivallasta selvisi, että isän väkivaltaisuu-della oli yhteys miesten käyttämään väkivaltaan. Miehistä, jotka olivat kohdanneet väkivaltaa isänsä toimesta, 40 % oli ilmentänyt väkivaltaa myös puolisoaan kohtaan. Miehistä, jotka eivät olleet kohdanneet oman isänsä osalta väkivaltaa, 14 % oli käyttäytynyt väkivaltaisesti puolisoaan kohtaan. Lisäksi naisista, jotka olivat todistaneet väkivaltaa isänsä taholta, 38 % raportoi kokeneensa nykyisen puolisonsa toimesta uhkailua tai väkivaltaa. (Heiskanen & Piispa 1998, 61.) Punamäki (2004) puolestaan toteaa kehityksellisen genetiikan tutkijoiden esittäneen tutkimustensa pohjalta väkivaltaa kokeneiden

lasten käyttäneen väkivaltaa aikuisuudessa ainoastaan, mikäli he kantoivat geeniperimässään aggressiivisuuteen altistavaa alttiutta. (Punamäki 2004, 69).

Saman suuntaisia havaintoja väkivaltaisen käytöksen ja geeniperimän yhteydestä ovat tehneet myös Bjorklund ja Hawley (2014), jotka erittelevät aggressiivista käyttäytymistä kehityspsykologisesta näkökulmasta. Aggressiivista käytöstä on tarkasteltu muun muassa lapsuudessa opitun ongelmienratkaisuun liittyvän käytösmallin sekä stressiä aiheuttavan ympäristön näkökulmasta. Tutkimusten mukaan lapsen altistuminen ensimmäisen viiden vuoden aikana ympäristölle, jonka olosuhteet ovat ennalta-arvaamattomat tai ankarat lisäävät todennäköisyyttä yksilön rikolliselle, aggressiiviselle ja laiminlyöväälle käytökselle aikuisuudessa. Todennäköisyys aggressiiviseen tai laiminlyövään käytökseen ei kuitenkaan näyttäisi olevan kaikilla yksilöillä sama, vaan sitoutuu yksilön geeniperimään ja tätä kautta fysiologisiin ominaisuuksiin. Lapsuudessa koettu kaltoinkohtelu tai väkivalta ei siis ennakoiki kaikilla yksilöillä väkivaltaista tai aggressiivista käytöstä. (Bjorklund & Hawley 2014, 162, 173-174.)

Toinen haastatelluista kuvaa lastaan sekä herkkänä että impulsiivisena luonteena. Haastateltava kertoo neuvoneensa lastaan, ettei tämä koskaan käyttäisi väkivaltaa ketään kohtaa. Lapsi on tunnustanut haastatellulle, että on miesten kanssa saattanut käyttäytyä väkivaltaisesti, mutta ei ole tällä tavoin toiminut naisia kohtaan. Haastateltu puolestaan pyrkii välttämään väkivaltaisen käyttäytymisen periytymistä neuvomalla lastaan lähtemään mieluummin tilanteesta pois, jotta tästä ei seuraisi ikävyyksiä. Haastatellun pelko väkivaltaisuuden periytymisestä on läsnä seuraavassa katkelmassa.

”(...) hän on hirveen herkkäkin. Mut hän on sit pahimmillaan tosi äkkipikainen. Niin mä oon sanonut hänelle, et älä sit vaan koskaan käy käsiksi kehenkään. Niin hän sanoi, että ei hän oo kyllä naiseen käynyt. Mut sanoi et on hän kyllä käynyt miespuoliseen johonkin, että kun on tullut tämmöinen äkkinäinen. (...)” (EHYEKSI/H3N/34)

Pelko ylisukupolvisesta väkivallasta ja tämän välttämisestä näkyy aineistossa myös haastateltujen kertomuksissa yrittää välttää ylisukupolvista onnettomuutta ja väkivallan kokemusta lastensa kohdalla. Molempien haastateltujen kohdalla huoli lapsiin kohdistuvasta väkivallasta tai kaltoinkohtelusta nousee tärkeäksi tekijäksi väkivaltaisesta suhteesta lähtemiselle.

(...) Mut sitten kun mä olin päättänyt jossain vaiheessa, että tai niin kun aikasemmin, et heti jos hän meidän (lapsen) koskee. Niin sitten se on ihan. (EHYEKSI/H3N/3)

(...) Et mä en halua edes ajatella et hän kasvattais ton (lapsen). – Mut se minkälaiseks se meni se elämä minkälainen hän oli. Ei siitä ois tullut mitään. Se ois huostaanotettu se (lapsi). Ja sit mä ajattelin et mä en sitä varten haluu kuolla, et hän pääsee siihen tavoitteeseensa, et ei kukaan muukaan saa kun hän. (EHYEKSI/H6N/9)

Molempien haastateltujen kertomassa on läsnä kuvaus itseen kohdistuvan väkivallan sietämisestä ennemmin kuin lapsen kohdistuvan väkivallan sallimisesta. Haastateltujen kertomassa halu lähteä väkivaltaisesta suhteesta on itseen kohdistuvan väkivallan vuoksi suuri. Pelko lapsen kohdistuvasta väkivalta näyttäytyy haastateltujen kertomassa kuitenkin ikään kuin sinettinä jo olemassa olevalle toiveelle lähteä väkivaltaisesta parisuhteesta. Ylisukupolvisen väkivallan kokemusten välttäminen nousee siis haastateltujen kertomuksissa merkittävään asemaan väkivaltaisesta suhteesta lähtemiselle.

5.1.2 Väkivallan yksityisyys ja puhumattomuuden kulttuuri

Lähisuhdeväkivaltaa on pidetty pitkään perheen sisäisenä asiana. Forsbergin (2004) mukaan perhe nähtiin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä yksityisenä alueena ja yhteiskunnassa vallitsi vahva puuttumattomuuden normi. (Forsberg 2004, 79.) Puuttumattomuus ja väkivallan mieltäminen perheen sisäiseksi asiaksi tulee erityisen näkyväksi haastatellun kertomassa siitä, että hänen vanhempansa olivat tietoisia tyttärensä koko avioliiton kestäneestä väkivallasta.

(...) tää meidän vuokraisäntä oli kertonu, että mun mies hakkaa mua. Ja mun isä tiesi sen siitä asti vuoden (...) lopulta. Mut ei ollut koskaan mulle paljastanut et hän tiesi sen. Mut hän oli äidille sen kertonut ja he oli molemmat sen tienneet mut he oli hiljaa. Kun asiat ei kuulu heille. (EHYEKSI/H6N/7)

Toinen haastateltu puolestaan kuvaa jopa perheen ystävien todistaneen pahoinpitelyä, mutta eivät tästä huolimatta uskaltaneet toimia.

(...) Ja tosiaan, kun ihmisiäkin oli siellä (...) paikalla niin sitten hän kehtaa hakata siellä ja sit mä tulen sieltä itkuisena ja meen sinne ihmisten sekaan ja sanoin sen varmaan vielä kaikille muistaakseni ihan sillai. Ei sit hän tulee sieltä muina miehinä niin kuin ei ois mitään tapahtunut. Ei hän mitään oo. Ja mä sit yritän näyttää et eikös täs nyt oo jälkiä ja muuta. Ja sit toiset on kauhuissaan kyllä. Mut nekin on sit vähän varovaisia siinä kun toinen tulee siinä kans. Niin ei kukaan uskalla sanoa suoria sanoja. (EHYEKSI/H3N/29)

Yhteiskunnallista puuttumattomuutta väkivallan ilmiöön puolestaan ilmentää haastattelun kertomassa ilmentävä yhteiskunnallinen ilmapiiri. Pahoinpitely oli vuoteen 1995 asianomistajarikos, jolloin syytteen nostaminen koetusta väkivallasta jäi yksilön itsensä harkittavaksi (Hämäläinen 2004, 326-328). Yhteiskunnan suhtautuminen lähisuhdeväkivallan ilmiöön oli näin yksityistävä ja jätti väkivallan ilmiöön puuttumisen perheiden ja kokijoiden itsensä vastuulle. Väkivaltaa ei otettu puheeksi myöskään työterveyshuollossa, vaikka haastateltu oli joutunut siellä asioimaan väkivallan vuoksi useita kertoja. Yhteiskunta siis myös osaltaan osallistui väkivallan kokijan vaientamiseen ja puhumattomuuteen ilmiöstä. Seuraavassa katkelmassa haastateltu kuvaa, kuinka on muuttanut mielensä syytteen nostamisesta väkivallan teoista ja menee poliisiasemalle vetämään ilmoituksensa takaisin.

Sit mä menin sanoon sinne poliisilaitokselle tai mä en muista soitinko (...), että älkää tehkö juttua. Että mulla on semmoinen pelko et tästä ei sit seuraa hyvää sen jälkeen ja (...) ei tehnyt siitä koskaan juttua. Joka on nykypäivänä se ois kyllä ihan. Tai olihan se silloinkin väärin. Mutta se ettei varmaan onnistuis oikein enää kun (...) täytyy raportoida kaikki (...). (EHYEKSI/H3N/6)

Toisaalta haastateltujen kertomassa kiteytyy väkivallan yksityisyyden toinen puoli. Puhumattomuus väkivallasta on salannut ilmiötä lähiympäristöltä. Puhumattomuus näytetään myös avun hakemisen kehyksessä tapana suojautua tulehasta leimatuksi ”hul-luksi” toisen haastatellun yrittäessä hankkia apua väkivaltaiselle puolisolleen.

Se oli perheen sisäisesti. Ei niitä asioita. Niitä ei vaan voinut puhua kenellekään, kun siinä tuli sit meidän eron jälkeenkin sellainen kun kaksikin ihmistä sanoi, et kuin sä noin hyvän miehen oot voinut jättää. (EHYEKSI/H6N/6)

(...) mä yritin saada tätä miestäni vielä sitten avioliittoneuvolaankin silloin tai semmoiseen neuvontaan. Kun oli sillai et sai tilata ajan. Hän sanoi, et mee sä vaan jos sä oot hullu. Aina hän sanoi näin, ettei hänellä oo mitään tarvetta. (...) (EHYEKSI/H3N/14)

Väkivallan dynamiikkaan liittyvän pelon ja häpeän lisäksi puhumattomuuteen heijastuu myös sotien jälkeinen selviytymisen ja eteenpäin menemisen eetos. Kivimäen (2016) mukaan sodan jälkeinen ilmapiiri kunnioitti kaatuneita siinä määrin, ettei rauhanajan murheiden katsottu olevan merkityksellisiä (Kivimäki 2016, 174-175). Ensimmäisen ryhmän haastateltujen lapsuus sijoittuukin välittömästi sodan jälkeiseen aikaan. Toisen haastatellun kuvauksissa itsestään tulee kuitenkin esille ajalle ”epätyypillinen” avoimuus.

(...) Mä oon aina ollut tällöinen kova antaa ulos itsestäni kaikkia ja kaverille puhuin, et se on ollut mun pelastukseni kyllä et mulla on ollut hyviä ystäviä paljon. Mä oon kaikille puhunut ihan rehellisesti mitä on tapahtunut, että mä en hävennyt enkä kierrellyt, koska mun mielestä minussa ei oo ollut syytä. (EHYEKSI/H3N/18)

Ajalle tyypilliseen puhumattomuuden kulttuuriin nivoutuu myös muita 1950-luvulle tyypillisiä tabuaihteita, kuten homoseksuaalisuus. 1950-luvun yhteiskunnallisella asennoitumisella lieenee ollut vaikutuksensa myös myöhempien vuosikymmenien arvoihin ja asenteisiin. Juvosen (2006) mukaan sotien aikana miestenvälinen seksuaalinen kanssakäyminen oli jokseenkin yleistä ja sitä on selitetty muun muassa läheisyyden kaipuun ja turvattomuuden avulla. Miesten väliseen seksuaalisuuteen suhtauduttiin sekä sallivasti, vitsaillen että vihamielisesti. Rintama-aikana järjestettiin myös teatteriesityksiä, joissa miehet pukeutuivat naisiksi. Ilmiötä on kutsuttu rintamatransvetismiksi. Tämän on tullut olleen yksi tapa käsitellä seksuaalisuuteen ja sotaan kytkeytyviä ristiriitoja homoseksuaalisuuteen liittyvien käsittelytapojen ja ymmärryksen puuttuessa. Sota-ajan myötä käsitykset seksuaalisuudesta laajentuivat miesten jakaessa kokemuksiaan kotilomilla. (Juvonen 2006, 316-320; Niiniluoto 1994, 24.)

Uudet ajatusmallit seksuaalisuudesta eivät kuitenkaan aina sopineet kotirintaman elämään, jossa vallitse aate kodista, uskonnosta ja isänmaasta. Rauhan aikaan siirryttäessä kokemusten ymmärrettäväksi tekeminen on myös voinut osaltaan vaientaa ilmiöstä puhumista sekä edesauttaa tapahtumien torjumista ja unohtamista. Suomessa vaikutti vah-

vana 1940-1950-luvuilla yhteiskunnallinen asennoituminen, joka tukeutui koti- ja perhekulttiin ja jonka mukaan sotien vapauttama seksuaalisuus pyrittiin keskittämään avioliittoon. (Juvonen 2006, 320-321; Jallinoja 1984, 60-61, 73, 107.)

1950-luvulla perustettiin muun muassa uusia lehtiä (Viikon totuus, Kalle, Jallu), jotka ohjasivat lukijoita heteroseksuaaliseen arvomaailmaan. Homouden pelättiin ”tarttuvan” ja leviävän. Yhteiskunnallinen keskustelu homoseksuaalisuudesta oli 1950-luvulla vasta alkamassa, mitä ilmensi muun muassa homouden korostaminen sekä sairautena että rikollisena toimintana. Homoseksuaalisuuteen viitattiin kirjoituksissa myös ”ruotsalais-
tautina”. Sairauden ja rikollisuuden lisäksi homoutta pyrittiin ulkoistamaan ”miehekäistä suomalaismiehistä” taiteilijoiden, ruotsalaisten ja naismaisten miesten keskuudessa olevaksi ilmiöksi. Niin ikään 1950-luvun elokuvissa käsiteltiin homoutta valistuksen ja varoituksen keinoin. (Juvonen 2006, 322-328, 330-332.)

Jokinen (2000) tuo puolestaan esiin yhteiskunnan patriarkaalisen järjestyksen, jossa homouteen liitetyt ominaisuudet ovat alisteisia hegemoniselle maskuliinisuudelle, jota luonnehtii valta, kaverisosiaalisuus sekä heteroseksuaalisuus. Alisteista asemaa puolestaan luonnehtii naismaisuus, heikkous ja ”homoleima”. Ei-miehekäs toiminta, kuten miesten välisestä kilpailusta tai vallan tavoittelusta kieltäytyminen saattaa altistaa miehen muiden arvoissa heikoksi ja todennäköiseksi homoksi. Miehisyyteen ja maskuliinisuuteen liitetään myös väkivaltaisuus. Miesten käyttämä väkivalta voidaan jakaa epäviralliseen (esimerkiksi henkilöiden välinen väkivalta, harrastukset) ja viralliseen väkivaltaan. Epävirallista väkivaltaa siedetään, vaikkei siihen varsinaisesti kannustettaisi. Virallinen väkivalta puolestaan liittyy erilaisten miehisten koneistojen, kuten armeijan, poliisin, vankiloiden sekä turvapalveluiden toimintaan, joissa väkivalta on hyväksyttyä ja laillista. (Jokinen 2000, 12, 47-48, 227-228.) Yhteiskunnan tukahduttava asennoituminen, arvottaminen hyväksytyn ja hyväksymättömän toiminnan välillä sekä tämän yhteys maskuliinisuuteen sekä väkivaltaiseen käyttäytymiseen tulee myös esille aineistossa.

5.1.3 Perinteinen avioliitto- ja perhekäsitys sekä alkoholikulttuuri

Aineiston haastatteluista nousee voimakkaasti esiin myös perinteisen avioliitto- ja perhekäsityksen merkitys väkivaltaisessa suhteessa pysymiselle 1960-1980 -luvuilla. Avioliiton merkitys raskauden yhteydessä nousee myös toisen haastatellun kertomuksessa

esille. Toinen haastatelluista kuvaa tulleeensa raskaaksi nuorella iällä. Haastateltu toteaa, ettei tuohon aikaan kuitenkaan päässyt niin nuorena naimisiin muutoin, kuin raskauden vuoksi. Germain, Mattila, Polkunen-Gartz ja Törnroth (1978) ovat tutkineet naisiin kohdistuvaa väkivaltaa 1970-luvulla ja toteavatkin, että vielä 1970-luvulla naisen arvo sidottiin äitiyteen. Äitiys oli arvostettua kuitenkin vain avioliitossa, joka saattoi selittää naisten tavoitetta päästä naimisiin. (Germain ym. 1978, 23.)

Länsimaiselle ja traditionaaliselle avioliittokäsitykselle on ollut tunnusomaista, että yhteinen elämä kumppanin kanssa aloitetaan avioliitolla, joka kestää eliniän. Perinteisesti avioliittoon syntyi lapsi pian naimisiinmenon jälkeen, viimeistään kahden vuoden kuluttua. Toisaalta sotien jälkeen oli nähtävissä avioerojen nopea nousu, jonka jälkeen erojen määrä oli sotia edeltävää aikaa korkeammalla. Myöhemmin avioerot alkoivat yleistyä 1960-luvulla solmituissa liitoissa. (Martelin, Pitkänen & Koskinen 2000, 50-51.) Perinteinen avioliittokäsitys ja ajatus elinikäisestä liitosta on läsnä myös aineiston ensimmäisen ryhmän haastateltujen kuvauksissa avioliitossa pysymisestä väkivallasta huolimatta, koska lupaus yhteisestä elämästä on tehty.

(...) mä olin niin vakaumuksellinen niis asioissa, et mä olen valan tehnyt kirkossa jumalan ja ihmisten edessä, en mä voi sitä rikkoa. (EHYEKSI/H6N/11)

Kyllä siis joo jotenkin mä ajattelin, että kun on naimisiin menty ja on isä ja äiti lapsella, että kyl sitten oli niitä hyviäkin aikoja tietysti. (...) (EHYEKSI/H3N/15)

Toisaalta yhteiskunta myös tuki avioliitossa pysymistä ikään kuin yhteiskunnallisena normina avioerokäytäntöjen kautta. Avioliitosta eroamiselle tarvittiin vuoteen 1988 asti syy ja syyperusta tutkittiin tuomioistuimessa. Hallituksen esityksessä (HE 62/1986) ehdotettiin edellisen kaltaisesta käytännöstä luopumista ja esitettiin puolisoiden mahdollisuutta saada avioero kuuden kuukauden harkinta-ajan tai kahden vuoden erilleen asuminen jälkeen. (Litmala 2000, 5; HE 62/1986 1, 50.) Germain ym. (1978) toteavat, ettei väkivalta kuitenkaan ole ollut usein riittävä syy avioeron myöntämiselle. Avioeron hakemisessa todisteet koetusta väkivallasta tai esimerkiksi uskottomuudesta olivat keskeisessä asemassa, eikä ilman näitä avioeroa myönnetty kovin helposti. Lain tulkinta juontaa juurensa 1800-luvun lopulle, jolloin Suomessa aviomiehellä oli oikeus vaimonsa kurittamiseen. Lain mukaan kurituksen tuli tapahtua kodissa ulkopuolisten näkymättö-

missä, jottei vaimon tarvinnut tuntea häpeää muiden edessä. Keskeisessä asemassa olivat 1970-luvulla myös poliisin kotihälytyksistä laaditut pöytäkirjat, jotka kuitenkin usein olivat vaillinaisia ja epätarkkoja. (Germain ym. 1978, 17.) Avioeroon vaadittava syyperusta tulee esille myös toisen haastatellun kertomassa ajan avioerokäytännöistä.

Myös tuttujen vakuuttaminen tapahtuvasta väkivallasta saattoi olla vaikeaa. Toinen haastateltu kuvaa kulttuurista asennetta, jossa miehen sana painaa enemmän kuin naisen. Haastateltu kuvaa miespuolisten ystävien uskoneen puolisonsa kertomaa siitä huolimatta, että fyysisiä jälkiä oli nähtävissä. Seuraavassa katkelmassa haastateltu kuvaa yhteisen tutun epäilleen enemmän hänen kuin väkivaltaisen puolison kertomaa.

Kyl mua niin paljon sekin harmitti. Mä ajattelin et kehtaa epäillä. (...) Et kyl miehet vaan sitten näköjään toisiensa puolella on jotenkin. (EHYEKSI/H3N/15)

Haastateltu toteaa ajan kuitenkin muuttaneen naisten asemaa ja naisten aseman olevan aivan erilainen vuonna 2018.

Ei voi muuta ajatella kun et se on ollut ainakin. Nythän niin kun naisen arvo on tai sillai on muuttunut vähän, et naiset on tullut aika vahvoiksi ja itsenäisiksi (...) (EHYEK-SI/H3N/16)

Naisten harteille asetettiin myös lapsiin ja perheeseen liittyviä odotuksia. Heikkilä (1999) toteaa populaarissa valistuskirjoittelussa nousseen sotien jälkeen ja 1950-luvulla keskusteluun äidinvaisto ja tunneside lapseen äitiyden määrittäjänä. Äiti-lapsi -suhde oli sisäänrakentunut jo aiempiin suomalaisen kansakunnan vaiheisiin. Äidinvaistolla pyrittiin kuitenkin selittämään naisille ominaista kykyä ja halua lastenhoitoon, miehille tällaisen toimintamallin ollessa vieraampi. 1950-luvun henki kiteytyi koti-kulttiin. Kotiin sitoutuminen nähtiin ”onnellisimpana olotilana” ja naiselta odotettiin ymmärrystä miehen ja naisen roolien erilaisuudesta, joihin liittyi miehen velvollisuuksien sitominen miestä osittain kodin ulkopuolelle. Erilaisten roolien hyväksymättömyys nähtiin naisen osalta ”vääränä vaativuutena” ja itsekeskeisyytenä. Lapsen tunteisiin vastaaminen ja vuorovaikutus nähtiin naisen ja äidin ensisijaisena vastuuna, perustuen naisille ominaiseen äidinvaistoon. Äitejä saatettiin syyllistää epäonnistumisesta äiti-lapsi -suhteessa,

mihin haettiin syitä elämän eri osa-alueilta, kuten kotityötaitojen puuttumisesta tai liiallisesta omistushalusta. Äidinvaisto säilyi keskustelussa aina 1980-luvun loppuun, mutta 1970 ja 1980-luvuilla huolena oli kuitenkin äitiyshuollon rooli äitiyden teknistymisessä ja vaistonvaraisen tiedon tukahduttamisessa. (Heikkilä 1999, 233-234.)

Kulttuuriset selitysmallit ovat myös korostaneet naisten vastuuta perhe- ja sukulaisuussuhteiden toimivuudesta. Perhesuhteissa naisten väliset ristiriidat palautuvat valtahierarkioihin, verisiteisiin ja sukulaisuusjärjestelmään. Valtahierarkiat voivat perustua muun muassa äitiyteen ja kokemukseen. (Notko & Sevón 2008, 112, 119; Connidis & McMullin 2002, 558-567; Edwards & Ribbens 1998, 1-23; Finch 1989; Finch & Mason 1993; Morgan 1996, 83.) Seuraavassa katkelmassa haastateltu kuvaa hankalaa suhdettaan anoppiinsa ja uskoutumistaan äidilleen asiassa. Haastatellun äiti toteaa kuitenkin tyttären tehneen itse valintansa ja hänen tulee kunnioittaa sekä omaa valintaansa että miehensä perhettä. Haastatellun kertomassa käy ilmi yhä 1960-luvulla vallitseva käsitys naisen sopeutumisesta miehen ja tämän suvun määräysvallan alle avioliiton myötä patriarkaalisesta järjestelmästä mukaisesti. Haastatellun kertomassa painottuu myös naisen vastuu selvittää hankalassa tilanteessa.

(...) Hän oli hyvin domivoiva semmoinen hän määräsi asioista. Et kun ei millään jaksanut niin äidin vastaus oli. Sitä kuusta kuuleminen jonka juurella asunto. Eli se tarkoitti sitä, et ole sä tyttö hiljaa. Sä valitsit itse tän tien. (EHYEKSI/H6N/3)

Germain ym. (1978) toteavat, että naisten kokema väkivalta alkaa tyypillisimmin joko avioliiton solmimisesta, ensimmäisen lapsen odotuksesta tai työpaikan jättämisestä. Raskaana olevan naisen pahoinpitelyä on kuitenkin yleisesti pidetty tuomittavan tekona silloinkin, kun miehen oikeutta kurittaa vaimoaan ei muutoin ole kyseenalaistettu. (Germain 1978, 47-48, 50.) Molemmat haastatellut kuvaavat fyysisen ja rajumman väkivallan alkaneen ensimmäisen lapsen odotuksesta. Katkelmassa toinen haastatelluista kuvaa fyysisen väkivallan alkupistettä hääpäivänä, jolloin puolison käytös muuttui täysin. Haastatellun kertomana korostuu naisen asema avioliitossa miehen omaisuutena sekä raskauden tuoma vaihtoehtottomuus tilanteessa:

Tää tuli ihan sen myötä, et me ruvettiin sit olemaan niin siinä vaiheessa mä olin sit raskaana jo. Niin se oli lupa sitten omia. (...) Et siihen asti jotenkin hän luovi sinne asti. Ja

mä vaan ihmettelin hänen käytöstä. Et toi on omituinen. Mut en mä voi enää mitään, mulla on vauva vattassa. (EHYEKSI/H6N/3-4)

Toisen haastattelun kertomassa korostuu myös miehen rooli elättäjänä. Haastattelulla olisi ollut halua mennä töihin, mutta puoliso kielsi tämän. Germain ym. (1978) toteavat 1970-luvulla yhä vallinneen patriarkaalinen yhteiskuntakäsitys, jossa miehen valta korostuu niin poliittisessa kuin taloudellisessakin toiminnassa. Yhteiskuntakäsitystä tukee äitimyytti, jolla perustellaan naisen alistamista miehen vallan alle, mikä ilmenee määrittelemällä äitiys naisen päätehtäväksi vuosisatoja kestäneen aselman mukaisesti. Miehen toimiessa ydinperheen elättäjänä palautuu kasvatuksellinen tehtävä naisille. Naisen kyvyt, koulutus tai työssä käynti ei vaikuta edellä kuvattuun asetelmaan. Äitimyytti asettaa siten myös avioliiton naisen tärkeimmäksi tavoitteeksi. Germain ym. toteavat, että väkivallan, äitimyytin, patriarkaalisen yhteiskuntajärjestyksen kautta naisen omanarvontunto ja itsetunto heikkenevät. Nainen ajattelee joutuvansa kestämään lasten ja perheen vuoksi mitä tahansa, äitiyden määrittäessä kaikkea, mitä nainen on. (Germain 1978, 22-24.)

Haastattelut sijoittuvat iällisesti niin kutsuttuihin ”suuriin ikäluokkiin”, joka käsitteenä kuvastaa heti sotien jälkeen nousuun lähtenyttä syntyvyyttä, joka kuitenkin lähti nopeaan laskuun niin kutsuttujen huippuvuosien jälkeen. Kyse oli ilmiöstä, joka kytkeytyi sodasta toipumiseen ja uuden elämän aloittamiseen. Samaa ikäluokkaa on myös luonnehdittu ”märäksi sukupolveksi” tämän ikäryhmän edustaessa uudenlaisia alkoholinkäytön kulttuuria. Alkoholin käytöstä tuli yleisempää ja arkipäiväisempää aiempaan verrattuna erityisesti miesten, mutta myös naisten keskuudessa. Alkoholinkulutukseen kohdistui myös laajaa yhteiskunnallista kontrollia vuosina 1914-1968. Alkoholinkulutus oli suhteellisen pienimuotoista 1970-luvulle asti. Suurin osa suomalaisesta väestöstä asui maaseudulla 1960-luvulle asti, jossa oli vähäisesti alkoholimyymälöitä tai anniskelupaikkoja. Lisäksi myymälöiden aukioloaikoja rajoitettiin ja ostajia tarkkailtiin ”viinakortin” eli osto-oikeustodistuksen avulla. Väärinkäyttäjät saattoivat myös päätyä rekisteriin. (Savioja, Karisto, Rahkonen, Hellsten 2000, 58, 66; Apo 1999, 122-123.)

Suurten ikäluokkien juomatottumuksia tutkittaessa 6 % miesvastaajista on vastannut käyttävänsä alkoholia vähintään kuuden alkoholiannoksen verran päivässä lähes joka päivä. Lähes joka viikko saman verran alkoholia on kertonut käyttävänsä 29 % miesvastaajista. Suurten ikäluokkien lisääntyneen alkoholinkäytön on katsottu liittyvän muun

muassa otolliseen ikäkauteen, joka ajoittui samanaikaisesti alkoholipolitiikan vapautumisen kanssa 1960-luvun loppupuolella. (Savioja, Karisto, Rahkonen, Hellsten 2000, 58, 66.) Heiskanen ja Piispan (1998) tutkimuksessa naisiin kohdistuvasta väkivallasta kävi ilmi, että väkivaltaa käyttävistä miehistä suurempi osuus (29 %) joi humalahakuisesti vähintään kerran viikossa verrattuna miehiin, jotka eivät käyttäneet väkivaltaa (10 %) (Heiskanen & Piispa 1998, 21). Molemmat haastatellut kuvaavat väkivaltaisen puolisonsa käyttäneen väkivallan yhteydessä runsaasti alkoholia ja tämän olleen ajalle ominainen tapa.

(...) Et hän haki tavallaan sen syyn et hän pääsi ryyppäämään, et hänhän alkoholisoitui sitten ihan pikkuhiljaa siitä sitten ja. Mut sitten tosiaan kerran kun se alkoholi tietysti kuului vähän siihen sen päivän elämään, että varmaan aika paljon on ollut just tällönsiä 50-luvulla, 60-luvulla syntyneitä, jotka käytti.(...) (EHYEKSI/H3N/3)

(...) Mut sanoisko näin, et se oli niin tavallista silloin nämä. Hän oli (1940-luvulla) syntynyt tai on. Niin puhutaan kosteasta sukupolvesta. Se oli niin yleistä. Kaikki otti melkein alkoholia. (EHYEKSI/H6N/5)

Aineiston ensimmäisen ryhmän haastatteluissa alkoholi on näkyvässä osassa 1960-1980-lukujen elämää ja väkivaltaisuutta. Alkoholikulttuurin yleisyyttä tukee aineiston ensimmäisessä ryhmässä myös haastateltujen kertoma muiden tuntemiensa ihmisten alkoholinkäytöstä, kuten uusien miesystävien ja ystävien puolisoitten.

5.2 "ON KAHDENLAISII NEUVOI ESIMERKIKS TUTTAVAPIIRISTÄ..."

Toisen ryhmän haastatellut ovat syntyneet 1960-1970 -lukujen taitteessa. Haastateltujen kertomuksissa kokemukset väkivallasta sijoittuvat 1960-luvun alusta 2010-luvun vaihteeseen. Seuraavaksi erittelen koettua väkivaltaa ylisukupolvisuuden, suomalaisen parisuhdekulttuurin ja sukupolvisten piirteiden näkökulmasta neljän haastatellun kertomuksissa. Ajallisena kehyksenä toimii 1960-2000 -lukujen yhteiskunnallinen ilmapiiri.

5.2.1 Ylisukupolvinen väkivalta lapsuudessa, parisuhteessa ja lasten elämässä

Myös aineiston toisessa ryhmässä ylisukupolviset kokemukset väkivallasta ovat läsnä kolmella tasolla: haastatellun omassa lapsuudessa, haastatellun parisuhteessa sekä haastatellun lapsiin kohdistuvana kaltoinkohteluna tai pahoinpitelynä. Lisäksi ylisukupolvinen väkivalta näyttäytyy haastateltujen kertomassa lapsien pahoinvointina sekä omana väkivaltaisena käyttäytymisenä. Toisen ryhmän neljästä haastattelusta ainoastaan yhden haastateltavan kokemukset väkivallasta rajautuivat häneen itseensä sekä silloiseen parisuhteeseen. Ylisukupolvisuuden osalta toisen ryhmän haastatteluiden suurimpana erona ensimmäisen ryhmän haastatteluihin on se, etteivät haastatellut kuvaa lainkaan puolisonsa lapsuudessa kokemaa väkivaltaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö haastateltujen kumppanit olisi voineet kokea väkivaltaa tai kaltoinkohtelua omassa lapsuudessaan. Haastateltujen kertomana väkivalta on ollut osana lapsuutta yhä 1960-1970-lukujen taitteessa. Väkivalta näyttäytyy aineistossa yhtäältä kasvatuksellisenä tekijänä, kuten kuritusuhkana ja toisaalta kasvatuksesta irtisanoutuvana, puhtaasti rankaisevana toimintatapana ja kontrollikeinona.

Orasen ja Keräsen (2006) mukaan väkivallalla on lasten kehitykseen erilaisia seurauksia. Lapsi voi kokea väkivaltaiset tapahtumat uudelleen muun muassa painajaisten tai laukaisevien tekijöiden kautta. Toisaalta lapsi voi pyrkiä välttämään väkivaltatilanteista muistuttavia tekijöitä sekä kieltäytyä käsittelemästä kokemuksiaan esimerkiksi turruttamalla tunteitaan. Muita väkivallan seurauksia voivat olla ylivireys, väkivaltaan kytkeytyvien tunteiden, tilanteiden ja ajatusten poissulkeminen, päiväunet ja kostofantasiat sekä väkivaltaisten tilanteiden välttely esimerkiksi huoneeseen sulkeutumalla tai kotiin menemistä välttelemällä. Toisaalta lapsi voi pyrkiä toimimaan tilanteissa aktiivisesti esimerkiksi ennakoimalla tilanteiden kehittymistä, puuttumalla väkivaltatilanteisiin tai hälyttämällä apua. Väkivaltaa kokeneet lapset omaksuvat myös erilaisia rooleja. Lapsi voi toimia esimerkiksi huolehtijana, uskottuna joko väkivallan tekijälle tai uhrille, sovittelijana tai apulaisena väkivaltatilanteessa. Toiset lapset voivat omaksua niin kutsutun täydellisen lapsen roolin, jossa he pyrkivät ehkäisemään väkivaltaa tottelemalla ja selviytymällä ilman muiden apua. Lapsi saattaa joutua väkivaltatilanteissa myös syntipukin asemaan, jossa väkivaltatilanteiden nähdään johtuvan lapsen käytöksestä. Erityisesti erityispiirteitä omaavat lapset sekä väkivallankäyttäjän ei-biologiset lapset päätyvät usein syntipukin rooliin. (Oranen & Keränen 2006, 64-68.)

Edellä kuvatun syntipukin rooliin suhteessa väkivaltaan asemoituu eräs toisen ryhmän haastatelluista, joka kuvaa kokeneensa lapsuudessaan rajua fyysistä väkivaltaa, kaltoinkohtelua sekä ikätasoisien tarpeiden laiminlyöntiä, joka ilmeni muun muassa kovana fyysisenä työnä, eristämisenä sekä rakkauden ja kosketuksen puutteena. Toisen haastatellun kertomassa puolestaan korostuu oman vanhemman käyttämä henkinen väkivalta lannistavana ja toimijuutta musertava keinona. Haastateltu asemoituu suhteessa vanhemman käyttämään väkivaltaan tilanteiden välttelijänä sekä myötäilijänä, mahdollisesti täydellisen lapsen rooliin.

Joo ja sokerijuurikasmaalla ja mansikkamaalla ja sit oli kaikki tietyst perunan istutukset perunan nostot, sit oli viljan puinnit ja heinän puinnit ja risusavotat ja klapin tekot ja, (...) muakin on kolme kertaa yritetty tappaa tossa puukol vedetty, kirveel vedetty tonne polveen ja talikol tohon jalkapöytään läpitte ja. (EHYEKSI/H2N/4)

Äidin taholta sitten lähinnä tukistamista, ei niin ku sen. Hänen ei tarvinnu käyttää mitään fyysist valtaa, ku hän oli niin vahva sitte. (EHYEKSI/H5N/8)

Haastateltujen oma kokemus väkivallasta ilmenee aineistossa havaintoina omasta asennoitumisesta väkivaltaan sekä väkivallan vaikutuksista omaan elämään. Eräs haastatelluista kertoo, ettei hyväksy lainkaan väkivaltaa oman kokemansa vuoksi. Toinen haastateltava puolestaan kuvaa koetun väkivallan vuoksi ajattelevansa muiden lähestymisyrittäjiä hyväksikäytön tai hyötymisen yrityksenä. Haastateltava kuvaa väkivallan vaikuttaneen häneen muun muassa heikkouden tunteena, joka on yhteistä sekä haastatellun vanhemman että puolison käyttämälle väkivallalle. Toisena yhtäläisyytenä haastateltu kuvaa puolisoon kohdistuvan mustasukkaisuuden. Haastatellun mukaan koettu henkinen väkivalta vaikuttaa edelleen uudessa parisuhteessa vaikeuttaen muun muassa puhumista itselle vaikeista asioista.

Toisella tasolla ylisukupolvinen väkivalta tulee näkyväksi parisuhteessa. Haastateltujen kertomassa väkivaltaisen lapsuuden merkitys väkivaltaiseen suhteeseen päätymisessä ilmenee kuitenkin eri tavoin, kuin Heiskasen ja Piispan tutkimuksessa (1998). Heiskasen ja Piispan tutkimuksesta poiketen haastateltujen lapsuudessa pahoinpitelijä on ollut haastattelun äiti tai naispuolinen kasvattaja. Siirtymät lapsuudenkodista väkivaltaiseen suhteeseen eivät myöskään näyttäyty haastateltujen kertomuksissa yhtäläisinä. Erään

haastatellun kertomassa pakeneminen lapsuuden kotioloja näyttäytyy välittömänä siirtymänä väkivaltaiseen parisuhteeseen. Toinen haastateltu päätyi puolestaan väkivaltaiseen suhteeseen vasta ensimmäisen suhteensa jälkeen. Haastateltu kuvaa tämän suhteen sisältäneen pääsääntöisesti henkistä väkivaltaa, vaikka fyysinen väkivalta on myös ollut osana parisuhdetta.

No äiti on tietysti ollut mun elämässä siihen, kun mä täytin (...) ja (tauko) sitte mä muutin sieltä suoraan mun (tauko) silloisen miehen luokse, tai sitte niin ku tän miehen luokse (tauko). (EHYEKSI/H5N/2)

No se oli ennemminkin semmost henkist, et ko se oli semmost nälvimist selvinpäinki, et jos tarkkaan miättii ni sanotaan, et no ehkä mä sain viis kertaa turpaani vuades, et enemminkin se oli semmost henkist (...) (EHYEKSI/H2N/19)

Toisen ryhmän haastatteluissa ylisukupolvinen väkivalta näkyy sekä lapsiin kohdistuvana väkivaltana ja kaltoinkohteluna että väkivallan todistamisena. Eräs haastateltava kertoo puolisonsa harjoittaneen fyysisen väkivallan lisäksi taloudellista väkivaltaa lasta kohtaan. Toisen haastateltavan kertomassa korostuu puolestaan fyysinen väkivalta lasten riepottelemisena.

(...) Mut hänenkin tilanne on sellainen et isä oli hänenkin nimissään tehnyt kaiken maailman vippei. Niin et he yhdessä sai ja mun vanhin (lapsi) joutui ulosottoon isänsä tähden. (EHYEKSI/H8N/26)

No, hän oli (tauko), no oikeestaan hän (tauko) riepotteli lapsia (tauko) välillä, että se oli yks pisara, mitä mä en siedä yhtään. (...) (EHYEKSI/H5N/31)

Haastatellun kertomassa lapsiin kohdistunut ylisukupolvinen väkivalta näyttäytyy myös tekona, jota haastateltu ei voi hyväksyä. Ylisukupolvisen väkivallan välttäminen nimenomaan lapsiin kohdistuvina fyysisinä tekoina näyttäytyy aineistossa laajemminkin suhteesta lähtemisen syynä ensimmäisen ryhmän tavoin. Myös Ojurin (2004) väitöskirjassa lapset näyttäytyvät osaltaan tekijänä, joka saa äidin havahtumaan väkivallan kokemusten sekä sen todistamisen vahingollisuuteen. Tämän lisäksi lapsilla on useita muita mer-

kityksiä väkivaltaisessa parisuhteessa. He voivat olla äidin sijasta väkivaltaan havahtujia ja toimijoita, äidin tukijoita väkivallan keskellä sekä syitä äidille jaksaa parisuhteesta lähtemisen jälkeen. (Ojuri 2004, 114-115.) Eräs haastateltu kuvaa löytäneensä lapseltaan pahoinpitelyn merkkejä puolison kuitenkin kieltäessä tekonsa. Haastateltu kuvaa tuntojaan tilanteessa, jossa yllätti puolisonsa jälleen pahoinpitelemästä lastaan ja päättyy lyömään kumppania. Tilanteen jälkeen avioliitto päättyi eroon. Haastatellun kertomassa myös oma kokemus väkivallan vahingollisuudesta tulee näkyväksi.

En mä oikein tiä olik mul mittä oloi siin, vaan mä olin niin vihanen siihen, et mä oon itte joutunu kokemaan sitä väkivaltaa ja mä oon aina ajatellu, et mun lapseni ei tartte koskaan kokea sitä, et jos mä jostain pystyn viisastumaan ni se on ainakin viiminen, et sitä väkivaltaa ei mun lapseni koskaan tuu joutuu kärsimään ni eikö ni se oli vaan semmonen tavallaan en mä nähny enkä mä kuullu enää mittää se oli vaan semmonen, mä en edes ajatellu siin kohtaa mittää ku se vaan tapahtus, sit ku mä olin vetäny sen paistinpannun kans ni mä, et oho (...) (EHYEKSI/H2N/30)

Ylisukupolvisen väkivallan ja kaltoinkohtelun välttäminen sekä tiedostaminen ovat läsnä myös toisen haastatellun murheena siitä, millaisen kasvatus- ja parisuhdemallin lapset ovat kotoaan saaneet. Ylisukupolvisia väkivallan kokemuksia on selitetty muun muassa sosiaalisen oppimisen teorialla, jossa väkivaltaiset kasvuolot edesauttaisivat lasta omaksumaan aggressiivisen tavan ratkaista konflikteja sekä negatiivisen kommunikointitavan. Lisäksi ylisukupolvista väkivaltaa on selitetty roolimallien siirtymisellä ja riittämättömällä vanhemmuudella. Niin ikään pahoinpitelevän isän ja pahoinpidellyn äidin roolin on selitetty periytyvän sukupuolen mukaisesti tyttärille ja pojille. (Vilhula 2007, 91.) Kwong, Bartholomew, Henderson ja Trinke (2003) saivat tutkimuksestaan vahvistusta sosiaalisen oppimisen teorialle, mutta sukupuolittuneille roolisiirtymille tutkimuksen tuloksista ei löytynyt tukea. (Kwong ym. 2003, 288-301.) Toinen haastateltu puolestaan kuvaa lasten tarpeiden menevän parisuhteesta huolehtimisen edelle.

No se on ollut aika katastrofaalista ja sitten nekin mä suren ennen kaikkee sitä et minkälaiset eväät just lapsetkin on tavallaan tästä saanut. (...) (EHYEKSI/H8N/25)

Et kyl se (tauko) vastuu on siinä kohtaa sit niin ku suurempi niistä lapsista. (EHYEKSI/H5N/47)

Ylisukupolvinen väkivalta lapsiin kohdistuvana ilmiönä on läsnä aineistossa myös isovanhempien osoittamana kaltoinkohteluna ja lasten tarpeiden laiminlyöntinä.

(...) niin kun hän tuli sinne hoitaan niitä lapsia, et hän päästi mut hetkeks tavallaan leppäämään. Niin hänen mielestäs lapset saattoi jättää vaikka (toisen lapsen) pinnasänkyyn jos hän meni kauppaan pienemmän kans. (EHYEKSI/H8N/3)

(...) Niin mä olin ehkä sitte siinä viisitoist minuuttii kierrelly sitä kirppariä, ku mä tajuan, et mun äitiä ei näy missään. Ja, (tauko) sitte (tauko), mä menin sitten ettimään ja sit mä löysin hänet semmoselt käytävält sen. Vaunut oli siinä. Ja (tauko) hän oli menny johonki huoneeseen jonku (...) kans niin ku ennustettavaks (...) (EHYEKSI/H5N/26)

Ylisukupolvinen väkivalta näkyy aineistossa lasten osalta myös oireiluna, kuten päihde- ja mielenterveyden ongelmina sekä yhden haastatellun kertomassa väkivaltaisena parisuhdekäyttäytymisenä. Kuten ensimmäisen ryhmän kohdalla todettiin, ylisukupolvisen väkivaltaisen käyttäytymisen periytyvyyttä on tutkittu ja selitetty useilla tavoilla. McNealin ja Amaton (1998) pitkittäistutkimuksen mukaan 500 vanhempaa kertoi kokeneensa väkivaltaa parisuhteessaan lasten ollessa ikävuosiltaan 11 ja 19 välillä. Näiden vastaajien lapsista 420 raportoi lapsuuden kokemuksilla olleen negatiivisia vaikutuksia elämäänsä, kuten heikompi psyykkinen hyvinvointi ja suhde vanhempaan sekä väkivaltaisempaa käyttäytymistä omassa parisuhteessa. (McNeal & Amato 1998, 123-139.) Seuraavissa katkelmissa haastatellut kuvaavat väkivaltaisen parisuhteen vaikutusta lastensa hyvinvointiin.

(...) Ja sithän hän hakeutui jossain vaiheessa ensikotiinkin. Kun hänen mielestäns kotonakin oli kamalaa ja sit hän yritti itsemurhaa ja sekin selvis mulle vasta jälkeenpäin hänen kotona asuessaan et mä ihmettelin ja mä luulin vaan et hän on ollut, juonut alkoholia niin paljon. Hän tuli kotiin ja oksenteli. (...) (EHYEKSI/H8N/20)

No ilmeisesti tämmöst väkivaltaa ollu myöskin täsä ei lapseen kohdistuvaa ja mä sit vaan sillon kun mä kuulin siit ensimmäisen kerran kun oli juttuu, et (haastatellun lapsi) on käyny käsiks ja mä sit vaan kysyin sitä, että syyttä suotta, keneenkään ei saa mennä käsiks (...) (EHYEKSI/H2N/14)

Aineiston haastatteluiden perusteella voidaan todeta kahden ensimmäisen ryhmän osalta, että lapsuudessa koettu tai todistettu väkivalta vaikuttaa joidenkin lasten osalta vielä aikuisuudessa ja lasten omassa parisuhdekäyttäytymisessä.

5.2.2 Väkivallan yksityisyys ja puhumattomuuden kulttuuri

Aineiston toisen ryhmän haastatteluissa korostuu ensimmäisen ryhmän tavoin kokemus väkivallasta yksityisenä asiana ja tähän sitoutuva puuttumattomuuden kulttuuri. Ainoastaan yhdessä haastattelussa neljästä ei käsitellä lainkaan väkivaltaan puuttumista. Yksi haastatelluista kuvaa väkivaltaisista lapsuudenkokemuksistaan 1970-luvulla, jolloin koulussa ei reagoitu tilanteeseen väkivallan näkyvistä jäljistä huolimatta, vaan jäljet tulkittiin lasten leikeistä aiheutuneiksi kolhuiksi. Haastatellun mukaan myös naapuri oli tietoinen väkivaltaisista tapahtumista ja majoitti toisinaan haastateltua luokseen. Haastatellun mukaan naapuri ei kuitenkaan puuttunut tapahtumiin.

No semmost, et tota olin (suljettu tila) välil ja naapuri haki mut sieltä pois, mä olin ihan jäänyt, mä asuin naapuriskin puoli vuotta, mut siihen aikaan ilmeisestikin kukaan ei korvaas koksauttanukaan mihinkään. (EHYEKSI/H2N/2)

Haastateltujen kertomuksissa puuttumattomuus väkivallan ilmiöön sekä yksityisyyden kunnioittaminen olivat edelleen vahvasti osana myös 1980-1990-lukujen yhteiskunnallista asennoitumista. Husson ja Virkin (2008) mukaan pari- ja perhesuhteet on mielletty yksityiseksi alueeksi, jonka sisältämät yksilöiden väliset kohtaamiset tai kohtaamattomuudet eivät kuulu ulkopuolisille. Yksityisen alueen ihmissuhteissa ei välttämättä sovelleta samoja sääntöjä kuin muissa vuorovaikutus- ja ihmissuhteissa. Pari- ja perhesuhteet sisältävät erityisen luottamus- ja vastuusuhteen. (Husson & Virkki 2008, 261.)

Eräs haastateltu kuvaa osan sukulaisistaan tienneen väkivallasta tai epäilleen väkivallan ilmenemistä. Kukaan läheisistä ei kuitenkaan puuttunut tilanteeseen tai hälyttänyt apua. Haastattelun kertomassa korostuu, myös vahva puuttumattomuuden normi yhteiskunnallisena asennoitumisena. Haastateltu kuvaa, kuinka soitti useita kertoja poliisille pyytääkseen apua puolison pahoinpitelyn jälkeen. Haastateltu kertoo poliisista vastanneen, ettei heillä ole aikaa tulla selvittämään asiaa. Haastatellun mukaan myöskään työtervey-

dessä ei puututtu väkivallan ilmiöön, vaikka haastateltu joutui asioimaan siellä monesti pahoinpitelyiden jälkeen. Seuraavassa katkelmassa haastateltu kuvaa ensiavun henkilökunnan puuttumattomuutta väkivallan ilmenemiseen puolison vietyä haastateltu ensiapuun pahoinpitelyn jälkeen.

(...) Seistiin siin tuulikaapissa, ku sairaanhoitaja sanos, et mikä (tauko), mitä sulle on tapahtunu. Mä sanon, et mun mies hakkas (tauko) mun. Niin hän sano, et missä sun mies on. Mä sanoin, et tässä (tauko). Silloinkaan ei edes sairaalahenkilökunta päättäny (nau-rahtaa) kutsuu poliisii paikalle. (tauko) Ei mitään. Ei mitään. Katottiin vaan, et jaha (tauko). (EHYEKSI/H4N/12)

Kotanen (2013) on väitöskirjassaan tutkinut muutosta parisuhdeväkivallan uhrien ja oikeudellisen sääntelyn osalta. Kotasen mukaan rikoslain kokonaisuudistusta koskevan hallituksen esityksen kannanotoissa tehdään näkyväksi pahoinpitelyrikoksiin liittyvät jaottelut julkiseen ja yksityiseen alueeseen. Jaottelu on tukenut perheväkivallan määrittymistä suurilta osin asianomistajarikokseksi, mikä on pohjautunut käsitykseen väkivallasta yksityisasiana. Yksityisen alueen väkivallantekoihin ei ole nähty asianmukaiseksi puuttua valtiovallan toimesta aktiivisesti rikosoikeudellisen järjestelmän merkityksessä. Hallituksen esityksen (HE 94/1993) mukaan perheissä tapahtuva väkivalta on 1980-luvulla alettu hahmottaa yhteiskunnan ongelmaksi. Yksityisen ja julkisen alueen jaon katsotaan vaikeuttaneen perheväkivallan tunnistamista. Perheväkivallan ilmiöön kohdistuneen huomion nähdään myötävaikuttaneen lakimuutoksen alulle saattamiseen, minkä tulkitaan viestivän yhteiskunnallisen asennoitumisen muuttumisesta perheväkivallan ilmiötä kohtaan. (Kotanen 2013, 84-85; Finlex HE 94/1993.) Aineiston toisen ryhmän haastatteluissa puuttumattomuuden ilmiötä koskeva asennemuutos tulee näkyväksi sekä haastatellun lähipiirin että yhteiskunnallisen toiminnan tasolla. Kaksi aineiston haastatteluista kertovat saaneensa koettuun väkivaltaan ja häirintään jossain määrin apua läheisiltään sekä työpaikan henkilökunnalta 2000-luvulle tultaessa.

Nii ja sit sovittiin näin, et kun mä olen töissä ni ovimies ei päästä niit sisälle. No sit hän oli siäl oven takan huutelemas sit, et käske se huora tänne ja no enhän mä sinne menny totta kai, et hän sai ihan rauhas siäl oven takan huudella, et kunnes sit taas poliisit vei sen pois. (EHYEKSI/H2N/18)

Et mul on pakarat ja kaikki täältä kyljet ja kaikki mustelmilla. (...) Eikä mul ollut rohkeutta tehdä mitään, et must tuntu vaan et mä istuin koko päivän siellä sukulaisilla ja he vähän ulkoilutti (lapsia) ja muuten. Ja sit me päätettiin vaan niin, että me mennään yöks kottiin. (...) Niin sit me menttiin ja näin toimittiin et (puoliso) saatettiin sieltä ulos ennen kun me (lasten) kaa menttiin sisälle. (EHYEKSI/H8N/6)

Väkivallan yksityiseen tasoon kytkeytyvä vaikeneminen ja puhumattomuuden ilmiö sen sijaan tulee aineiston haastatteluissa näkyväksi osaksi vielä edelleen osana vuosien 1970-1990- lukujen suomalaista kulttuuria. Ainoastaan yhdessä haastattelussa puhumattomuuden kulttuuria ei eritellä. Eräs haastateltu kuvaa, kuinka peitteli väkivallan jälkiä ystäviltään. Haastateltu kertoo myös tuntevansa ihmisiä, jotka niin ikään kokevat väkivaltaa, mutta eivät puhu siitä kenellekään. Haastatellun mukaan kuka tahansa oppii peittämään väkivallan jälkiä taitavasti. Toinen haastateltu puolestaan kuvaa vaikenemista suomalaiseen kulttuuriin sitoutuvana piirteenä. Molempien haastateltujen kertomissa syyllisyys ja häpeä nousevat esiin väkivallasta puhumista estävinä tekijöinä.

Joo. Mä häpesin sitä. (...) Häpesin sitä jotenkin niin kun (tauko), enkä mä kyl tiedä ollenkaan, että miksi. (EHYEKSI/H4N/5)

(...) et se on jotenkin ensiks tulee semmonen häpeä ja just se, et en mä voi mennä ja mistä mä menisin (...) Ja sit taas, et mitä mä oon huomannu ni monen on läheisellekään hirveen vaikee kertoa, et jos on avioliitos jonkinnäkösii tämmösii väkivallan merkkei. Siin äkkii mitä mä oon ainakin tavannu ni tulee äkkii semmonen, et sä kuvittelet, et teillähän on ihan hyvin kaikki ja se, et ennenvanhaankin ni asioist on vaijettu, ei niist oo puhuttu, et ota nyrkki silmään ja oo hiljaa (...) (EHYEKSI/H2N/21)

Ojuri (2006) mukaan syyllisyydestä voi seurata väkivallan vähättelyä tai kokemus väkivallasta oikeutettuna kohteluna. Syyllisyys voi myös kummuta kulttuuriin juurtuneista normeista ja oletuksista, jotka liitetään naisen velvollisuuksiksi äitinä, puolisona ja perheen kokonaisvaltaisena vastuunkantajana. (Ojuri 2006, 21.) Metso (2018) puolestaan tuo omaelämäkerrallisessa teoksessaan esiin vaikenemisen taustalla olevan halun myös suojella läheisiään satuttavalta tiedolta (Metso 2018, 125). Vaikenemiseen ja väkivallasta puhumiseen liitetään haastateltujen kertomassa myös muita tekijöitä, kuten väkivallan

tekijän harjoittama vaientaminen pelottelun kautta, tunne läheisten kuormittamisesta sekä väkivalta tabu-aiheena.

(...) et sain turpaani ja menen keskustelemaan ni se vaan on edelleenkin tabu tääl Suomes toi väkivalta, et kun saat turpaas ni oo hiljaa tai tule lissää turpaa ni se on vaan semmonen, mä en tiä mikä siin on, et se on edelleenkin tabu vaik me eletään 2000-lukuu. (EHYEKSI/H2N/25)

(...) Tai jos mä oon sanonut et voitaisko me hakea apua. Muista (haastateltu) et jos sä apua haet niin sä oot se joka pahiten kärsit. Muista jos sä apuu lähdet hakemaan niin sä kärsit. (EHYEKSI/H8N/13)

Ronkainen (2002) toteaa väkivallan dynamiikassa yhdistyvän fyysiset, henkiset ja ruumiilliset osa-alueet, josta aiheutuva pelko rajoittaa toimijuutta. Tuottamalla kärsimystä, tuskaa ja haavoja väkivallan keinoin yksilö on pakotettu tekemään tietty ratkaisu. Väkivalta sisältää tuottavan vallan, jonka voima tulee kyvystä aiheuttaa pelkoa ja näin uusintaa vallan jo olemassa olevaa rakennetta ja yhteiskunnallista järjestystä. (Ronkainen 2002, 218.) Haastateltujen kertomassa pelko ja häpeä rajoittavat väkivallasta puhumista, tehden siitä yksityistä ja salattua.

5.2.3 Työelämä, avioliittokäsityksen rakoileminen ja alkoholikulttuuri

Ryhmän neljästä haastattelusta kolmessa kuvataan alkoholin osuutta väkivallassa. Toisen ryhmän haastatteluista ainoastaan yksi haastateltu kertoo, että väkivaltainen puoliso ei ollut päihtynyt väkivallan yhteydessä. Alkoholi näyttäytyy siis edelleen isona osana 1990 ja 2000-lukujen suomalaista elämäntapaa ja parisuhteessa ilmenevää lähisuhdeväkivaltaa.

No se oli semmonen mis oli alkoholi joka viikonloppu enemmän tai vähemmän ja kesäloimat, et siis mä en käytä alkoholia.(...) (EHYEKSI/H2N/18)

(...) Ja sit siinä kohtaa mun miehellänikin se alkoholiongelman rupes näyttämään päätänsä. (...) Niin mä menen sit kävelen hänen työpaikalle et mistä nyt kiikastaa, et meillä pi-

ti olla saunailta. Niin hänen työkaverit vaan naureskelee siel et tuollahan ne on tuolla baaritiskillä lähibaarissa. (...) (EHYEKSI/H8N/5)

Haastateltujen kertomassa myös naisen asemaa heijastavat arvot ovat usealla tavalla läsnä. Haastateltujen kertomassa naisen asema työelämässä ja kouluttautuminen nousevat esiin erotuksena ensimmäisen ryhmän haastatteluista. Kaleniuksen (2014) mukaan 1990-luvun alkupuolella koulutusrakenne jakautui melko tasaisesti sukupuolten kesken ja kehittyi yhtäläistä vauhtia 1970-1990 lukujen välisenä aikana. Työikäisten naisten osalta korkea-asteen tutkintojen suorittaminen alkoi kuitenkin nousta 1990-luvun alussa. Miesten kohdalla puolestaan keskiasteen tutkintojen suorittaminen on ollut korostunutta. Kun koulutuspolkuja tarkastellaan ikäluokittain tarkemmin, on sukupuolittunutta muutosta havaittavissa tiettyjen ikäluokkien välillä jo 1970- ja 1980-luvuilla. (Kalenius 2014, 8.) Heinämaa ja Näre (1994) toteavat puolestaan suomalaisen sukupuolisopimuksen perustuneen heikolle mieselättäjälle, naisten osallistuessa taloudellisesti merkittäväällä osuudella perheen toimeentuloon. Näin ollen valtion tehtäväksi on tullut järjestää lasten sekä vanhusten ja sairaiden hoitoa, koulutusta sekä elatusta koskevia palveluita. (Heinämaa & Näre 1994, 7.) Naisen vahva rooli perheen elatukseen osallistujana tulee aineiston haastatteluissa näkyväksi kertomuksissa taloudellisesta itsenäisyydestä ja työelämään osallistumisesta ikään kuin itsestäänselvyytenä. Eräs haastatteluista kuvaa myös perheestä huolehtimisen ohella monipolvista kouluttautumisuraansa, johon työelämän muutokset heijastuivat.

(...) Me oltiin molemmat oltu töissä. Mä en oo koskaan ollu työttömänä. (EHYEKSI/H4N/8)

Niin, niin. (tauko), että sitten (tauko) mä koin, että (tauko) se ois mun unelma-ammatti se (nimike) ammatti. Mut sitte (tauko) mä tosiaan seittemän vuoden pääst sit valmistuin siihen (tauko) (korkeakoulututkinto) ja sit totesin, että (tauko), et ei ooka töitä. (tauko) Ja mä sain sitte jonkunlaisia töitä, mutta (tauko) se ala osottautu aika vaikeeks, et. (EHYEKSI/H5N/80)

Toisaalta naisen tehtäväksi erottuu aineistossa vastuunkanto parisuhteen toimivuudesta ja perheestä huolehtimisena. Husson ja Virkin (2008) mukaan parisuhteita määrittävät yhtäältä sukupuolittuneisiin oletuksiin liittyvät käsitykset. Näiden käsitysten mukaisesti

naisten tehtäväksi määrittänyt vastuunkantaminen parisuhteen luottamuksen ylläpidosta sekä suhteiden toimivuudesta väkivaltaisessa parisuhteessa. Näiden odotusten kautta sekä parisuhteet että niiden sisältämä väkivalta tulevat jatkuvuudeltaan mahdollisiksi. (Husso & Virkki 2008, 263.) Toisaalta naisen asema näyttäytyy haastateltavien kertomana edelleen patriarkaalisen järjestyksen sanelemalta. Lidmanin (2015) mukaan patriarkalisessa kulttuurissa ”hyvän vaimon” tehtäviin kuuluu kodinhoito, lastenhankkiminen ja uskollisuus (Lidman 2015, 209). Naisen asema näyttäytyy edelleen kotikultin valossa, jossa naisen paikka määrittäytyy kotiin ja kotitöiden hoitoon. Toisaalta naisen tehtäviin liitetään myös perheen koossa pitäjän, lapsista huolehtijan ja hoivaajan rooleja.

Ja sit ku monel on se käsitys, et nainen kuuluu sinne nyrkin ja hellan väliin, et ykskin mies sano, et hänen vaimonsa on kotona ja sen kuuluu olla kotona se pesee pyykit, hoitaa lapset ja ruuat. (EHYEKSI/H2N/22)

(...) kun mä olen itkenyt mun miehelle puhelimesta et eks sä voi tulla kottiin ja auttaa tai jotain. Niin hän on ollut kauheen karkee, et kyl sun täytyy pärjätä et mä olen itkupilli ja heikko ja hermoheikko ja kaikkee tällaista näin. (...) (EHYEKSI/H8N/3)

(...) Jotenki sitä (tauko), se (tauko) vääristyy se ajatusmaailma mun mielest. Sitä jotenki kuvittelee, et mä parannan ton miehen. Moni varmaan ajattelee jonku alkoholistin kohdal ihan samoin. (EHYEKSI/H4N/19)

Erään haastatellun kertomassa naisen uhmatessa kulttuurisesti sisäänrakennettuja hoivaajan ja kuuliaisen vaimon rooleja asettamalla lapsen parhaan miehen ja parisuhteen edelle, määrittäytyy hän miehen puheissa huoran asemaan. Germainin ym. (1978) mukaan naisen rooli yhteiskunnassa palautuu rakastavaan ja alistuvaan äitiyteen. Naisen nähdään valinneen miehestä ja perheestä huolehtiminen. Miehen mielikuvissa hyvän tytön ominaisuuksiksi liitetään äitiys, neitsyys ja sisaruus. Miesten näkemyksissä naisesta korostuu ristiriita vaimosta koskemattomana ja unelmana äitiydestä. Naisella ilmetessä seksuaalisia tarpeita, muuttuu hän kunniallisesta naisesta huoraksi, joka liitetään häpeään ja paheellisuuteen. (Germain ym. 1978, 22, 26, 28-29.) Seuraavassa katkelmassa haastatellun voidaan katsoa määrittävän puolison puheissa huoran asemaan epäsovinnaisen ja naiselta odotettujen arvojen vastaisen toiminnan vuoksi. Katkelmassa huoran

rooli ei siis liity seksuaalisuuteen, vaan miehen kunniaa uhmaavaan käytökseen, eli miehen jättämiseen.

(...) Mä vaan totesin, et mä en koske sun lapsees ni sä et koske myöskään mun lapseeni ja se ei nyt oo toteutunu tässä mejän jutussa ni tässä ei ol enää vaihtoehtoi muuta kun se, et erotaan, sithän mä olinkin jo huora ja kaikkii ja (...) (EHYEKSI/H2N/30)

Toisen ryhmän haastatteluissa naisen asema määrittyy myös puolison käyttämän vallan ja hallinnan kautta. Eräs haastateltu kuvaa miehensä painostaneen häntä seksuaaliseen kanssakäymiseen, jotta saisi uuden raskauden avulla pidettyä haastattelun kotona. Toisen haastatellun kertomassa naisen asema puolestaan määrittyy toisenlaisen omistamisen, kihlauksen, kautta. Hulkon (2011) mukaan erilaiset siirtymät, elämäntilanteisiin liittyvä paine ja kriisit vaikuttavat väkivallan ilmenemiseen (Hulkko 2011, 99). Marttala (2011) toteaa väkivallan läheissuhteissa harvoin alkavan fyysisellä väkivallalla. Muun muassa pukeutumiseen ja ystävien tapaamiseen liittyvät toiveet ja mustasukkaisuus voidaan kokea osoituksina rakkaudesta ja rakastunut nainen voi sopeutua niihin mielellään. Fyysiseksi tai voimakkaammaksi väkivalta muuttuu usein erilaisissa parisuhteen sitoutumispisteissä. Tällaisia ovat raskaus, kihlautuminen ja avioliitto. Väkivalta syvenee, monipuolistuu ja muuttuu voimakkaammaksi, jolloin usein alkaa ilmetä myös seksuaalista väkivaltaa. Ajanjaksot, jolloin väkivallan tekoja ei ole, lyhenevät. (Marttala 2011, 44.) Väkivaltaan liittyvä omistaminen ilmenee haastateltujen kertomassa muun muassa seksuaalisena kontrollointina ja väkivallan syvenemisenä sitoutumisen myötä.

Näin jälkikäteen ainaki, että se, (tauko) ja varmasti silloinki koin, että (tauko) se oli hänen tapansa pitää mut kotona. (EHYEKSI/H5N/62)

Niin (tauko) aika pian sen jälkeen, ku me mentiin kihloihin, niin me saa, mä sain sit jo ensimmäisen kerran selkääni ja mulle ei oo vielääkään auennu, että miksi (tauko). (...) (EHYEKSI/H4N/3)

Yhtäältä naisen asema hahmottuu erään haastatellun kertomassa arvoitettuna suhteessa väkivaltaan. Haastateltu kuvaa, kuinka koetun väkivallan aiheuttama aggressiivisuus alkoi aiheuttaa hänessä itsessään pelkoa. Haastateltu kuvaa kokeneensa pelkoa itseään ja

mahdollisia tekojaan kohtaan. Haastateltu kertoo pelon lopulta johtaneen suhteesta irtautumiseen. Katkelmassa haastateltu muistelee lukemaansa tapausta, jossa vanha nainen oli tappanut miehensä lopettaakseen vuosikymmeniä kestäneen pahoinpitelyn. Haastateltu pohtii naisen tilannetta, jossa hän joutuu teostaan vankilaan. Lidmanin (2015) mukaan esimodernissa yhteiskunnassa miehen käyttämä väkivalta yhdistettiin muun muassa miesten välisiin kohtaamisiin, sotiin sekä maskuliiniseen kunniaan, mikä oikeutti miehen väkivaltaisuuden niin sopivana käytöksenä kuin perheväkivallankin yhteydessä. (Lidman 2015, 95). Jokisen (2000) mukaan miesten käyttämä väkivalta on edelleen kulttuurisesti hyväksyttävämpää, kuin tyttöjen, joiden kohdalla tällainen käytös rikkoo kulttuurista normia. (Jokinen 2000, 18-19.) Ote haastatellun kertomasta kuvastaa väkivallan sukupuolittuneisuutta ja sitä, kuinka väkivallan käyttäminen koetaan jossain määrin hyväksyttävämmäksi miehille, kuin naisille. Naisen väkivaltaisuus ei sovi naisten käytösnormiin, vaikka sitä olisi enteillyt naiseen itseensä kohdistuva väkivaltaisuus.

(...) joku yli 80-vuotias mummo (tauko) päätti tappaa halolla aviomiehensä (tauko) 50 avioliittovuoden jälkeen, nukkuvan miehensä (tauko) perheväkivallan takia. Hän oli päättänyt, et se loppuu nyt. (...) Niin on se sit hienoo tommosen kahdeksankymppisen, ku toiset menee vanhainkotiin, niin (tauko) hän lähtee linnaan. (EHYEKSI/H4N/38)

Ajallisena ilmiönä haastatteluissa nousee esiin 1990-luvun lama ja tämän aiheuttamat taloudelliset vaikeudet sekä tästä seuranneen kuormituksen yhteys väkivallan ilmenemiseen. Toinen haastateltu puolestaan kuvaa yhteiskunnallista muutosta lainsäädännön näkökulmasta. Haastateltu kertoo lähestymiskieltoa koskevan lakivalmistelun olleen tekeillä oman väkivaltakokemuksensa aikoihin sekä avioeron hakemisen vapautuneen siten, ettei siihen tarvittu enää virallista syytä. Haastatellun mukaan valmistelu oli kuitenkin kesken, eikä näin auttanut hänen tilanteessaan väkivallasta irtautumista. Eräs haastateltu tuo puolestaan esiin kulttuurisena piirteenä suomalaisen sisun eetosta. Haastateltu kertoo kokeneensa väkivallasta huolimatta, että pärjää aina.

Ajallisena ilmiönä haastateltujen kertomassa näyttäytyy ensimmäisen ryhmän tavoin myös edelleen vahvana elävä, perinteinen perhekäsitys ja avioliitossa pysyminen. Ojurin (2006) mukaan parisuhde ja avioliitto edustavat edelleen suomalaisessa yhteiskunnassa tietynlaista asemaa. Avioituminen nähdään yhä elinikäisenä päätöksenä elää yh-

dessä ja eroon päättynyt avioliitto voidaan kokea henkilökohtaisena epäonnistumisena siitäkin huolimatta, että nainen on joutunut pahoinpidellyksi. (Ojuri 2006, 21.) Erään haastattelun kertomassa avioliitossa pysyminen väkivallasta huolimatta tulee sanoitukseksi. Toisen haastattelun kertomassa tulee puolestaan näkyväksi hienoinen kulttuurinen muutos eron hyväksyttävyydestä onnettoman parisuhteen ja lasten edun yhteydessä sekä toisaalta näiden kahden käsityksen luomasta ristipaineesta.

(...) Mä en tiedä, et onk mul ollu sit vaan jotenki semmonen vanhanaikanen ajatusmaailma (tauko), et (naurahtaa) sen pariskunnan pitää vaa pysyy yhdessä. (EHYEKSI/H4N/6)

(...) on kahdenlaisii neuvoi esimerkiks tuttavapiiristä niin jotkut hyvää tarkoittavat ihmiset sanoo, et pitkä avioliitto ja siinä uskollisesti pysyminen antaa hyvän viestin lapsille siitä, että avioliitto on hyvä asia ja et on liian paljon rikkiäisiä perheitä ja et se tuo turvallisuudentunnetta. Mut sit on olemassa toinen puoli joka sanoo että myöskin yhtä hyvän viestin lapset saa siitä kun vaikeasta avioliitosta lähdetään ja tehdään niit päätöksiä ja et mä joskus mä koen jopa niinet se et mä olen näin kauan sinnitellyt tässä avioliitos. Et mä jopa syytän itseäni välillä siitä, et olenko mä tehnyt väärin päätöksiä siinä et mä olen jäänyt kuvitellen antavani hyvän esimerkin. (...) (EHYEKSI/H8N/25)

Aineiston toisen ryhmän haastatteluissa käsitykset naisen asemasta parisuhteen vastuunkantajana sekä perheestä huolehtijana nousevat vielä vahvasti esiin osana 1980-, 1990- ja 2000- lukuja. Ojurin (2006) mukaan naisten rooliin liitetään velvollisuus hoitaa perheen ihmissuhteita ja tunne-elämää sekä huolehtia perheen hyvinvoinnista. Ydinperhe nähdään usein yhteiskunnallisen ”normaalin” ja oman arvon määrittäjänä. Ydinperhe-ihanne sekä naisen rooli äitinä ja vaimona saattavat vaikuttaa naisten pysymiseen väkivaltaisissa parisuhteissa. Myös ympäristö voi painottaa näiden normien merkitystä ja ydinperheen säilyttämistä. (Ojuri 2006, 22.) Myös Piispan (2004) mukaan suomalaiset tutkimukset ovat selittäneet naisten pysymistä väkivaltaisissa parisuhteissa hoivan, äitiyden ja vahvuuden avulla (Piispa 2004, 53). Naiset mieltävät siis olevansa vastuussa perheen hyvinvoinnista, oman hyvinvointinsa ja turvallisuutensa kustannuksella. Naisten kertomassa ydinperheen nähdään myös olevan lapsille eroa parempi vaihtoehto.

5.3 "KUITENKIN OLEN VIELÄ SEN VERRAN NUORI IHMINEN, ET ON MUITAKIN VAIHTOEHTOJA"

Kolmannen ryhmän haastateltujen syntymä sijoittuu 1990-luvulle. Haastatellut kuvaavat kokemuksiaan lähisuhdeväkivallasta 1990-luvulta 2010-luvun lopulle. Seuraavaksi erittelen kolmen haastatellun kertomuksissa ilmenevää väkivallan ylisukupolvisuutta, suomalaista parisuhdekulttuuria sekä sukupolvisia piirteitä osana 1990-2010-lukujen yhteiskuntaa.

5.3.1 Ylisukupolvinen väkivalta lapsuudessa ja parisuhteessa

Kolmannen ryhmän kolmessa haastattelussa ylisukupolvinen väkivalta tulee näkyväksi kahdella tasolla. Yhtäältä haastatellut kuvaavat lapsuudessa koettua henkistä väkivaltaa, lapsen tarpeiden laiminlyöntiä sekä turvattomuutta. Ylisukupolvisuuden toisella tasolla haastatellut kuvaavat parisuhteessa koettua väkivaltaa, erityisesti seksuaalisen väkivallan osalta. Erityisenä ja eroavana piirteenä aiempien ryhmien haastatteluille on kolmannen ryhmän haastateltujen kuvaukset väkivallan tekijästä myös vieraana henkilönä koetun seksuaalisen väkivallan tai ahdistelun yhteydessä. Haastatellut ovat siis kokeneet väkivaltaa paitsi omassa parisuhteessaan, myös vieraiden tai satunnaisten tuttavien taholta. Kolmannen ryhmän haastatelluissa ei tuoda esille haastateltujen lapsia ylisukupolvisen väkivallan kehyksessä. Erona ensimmäisen ja toisen ryhmän haastatteluihin on myös kurituskulttuuria kuvaavan väkivallan puuttuminen. Kolmannen ryhmän haastatellut luokittelevat myös kokemansa väkivallan painottuneen henkiseen väkivaltaan sekä ikätasoisten tarpeiden laiminlyöntiin, jotka itsessään ovat vakavia lapsen kehitystä vahingoittavia väkivallan muotoja. Ensimmäisen ja toisen ryhmän haastateltujen kuvaama raju fyysinen väkivalta näyttäisi kuitenkin aineiston perusteella vähentyneen 1990-luvulle tultaessa.

Eräs haastateltu kuvaa isänsä manipulatiivista ja henkisesti väkivaltaista käytöstä koko lapsuuden kestäneenä raskaana kokemuksena. Haastatellun mukaan isän käytös vaikutti muun muassa haastatellun sisarukseen, joka alkoi käyttäytyä väkivaltaisesti. Myös toisen haastatellun kertomuksessa henkinen väkivalta nousee esiin äidin kumppanin taholta. Haastateltu kuvaa myös joutuneensa huolehtimaan sisaruksensa perustarpeista ja

kohdanneensa turvattomuutta sekä äitiin kohdistuvaa väkivaltaisuutta. Myös toinen haastateltu kuvaa sisaruksensa oireilleen tilannetta väkivaltaisen käytöksen kautta.

(...) Ja (tauko), no siis (tauko) se lapsuus ja nuoruus oli tosi hankalaa, et kotona oli paljon henkistä väkivaltaa (tauko). Fyysistä ei sinällään. No, yks semmonen todella uhkaava tilanne oli, mutta niin ku siis eri, ja eritoten isän puolelta. (EHYEKSI/H9N/1)

(...) hän puhui mun äidille, niinkun minusta. Ja äiti sit ei kieltäny(?) tai hän ei vastannu mitään, niin mä otin sen sillei, et hän on samaa mieltä. Et just, et mun pitäis ottaa mun kimpsut ja kampsut ja suksia vittuun, tai jotain niinkun tällösiä lauseita aika paljonkin. Et niinku, et me ollaan kauheita kakaroita ja et me ei tehä mitään hyvää missään ja niinku ihan turhia. Niin sit semmosta piti kuunnella just. Et otti sen aika paljon itteensä kyl siinä iässä, et mitä hän sanoi musta. (EHYEKSI/H1N/37)

Ojuri (2006) mukaan henkiseen väkivaltaan sisältyy kohteen julkinen nolaaminen, eristäminen sosiaalisista kontakteista, mielipiteiden tai pukeutumisen rajoittaminen sekä sanallinen alistaminen. Lisäksi henkinen väkivalta voi ilmetä kumppanin henkisenä alistamisena seksuaalisuuteen liittyvissä tilanteissa sekä uhkailemisella käyttää fyysistä väkivaltaa. Henkinen väkivalta sitoutuu aina osaksi fyysistä väkivaltaa. Psykkinen pahoinvointi, kuten pelon tunteminen, on väkivallan yleisin ja merkittävin oire, joka ei ole riippuvainen koetun fyysisen väkivallan määrästä tai laadusta. Usein naiset kokevat väkivaltaisessa parisuhteessa elämisen hirvittävimmäksi kokemukseksi väkivallan uhan ja pelon. (Ojuri 2006, 17-18.) Henkisellä väkivallalla arvioidaankin usein olevan jopa haavoittavampi vaikutus kuin fyysisellä väkivallalla.

Kolmannen ryhmän haastatteluissa erityisesti seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö korostuvat yksittäisenä väkivallan muotona haastateltujen kertomassa. Kaksi haastattelusta kuvaa seksuaaliseen pakottamiseen liittyviä kokemuksia lisäksi toistuvina tapahtumina elämässään eri tekijöiden toimesta. Ojuri (2006) toteaa seksuaaliseen väkivaltaan sisältyvän sekä henkisiä että fyysisiä väkivallan muotoja. Suomalaisessa parisuhdeväkivallassa seksuaalisuuden, rakkauden ja väkivallan yhteen nivoutumisella on pitkät perinteet. (Ojuri 2006, 18.) Raiskauksesta aiheutuneet vaikutukset voivat ilmetä välittömästi tai pidemmällä aikavälillä. Raiskaustraumasyndroomassa käyttäytymiseen, psyykkisiin toimintoihin ja kehoon liittyvät reaktiot rinnastuvat akuuttiin stressireakti-

oon, joka aiheutuu elämää uhanneesta tilanteesta. Naiset voivat joko ilmaista tai tukahduttaa tunteitaan tai saattavat käyttäytyä tapahtuneen jälkeen normaalisti. Tällä pyritään yleensä torjumaan tapahtunutta. Fyysisten jälkien lisäksi seksuaalinen väkivalta voi aiheuttaa pelkoa, vihaa, nöyryytyksen tunnetta tai hämmennystä. Myös univaikeudet ja pahoinvointi ovat tavallisia. Raiskauksesta vaietaan suuressa määrin, minkä syynä voi olla naisen yritys hallita tilannetta tai suojata itseään. (Pollari 1994, 86-87; Chappel 1977, 315-322.) Seksuaalisen väkivallan kokemus voi siis ilmetä usealla tavoin, seurausten ollessa usein vaikutuksiltaan pitkiä.

Eräs haastateltu erittelee kahden seksuaaliseen väkivaltaan liittyvään kokemuksen eroja tuntemattoman henkilön ja toisaalta oman kumppanin tekemänä. Haasteltu kuvaa tekojen aiheuttamaa turvattomuuden tunnetta, joka tuntemattoman ihmisen teossa sitoutuu kokonaisvaltaiseen turvan menetykseen. Puolison tekemän väkivallan aiheuttama turvattomuus sen sijaan sitoutuu kotiin ja siihen, että tekijä on haastatellulle läheisin henkilö. Haastateltu kokee teon loukanneen hänen itsemääräämisoikeutta, mikä sitoutuneen osaltaan itse teon luonteen lisäksi kotiympäristön ja parisuhteen sisältämien arvojen loukkaamiseen. Toinen haastateltu kuvaa puolestaan lamaannuksen ja raivon tuntemuksia tilanteessa, jossa seksuaalinen väkivalta on toistumassa toisen tekijän toimesta. Haastatellun mukaan toistuvuudesta aiheutunut viha herätti hänet tilanteessa ja hän sai estettyä tekijää vahingoittamasta itseään. Molemmissa katkelmissa on läsnä seksuaalisen väkivallan erityisen haavoittava luonne kokijan naiseutta ja minuutta kohtaan.

(...) tuntemattoman ihmisen raiskaus. Niin silloihan se on tietenkin niin kun täysi väkivalta, täysi loukkaus niin kun ihmisoikeuksia vastaan. Loukkaus ylipäättään näin naisena naisellisuuteen. Kaiken turvattomuuden tunteen vieminen siis ihan kaikki pohja kaikelta elämältä mennyt alta. (...) mun entinen aviomies. Joka on siis ollut kuitenkin mun läheinen ihminen ja sitten se väkivalta on siinä ollut. (...) ennemmin loukatuksi se mun oma itsemääräämisoikeus elikkä ja sitten myös se, et se on ollut mun kotona eli mun turvattomuus on mennyt siellä tavallaan (...) (EHYEKSI/H7N/1)

(...) mulla tuli siin hetkellinen semmonen, et (tauko) mä en osannu toimii. (tauko) No mikä yleensä on, et jos (tauko) tekijä on tuttu, niin (tauko) ei sitä nyt oletta, et yhtäkkiä pitäis olla puolustamassa itseänsä ihmiseltä, joka on ollu sulle, niin ku sua kohtaan hyvä. (...) Mut et (tauko) sit mulle niin ku itelle tuli jotenki hirveän (tauko) jotenki vahva siis ja viha siit, et tää ei voi käydä taas. (...) (EHYEKSI/H9N/26)

Lapsuudessa kohdatulla väkivallalla on ollut erään haastatellun kertomassa niin traumaatisoiva merkitys, että se on synnyttänyt pelon väkivallan toistumista kohtaa. Haastateltu kuvaa pääpiirteittäin hyväksi useita vuosia kestänyttä parisuhdettaan, joka kuitenkin päättyi haastatellun mielikuvissa siihen, että kumppani tarttui häneen kovakouraisin ottein. Haastateltu kuvaa tilanteen olleen yksittäinen, mutta aiheuttaneen voimakkaan tunteen siitä, ettei haastateltu halunnut enää kumppania lähelleen.

(...) Ja sit meillä meni välit niin kireeks ja näin, niin hänellä meni hermot sit kerran. Niin sit oli semmonen, et hän ei lyöny eikä mitään, mut hän puristi mua. Niin jo se niinku pelästytti mua. Et siinä kohtaa kyl se oli jo ohi se suhde. (EHYEKSI/H1N/10)

Kuten Suokas-Cunliffe (2003) toteaa trauma käsittelevässä luvussa, traumaattisesta tapahtumasta muistuttavassa tilanteessa yksilön keho saattaa aktivoitua ylivireystilaan. Lisäksi tilanne tai ärsyke voi herättää traumaan liittyviä muistoja. (Suokas-Cunliffe 2003, 108.) Ojurin (2006) mukaan väkivalta traumatisoi kokijaansa ja voi aiheuttaa traumaperäisen stressireaktion (PTSD, Post-Traumatic Stress Disorder). Traumakokemuksesta aiheutuvat oireet voivat ilmetä usealla tavalla ja niiden avulla väkivallan kokija pyrkii tasapainottamaan tunnekokemustaan. Traumaoireiden kautta yksilö reagoi siis luonnollisesti traumatisoivaan tapahtumaan. Kaikki väkivaltaa kokeneet eivät kuitenkaan traumatisoidu. (Ojuri 2006, 18-19.) Väkivaltakokemukset voivat siis traumatisoida yksilöä sekä jättää muun muassa kehomuistiin jälkiä, jotka aktivoituvat traumasta muistuttavassa tilanteessa.

5.3.2 Väkivallan yksityisyyden rakoileminen ja puhumattomuuden kulttuuri

Kolmannen ryhmän haastatteluissa kuvataan edelleen väkivallan ilmiötä yksityisenä ja puuttumattomana ilmiönä. Erityisesti väkivaltaan puuttumattomuus on läsnä haastateltujen lapsuuden kokemuksissa 1990-luvulla, ulottuen osittain 2000-luvun alkuun. Kaksi kolmesta haastatellusta kuvaa omassa lapsuudessaan olleen muun muassa kohtaamisia poliisin, opettajien ja hoitohenkilökunnan kanssa. Eräs haastateltu kuvaa isän vakuuttavan käytöksen estäneen viranomaisia puuttumasta kotona olleeseen väkivaltaan. Haasta-

teltu kuvaa joutuneensa lähtemään pakoon kotoa, jolloin isä oli seurannut ja käyttäytynyt väkivaltaisesti haastateltua kohtaan. Haasteltu kuvaa kertoneensa ammattilaisille tilanteesta. Katkelmassa haastateltu kuvaa isän kertomusta samaisesta tilanteesta, jonka vakuuttavuuden vuoksi viranomaiset eivät selvittäneet tapahtunutta enempää.

(...) hän selitti siinä, et no, että, no, vähähän hän hermostu liikaa, mutta et kyllähän te ymmärrätte, et eihän, kyllähän hän nyt on kauhuissaan, et jos (ikä) tyttö on lähössä pyörimään yön selkään, et eihän hän nyt, et (tauko) hän oli niin ku isänä vaan niin kauheen huolissaan. (...) (EHYEKSI/H9N/60)

Toisen haastatellun kertomassa puolestaan tulee näkyväksi tarkemman selvitystyön puuttuminen ja haastatellun koulunkäynnin vaikeuksien perimmäiset syyt tai kotiolojen tutkiminen olivat jääneet selvittämättä. Katkelmassa haastateltu kuvaa äitinsä kokeneen väkivaltaa kumppaninsa taholta, mutta äidin vaienneen tilanteesta. Väkivaltaisen riitelyn seurauksena kotiin hälytettiin poliisit, mutta poliisit eivät reagoineet väkivallan ilmeneeseen, koska teon ei katsottu kohdistuneen lapseen. Haastatellun kertomassa on läsnä asetelma väkivaltaan puuttumisen vaikeudesta ilman fyysisiä todisteita ja erityisesti lapsiin kohdistunutta väkivaltaa.

Mut ei, siis äiti ei puhunu siitä. (...) Kerran, kun mä olin tosi pieni, mä muistan, et mä kuuntelin sitä riitaa. Ja meillä oli parvisänky. Ja mä leikin vaan, että mä nukuin. Ja mä niinkun katoin sieltä. Poliisit tuli sinne huoneeseen kattomaan, et lapsilla on kaikki ok. Mutta et siäl me vaan maattiin, ja nii. Ei ne niinkun mitään, ne, en mä tiedä, mitä ne olis voinu tehdä, kun ei, siinä tilanteessa ei ollu mitään lapsia kohtaan, kohdistunu. (EHEYKSI/H1N/8)

Haastateltujen kertomassa muutos väkivaltaan puuttumisessa tulee kuitenkin näkyväksi ehdittäessä hieman 2000-luvun taitetta pidemmälle. Eräs haastateltu kuvaa kokeneensa nuoruusiässä seksuaalista hyväksikäyttöä silloisen seurustelukumppanin taholta. Haastateltu kuvaa hoitohenkilökunnan ja poliisin ottaneen haastattelun kertoman tosissaan ja ryhtyneen toimeen asian selvittämiseksi.

Sitten (tauko) se mun lääkäri (tauko) niin kysy multa luvan. Hän oli sit yhteydessä poliisiin ja (tauko) mä kävin kuulusteluissa ja se mies kuulusteltiin. (EHEYEKSI/H9N/17)

Kahden haastattelun kertomuksissa nousevat esiin 2010-luvulle tultaessa kokemukset seksuaalisesta häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta. Haastateltujen kertomuksissa kuvastuu saatu apu niin poliisin kuin oikeustoimenkin kautta. Haastateltujen kokemukset otetaan tosissaan ja siihen puututaan yhteiskunnallisella tasolla. Toisen haastattelun kertomassa tulee esille myös ystävän ohjaava tuki hakeutua avun piiriin haastattelun kokeman seksuaalisen väkivallan seurauksena. Toinen haastatelluista kuitenkin kertoo joutuneensa asiassa ensin sivuutetuksi ravintolassa työskentelevien järjestyksenvalvojien toimesta. Haastattelun kertomassa korostuu hänen sinnikkyytensä saada tilanteessa oikeutta, jolloin haastateltu lähestyy poliisia, minkä seurauksena mies pidätetään. Haastateltu kuvaa tunteneensa, että häntä kohdeltiin järjestyksen valvojien taholta humalaisena naisena, joka haluaa aiheuttaa ylimääräistä huomiota.

(...) Mä olin ihan shokissa. Mä olin ehkä kauankohan mä olin, ehkä vuorokauden mä en tehnyt mitään ja sitten mä soitin kai mun yhelle kaverille ja sitten hän oli silleen, et nyt sitten soitat poliisille. (...) Sit mä soitin poliisille ja no sit mut haettiin ja sitten tuotiin just tonne kaikkiin tutkimuksiin ja sit se alkoi rullaan. (...) Mut sit sen jälkeen meni kaikki tosi hyvin, et sit mä sain siihen sit kriisiapua ja sit mut ohjattiinkin tonne psykiatrialle ja sit se lähti siellä tosi hyvin. (...) Niin hän kun se oikeusprosessi kesti tosi kauan elikkä hänet ensin tuomittiin kärkeillä. (...) (EHEYEKSI/H7N/11-12)

Ja se tosiaan, et ei, siin ei (tauko), et jotenki, ku siit järkkäreitten taholta heti huomasi, et tuli semmonen olo, että oonks mä nyt (tauko) vaan niin ku, et mä oon, siis mä en ees ollu missään humala-humalassa, että oonks mä vaan nyt humalainen nainen, joka haluaa vetää nyt tässä jonkun niin ku kohtauksen. (EHEYEKSI/H9N/53)

Haastatteluiden perusteella väkivallan yksityisyydessä ja siihen puuttumisessa on alkanut 2000-luvun edetessä tapahtua muutosta. Muutos ei kuitenkaan näyttäydy aineistossa lineaarisesti etenevänä toimintana, vaan väkivaltaa sivuutetaan osittain yhä 2000-luvullakin. Eräs haastateltu mainitsee pakottamisen seksuaaliseen kanssakäymiseen olevan asianomistajarikos, mikä kertoo edelleen yhteiskunnan siirtävän vastuuta väkivallan kokijan harteille, jotta tekijää vastuutettaisiin väkivaltateosta. Yhteiskunnallisen asen-

noitumisen ja väkivaltaan reagoinnin muutosta on kuitenkin havaittavissa. Muutosta ilmentää esimerkiksi erään haastattelun maininta siitä, että Suomen valtio kustantaa seksuaalirikokseen liittyvät asianajokulut lopputuloksesta riippumatta. Yhteiskunta asemoituu siis osittain tukemaan väkivallan kokijaa.

Väkivaltaan liittyvä puhumattomuuden kulttuuri sen sijaan ei näyttäydy aineiston kolmannen ryhmän haastatteluissa muuttuneen juurikaan 1990- tai 2000-luvulle tultaessa. Väkivallan kokemuksista vaietaan, erityisesti perheenjäsenille puhuminen koetaan vaikeaksi muun muassa kuormittavuuden takia. Uudelle kumppanille kertomattomuuteen koetaan liittyvän muun muassa häpeää ja pelkoa siitä, että kumppanin mielipide haastatellusta muuttuisi. Myös vanhemman oma vaikeneminen ja väkivaltaa normalisoiva asenne tulee erään haastattelun kertomassa esiin väkivallasta puhumattomuutena. Erään haastattelun kertomassa tulee puolestaan esiin suvun yritys suojella väkivallan tekijää, mikä ilmenee haastattelun painostamisena väkivallasta valehtelemiseen ja salaamiseen.

(...) et tavallaan tietää, et toisen ois hyvä tietää (tauko), et itelle on sattunut tällästä (tauko). Mut sit tulee jotenki se pelko, et näkeeks toinen mut eri tavalla. (EHYEKSI/H9N/73)

No, siis äiti normalisoi aika paljon sitä tilannetta. (...) (EHYEKSI/H1N/7)

(...) Ja sitten etenkin se hänen äitinsä niin siit tuli ihan jotenkin hirvee juttu, et hän sanoi et mun ois pitänyt sitten valehdella, et jos kysytään jossain et onko näin käynyt. Mun ois pitänyt valehdella et se on joku eri mies eikä hänen poikansa. (EHYEKSI/H7N/7)

Piispa (2004) on väitöskirjassaan tarkastellut sukupolvisia eroja naisten kokemassa väkivallassa. Piispan mukaan väkivaltaa koskeva keskustelukulttuuri on nykyisin vapaampaa. Nuorten naisten käsitykset eroavat vanhemman sukupolven käsityksistä koskien parisuhdetta ja väkivaltaa, mikä ilmenee väkivallasta puhumisen lisääntymisenä, alistamattomuutena miehen kontrolliin sekä nopeampana eroamisena väkivaltaisesta kumppanista. (Piispa 2004, 84.) Aineistossa ei kuitenkaan ollut havaittavissa Piispan esiin tuomaa muutosta puhekulttuurin muutoksesta väkivallan kokemisen hetkellä. Sen sijaan haastatellut kuvasivat kertoneensa kokemuksista jälkikäteen muun muassa uudelle

kumppanille tai terveydenhuollon henkilökunnalle. Muihin Piispan tekemiin havaintoihin paneudun seuraavassa luvussa tarkastellessani kolmannen ryhmän ajallisia piirteitä.

5.3.3 Itsenäisyys, hoivaajan roolista luopuminen ja alkoholikulttuuri

Suurimpana erona kolmannen ryhmän ja muiden ryhmien haastatteluiden välillä on naisen aseman muutos itsenäisempään ja oikeuksiaan tuntevampaan suuntaan. Nykyri (1999) on tutkinut parisuhteen ristiriitatilanteita naisten kokemina ja toteaa sukupolvien erojen näkyneen jo 2000-luvun taitteessa aineistossaan. Vanhemmat haastateltavat tuovat esiin joustamisen ja yhteistoiminnan merkitystä, nuoremmat itsenäisyyttä ja oikeutta ilmaista itseään parisuhteessa. (Nykyri 1999, 160-161.) Keskinen (1995) on puolestaan tutkinut omaelämäkertoja, jotka ovat väkivaltaa sisältäneen avioliiton kokeneiden naisten kirjoittamia. Vanhempien naisten kertoessa parisuhteestaan tuodaan esiin selviytymisen ja kestämisen teemoja. Nuorempien naisten kertomuksissa puolestaan painottuu naisten käsitys oikeuksistaan sekä omasta itsenäistymisestä. Naiset tiedostavat omia halujaan ja niiden toteuttamista, vaikka ristiriita miehen haluihin nähden olisi olemassa. Naisten kertomuksissa perheen koossa pitäminen ja omien halujen syrjään laittaminen ilmentävät toista ajatusmallia, jonka rinnalla on nähtävissä vahvistuvan yksilöllisyyden piirteitä. (Keskinen 1995, 14, 66-70; Nykyri 1999, 160.)

Kolmannen ryhmän haastatteluissa muutos ajattelussa naisen asemasta ja kestämisen ideologiasta tulee näkyväksi lyhentyneinä kokemuksina parisuhteen lähisuhdeväkivallasta, mikä mukailee Piispan edellä tekemiä havaintoja. Haastateltujen väkivaltakokemukset vaihtelevat parin vuoden ja yksittäisten kokemusten välillä, kun taas aiempien ryhmien haastatellut kuvaavat väkivaltakokemusten kestäneen vuosikausia. Väkivaltainen ajanjakso jää lyhyemmäksi ja päätös suhteesta lähtemiseen tehdään nopeammin. Eräs haastateltu kuvasi jo yhden väkivaltaiseksi koetun kohtaamisen lopettaneen hänen mielikuvissaan suhteen. Nykyri (1999) toteaa, että naisia on pidetty vastuullisina koetusta väkivallasta, jolloin naisten vastuulle jää sekä omien että puolison vihan tunteiden käsittely. Väkivaltatilanteissa kumppani halutaan silti mieltää niin puhtaaksi ja tahrattomaksi, kuin mahdollista. Tämä tapahtuu kohdistamalla vihan tunteet itseensä. Kulttuurisesti naisiin kohdistuvat odotukset ovat kaksijakoisia. Toisaalta naisten oletetaan tuntevan vihan tunteita, toisaalta naisen rooliksi nähdään parisuhteen ylläpitäminen rakkauden vuoksi. Nykyrin mukaan individualistisen ajattelun vahvistuessa ymmärrys liit-

tyen ajatusmalliin, ettei pahoinpidelty nainen tunne vihaa miestänsä kohtaan tai halua itse olla tätä kohtaan väkivaltainen, vaikeutuu. (Nykyri 1999, 171; kts. Alberoni 1984, 19.)

Nykyrin mainitseman individualistisen ajattelun vahvistuminen näkyy aineiston kolmannen ryhmän haastatteluissa. Tämä ei kuitenkaan näy haastateltujen vihana tai omana väkivaltaisena käytöksenä, vaan pikemminkin irrottautumisena suhteesta ja oman rajallisuuden tunnistamisena. Yksi haastatelluista kuvaa yrittäneensä hoitaa ja tukea väkivaltaista ja alkoholisoitunutta miestänsä, mutta miehen alkoholismin ja väkivaltaisuuden syvetessä haastateltu ymmärtää, ettei hän voi pelastaa miestä. Katkelmassa haastateltu kuvaa väkivallan kierteen syvenemistä ja päätöstään olla uhraamatta loppuelämänsä jäädykseen huonoa oloa tuottavaan suhteeseen.

Oli et se oli jo niitten siis se kun oli sitä uskottomuutta niin paljon ja se oli kroonista ja niin kun sit silloin mä olin jotenkin ajatellut, että jos tässä nyt vielä jotain tulee. Niin sit ei oo enää mitään tulevaisuutta että sitten. Ja sit alkoi tulla näitä ja sit se vaan paheni. (...) Mut olin mä sen siinä jo päättänyt että olen lähdössä et tosiaan kuitenkin olen vielä sen verran nuori ihminen, et on muitakin vaihtoehtoja eikä hän tuu tosta paranemaan, koska ne kaikki. (...) (EHYEKSI/H7N/19)

Muuttuneen parisuhdekäsityksen rinnalla aineistossa elää kuitenkin edelleen käsitys naisen roolista suhteen kannattelijana ja kestäjänä. Perinteinen käsitys naisen asemasta tulee erityisen näkyväksi äidin neuvoessa erästä haastateltua pysymään suhteessa väkivaltaisuuden ilmettyä, koska rakkaus ja hyvä mies vaativat naiselta uhrauksia. Haastateltu kuvaa suhteesta lähtemisen olleen vaikeaa ja lähdön pitkittyneen. Toinen haastateltu puolestaan kritisoi perinteistä käsitystä naisen asemasta väkivaltaisen parisuhteen kannattelijana ja kestäjänä ja toteaa tämän olevan vääränlainen ajattelutapa ihmisyydestä ylipäänsä.

Joo. Juu, ja sit mä soitin heti äidille, et mitä mä teen. Niin hän sano, et älä nyt yhdestä pienestä tommosta asiasta heitä noin isoo rakkautta pois. Ja niinku ois pitänyt vaan uskaltaa. Mut ei uskaltanu, niin sit se meni vaan tosi rumaks. (EHYEKSI/H1N/11)

Niin (tauko), et tavallaan ehkä se, et mihin (tauko) naisia on ehkä turrutettu tai totuttu, niin ei sen kuulu (naurahtaa) olla niin. (EHYEKSI/H9N/55)

Piispan (2004) mukaan väkivaltainen parisuhde muokkaa naisen minuutta ja ajatusmalleja väkivallan ilmiöstä, mikä voi ilmetä sukupolvisten asennoitumisen hitaana muutoksena väkivaltaan. Piispan tutkimuksessa nuorempiin naisiin kohdistunut väkivalta erosi vanhempien naisten kokemasta väkivallasta. Nuorilla vastaajilla ei myöskään ollut lapsia, mikä vähensi sitoutumista ja velvollisuuksia väkivaltaista parisuhdetta kohtaan sekä vaikutti heidän käsityksiinsä väkivallasta ja parisuhteesta. Piispan mukaan tutkimus osoittaa kuitenkin vallitsevan ristiriidan muuttuneiden käsitysten sekä perinteisten väkivaltaan liittyvien uskomusten ja syyllisyyden tuntemisen välillä. (Piispa 2004, 84.) Perinteinen käsitys naisesta hoivaajana elääkin aineistossa rinnakkain samaisesta roolista irtisanoutumisen kanssa. Tämä kertoo siitä, että perinteiset käsitykset naisen roolista ja paikasta parisuhteessa muuttuvat hitaasti ajassa ja toisaalta elävät rinnakkain uusien naisen itsenäisyyttä ja oikeuksia korostavien käsitysten kanssa.

On ällöttävää, et niinkun tuntui et ei halunnu sanoa et, tai niinkun lopettaa sitä, et se ois satuttanut sitä toista sen verran paljon jos ois lopettanu. (EHYEKSI/H1N/11)

(...) mä halusin sen hänen sinne perheelle tuoda sen viestin tai sen tilanteen tavallaan et mä en oo lähiomainen enää, et heille se kaikki tieto mikä mulla on. Niin mä vaan halusin sen siirtää sinne, et se oli se mun mielestäni se mun ainoa velvollisuus ja se, että saa sen talouden jaettua. (...) (EHYEKSI/H7N/6)

Yhteiskunnallista muutosta naisen asemassa kuvastaa myös kouluttautuminen ja taloudellinen itsenäisyys itseisarvona, mikä on jatkumoa toisen ryhmän haastatteluissa nähtävälle muutokselle. Kouluttautumisen ja työelämään osallistuminen nähdään tavallisena osana naisen roolia. Kaikki kolmannen ryhmän haastatteluista kertovat opiskelleensa ja osallistuvansa työelämään. Toisaalta kolmannen ryhmän aineistossa tulee ilmi erilaisista arvopuhetta, joka asettaa työelämän ja urakehityksen perhe-elämän edelle. Aiemmassa ryhmässä työ toimi lähinnä elatuksen varmistajan. Kolmannessa ryhmässä eräs haastateltu kuitenkin kuvaa asettavansa työssä menestymisen vaikean parisuhteen edelle, joka vaikeuttaisi haastatellun saavutuksia työelämässä.

(...) Et sit se elämä meni siihen, että mun piti alkaa päättää siinä että onko. Mun on pakko keskittyä siihen omaan elämään ja työelämään. Ja mä olin vasta valmistunut ja mä olin saanut uuden työpaikan, et mä en voi menettää siis kaikkee siihen. (...) (EHYEKSI/H7N/5)

Ajallisena muutoksena kolmannen ryhmän haastatteluissa on nähtävissä myös keskustelua metoo-kampajansa, joka on ollut yhteiskunnallisessa keskustelussa vahvasti esillä haastatteluiden ajankohtana. Pentikäisen (2018) mukaan metoo-liikkeen myötä väkivallan sukupuolittuneisuus ja muotojen eriytyminen on tullut näkyvämmäksi, naisten painottuessa raa'an seksuaalisen väkivallan uhreina (Pentikäinen 2018, 131-132). Eräs haastateltu kuvaakin metoo-kampanjan mahdollisesti vaikuttaneen siihen, että naiset hakevat 2000-luvulla seksuaaliseen väkivaltaan ja ahdisteluun herkemmin apua ja ottavat asian puheeksi. Haastateltu kuvaa 2000-luvulla naisten ymmärtävän seksuaalisen ahdistelun ja väkivallan olevan yleistä ja häpeän ja vaikenemisen sijaan kokevat tärkeäksi tuoda ilmiön yleisyyden esiin.

Niin. No, siis varmaan just se, että (tauko) nyt on hyvä, ku on tää Metoo -kampanja ollu ja asiat on noussu vahvasti esille. Ehkä jotenki siis se (tauko), tavallaan kuitenkin tuntuu, et naiset on ottanu sen tavallaan, et tää nyt vaan, et (tauko) me nyt vaan saadaan tällstä osaksemme. (EHYEKSI/H9/54)

Kulttuurisena piirteenä alkoholi näyttäytyy aineistossa edelleen aiempien ryhmien tavoin merkittävänä osana 1990- ja 2000-lukujen suomalaista elämäntapaa ja väkivaltakulttuuria. Alkoholi näyttäytyy aineistossa sekä väkivaltaa kokeneen vanhemman itselääkinnän keinona että väkivaltatekoihin altistavana tekijänä.

Paljon alkoholia on ollu, joo. Et usein on ollu se alkoholi. Kyl niit riitoja oli ilmankin alkoholiakin. (...) Mut et hän sit, sit se oli, hän sanoi ihan jossain kohtaa sit myöhemmin, et kyl hän oli silloin käyttäny alkoholia siihen rentoutumiseen tai et koittaa päästä pois siitä masennuksesta. (...) (EHYEKSI/H1N/3-4)

(...) että kun hän on alkoholin vaikutuksen alaisena ollut kun nämä teot on tapahtunut. Siis hyvin vahvassa humalassa niin välilkin ajattelee et hänellä ei oo mitään käsitystä näistä. (...) mä olin tosi yllättynyt et hän muistaa ne. (EHYEKSI/H7N/3)

Toisenlaista yhteiskunnallista ajan kuvan muutosta kuvastaa erään haastatellun esiin tuoma ajatus itsestä ja omasta mielenterveydestä huolehtimisesta väkivaltakokemusten jälkeen. Haastateltu kuvaa hoitohenkilökunnan vaatineen häntä pysähtymään ja hoitamaan psyykkisen terveytensä kuntoon. Katkelmassa haastateltu kuvaa ajatusta mielen-terveyden hoitamisesta normalisoituneena ajatuksena osana 2000-luvun yhteiskuntaa, mikä eroaa merkittävästi ensimmäisen ryhmän haastatteluissa esiin tuodusta puhumisen yhteydestä ”hulluuteen”.

(...) et ei kun nyt sun on pakko vaan ottaa pidempi tauko, et sä tarviit sitä. Et ne sano mulle, et mä nyt saan, et se on sama asia kun sulla olis murtunu jalka, et nyt sun on pakko pistää peli poikki ja mennä tauolle. (EHYEKSI/H1N/31)

Ajallinen ja yhteiskunnallinen muutos heijastuu siis itsenäisemmän naisen aseman ja oikeuksien sekä seksuaaliseen häirintään puuttumisen ohella hoitokulttuurin normalisoi- tumiseen. Yksilön psyykkinen terveys nähdään hyvinvoinnin osa-alueena, johon tulee panostaa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksen tuloksena voidaan todeta, että yhteiskunnallisen aikakauden merkitys näkyy selvästi väkivaltakokemusten kuvauksissa. Erilaisten välineiden, kuten puhelimen ja internetin, puuttumisen nähdään vaikeuttaneen avun ja auttamisjärjestelmiin liittyvän tiedon hakemista 1950-1990-luvuilla. 1940-1950-lukujen taitteessa syntyneiden naisten kertomuksissa tuleekin näkyväksi väkivallan pitkäkestoisuus sekä perhearvojen ja naisen yhteiskunnallisen aseman merkitys. Avioliittoon lupautuminen nähdään elinikäisenä sitoumuksena, jossa pysytään väkivallasta huolimatta. Naisen asema paikantuu kotiin, perheestä huolenpitäjän rooliin.

Tietämättömyys avun hakemisen väylistä on läsnä myös 1960-2010 -lukujen väkivaltakokemuksissa. Naisen yhteiskunnallisessa asemassa on kuitenkin tapahtunut muutosta ja haastatellut kuvaavat omaa osuuttaan työssäkäyvinä ja kouluttautuneina elättäjinä. Naisen asema paikantuu siis 1960-1970-lukujen taitteessa syntyneiden naisten kertomuksissa myös kodin ulkopuolelle. Perinteinen ydinperhekesitys sekä naisen rooli perheen hyvinvoinnista huolenpitäjänä näyttäytyy kuitenkin edelleen vahvana tekijänä väkivaltaisessa suhteessa pysymiseen. Samanaikaisesti nähtävissä on avioerojen yleistymiseen liittyvää kehitystä, mikä näyttäytyy lapsen edun näkökulmasta eroamisen ja yhdessä pysymisen punnitsemisena. Eroaminen väkivaltaisesta suhteesta ilmentää yhteiskunnallista murrosta.

Tietoisuus omia oikeuksia ja yhteiskunnallisia prosesseja koskien korostuu tarkasteltaessa 1990-2020-lukujen kokemuksia väkivallasta. Naisen rooli muodostuu 1990-luvulla syntyneiden haastateltujen kertomuksissa itsenäiseksi ja omaa hyvinvointia arvostavaksi. Väkivallan kokemukset ovat pääsääntöisesti lyhytkestoisempia ja päätös suhteesta lähtemiseen saatetaan tehdä melko pian väkivaltaisen käytöksen ilmettyä, eikä hoivajan rooliin sitouduta aiempien vuosikymmenien tavoin. Tutkimukseni tulos tukee aiemman tutkimuksen todentamaa sukupolvista muutosta (ks. Piispa 2004; Nykyri 1999; Keskinen 1995). Uudenlaista yhteiskunnallista murrosta edustaa 2010-luvun metoo-kampanja, jonka nähdään vaikuttava niin yhteiskunnalliseen kuin naisten omaankin asennoitumiseen väkivaltaa kohtaan: naisten kokema seksuaalinen häirintä tunnustetaan merkittävänä ongelmana.

Väkivallan ylisukupolvisuuden ja väkivaltakokemusten periytyvyyden voidaan todeta jatkuvan 1950-luvulta 2020-luvulle. Ylisukupolvisuus paikantuu kolmelle tasolle: haas-

tatellun ja hänen puolisonsa omaan lapsuuteen, haastatellun parisuhteeseen sekä haastateltujen lasten lapsuuteen ja aikuisuuteen. Sekä 1940- ja 1950-lukujen että 1960- ja 1970-lukujen taitteessa syntyneet haastatellut kuvaavat lähisuhdeväkivallan vaikuttaneen lapsiinsa monenlaisena huonovointisuutena, kuten päihteiden käyttönä ja mielen-terveysongelmina sekä osittain periytyneenä väkivaltaisena käytösmallina. 1990-luvulla syntyneiden kohdalla erottavaksi tekijäksi nousee parisuhteeseen paikantuneiden väkivaltakokemusten lyhytkestoisuus. Ylisukupolvisuutta ei voida tarkastella nuorimman ikäryhmän kohdalla heidän lastensa osalta, koska lapsiin liittyviä kuvauksia ei aineistossa ole. Väkivaltainen käytösmalli näyttäisi joissain tapauksissa siirtyvän sukupolvelta toiselle, mutta väkivallan periytyvyys ei ole automaatio. Sen sijaan väkivallan ylisukupolvisena perintönä voidaan todeta lähes kaikkien tapausten kohdalla siirtyvän huonovointisuutta ja traumaattisia kokemuksia.

Tarkasteltaessa yhteiskunnallista ja kulttuurista muutosta 1950-luvulta 2010-luvulle suhteessa väkivallan ilmiöön, tulevat lakien, auttamisjärjestelmien kehittyminen sekä väkivaltaan puuttuminen aineistossa näkyviksi tekijöiksi. 1940-1950-lukujen taitteessa syntyneiden naisten kuvauksissa väkivalta mielletään patriarkaalisen järjestyksen ja kurituskulttuurin vaikutuksesta yksityiseksi ilmiöksi, joka sivuutetaan niin läheisten kuin yhteiskunnankin toimesta. Väkivallan määrittäessä asianomistajarikokseksi jätetään väkivaltaan puuttuminen kokijan vastuulle. Väkivallan yksityisyys alkaa verrattain rakoilla 1960-1970-lukujen vaihteessa syntyneiden haastateltujen kohdalla. Väkivallan sivuuttamista ja puuttumattomuutta yhteiskunnan toimesta on kuitenkin havaittavissa vielä jopa 1990-2010-luvuilla. Voidaankin todeta, että vaikka 2010-luvulle tultaessa yhteiskunnallinen huomiointi ja puuttuminen väkivallan ilmiöön on kehittynyt, sivuutetaan väkivallan kokemuksia yhä samanaikaisesti yhteiskunnan toimesta.

Kehitystä yhteiskunnallisen puuttumisen tasolla ilmentää erityisesti avioliitosta eroamiseen liittyvien käytäntöjen vapautuminen sekä seksuaaliseen väkivaltaan liittyvien oikeuskäytäntöjen edistyminen. Seksuaalinen väkivalta nähdään siis tuomittavana tekona yhteiskunnan silmissä. Avioerokäytäntöjen vapauduttua väkivaltaisesta suhteesta lähtemisen koetaan puolestaan yhtäältä helpottuneen. Kuritusväkivalta näyttäytyy vähentyneenä ilmiönä 1990-luvulle tultaessa, mikä liittyyneen kurituksen kieltäneen lain voimaantuloon. Istanbulin sopimuksen vaikutus näkyy naisten kokemaan lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen lisääntymisessä sekä auttamisjärjestelmien kehitymisessä. Kulttuuri-

sena piirteenä suomalainen alkoholikulttuuri näyttäytyy merkittävänä lähisuhdeväkivaltaa syventävänä tekijänä koko aineiston osalta 1950-luvulta 2010-luvulle.

Tarkasteltaessa lähisuhdeväkivaltakokemuksia 1950-luvulta 2010-luvulle voidaan yhtäläisenä piirteenä todeta väkivallan tabuluonteisuus. Vaikka ajalliset ja yhteiskunnalliset muutokset ilmentävät kehitystä väkivallan ilmiön kohtaamisessa niin yksityisellä kuin yhteiskunnallisellakin tasolla, on väkivallan kokijan edelleen vaikea puhua kokemastaan väkivallan ollessa ajankohtaista. Jokaisen ikäryhmän naiset ovat puhuneet kokemastaan väkivallasta ystävilleen tai ammattilaisille. Puhuminen on tapahtunut kuitenkin väkivallasta irtautumisen jälkeen. Tutkimukseni tulos vahvistaa käsitystä väkivallan tabuluonteisuudesta sekä pelon ja häpeän merkityksestä vaikenemisessa. Väkivallan aiheuttama häpeä, syyllisyys ja pelko eivät siis ole laantuneet 2010-luvulle tultaessa, vaan estävät edelleen väkivallan kokijoita kertomasta kokemastaan tapahtumahetkellä.

Tutkielmaa tehdessäni olen oppinut paljon lähisuhdeväkivallan dynamiikasta ja sen kokemuksellisesta tasosta. Vaikka yhteiskunnallista ja auttamisjärjestelmiin liittyvää kehitystä on tapahtunut, ei väkivallan syvin olemus ja sen kokijassaan aiheuttamat traumat ole muuttuneet: väkivalta haavoittaa ja vaientaa kokijaansa. Toisinaan lapsuudessa koettu väkivalta voi selittää aikuisuudessa ilmenevää huonovointisuutta. Yhteiskunnalliset keinot puuttua ja rajata väkivaltaa ovat edelleen varsin vähäiset. Lastensuojelussa työskennellessäni olen havahtunut väkivallan ilmiön haastavuuteen: väkivalta terrorisoi kohdettaan, vääristää kokijansa ajatusmalleja ja voi aiheuttaa konkreettisia vaaratilanteita. Yhteiskunnan tai lain näkökulmasta keinot puuttua väkivallan tekijän toimiin ja turvata väkivallan kokijan koskemattomuutta ovat kuitenkin erittäin rajalliset. Tutkielman ajallinen tarkastelu on avannut silmäni sille, kuinka yhteiskunnallisesta kehityksestä huolimatta paljon oleellisia toimia on vielä saavuttamatta. Ajallinen tarkasteluote tuo näkyväksi myös väkivallan sivuuttamisen ilmiön, joka on läsnä yhä 2010-luvulla. Jäinkin tutkielman tulosten myötä pohtimaan myös omaa työskentelyotettani väkivallan ilmiön parissa. Yhtenä tekijänä puuttumattomuuteen saattaa olla väkivaltakoulutuksen vähäisyys. Sosiaalityön näkökulmasta koenkin niin trauma- kuin väkivaltatyöhön liittyvän koulutuksen lisäämisen tärkeäksi askeleeksi kohti lähisuhdeväkivallan ilmiöön puuttumista.

Tutkielman teon myötä yhä näkyvämmäksi ilmiöksi nousi myös väkivallasta vaikeneminen ja häpeän kokemus. Väkivalta pienentää ihmistä, etenkin kaikkein läheisimmän

ihmisen toteuttama väkivalta. Väkivallan ollessa osa intiimiä, läheistä ihmissuhdetta se alkaa muuttaa ja vaurioittaa ihmisen minuutta. Sosiaalityössä emme saisi sortua pienentämään ihmistä enää entisestään, vaan rohkaistua kysymään asiakkaalta lähisuhdeväkivallan mahdollisuudesta – kenties useamman kerran. Lastensuojelun näkökulmasta arvioidaan usein lasten etua ja väkivaltaisesta suhteesta lähteminen nähdään ensimmäisenä askeleena kohti lapsen parasta. Väkivaltaisesta suhteesta lähteminen on kuitenkin pitkä ja vaikea prosessi, eikä myöskään vaaraton. Tulevaisuuden väkivaltatyötä tulisikin kehittää entisestään lisääntyvän avoimuuden, nopeamman puuttumisen ja väkivaltaisesta suhteesta irtaantumisen jälkeisen turvaamisen suuntaan. Myöhemmän tutkimuksen näkökulmasta olisikin mielenkiintoista saada tietoa tulevien sukupolvien lähisuhdeväkivaltakokemuksista sekä suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta väkivaltaan asennoitumisen ja puuttumisen näkökulmasta.

KIRJALLISUUS

Alberoni, Francesco; Ranta, Ulla & Ryömä, Liisa. (1984). Rakastuminen. Helsinki: Otava.

Amnesty. (2019). Naisiin kohdistuva väkivalta.

<https://www.amnesty.fi/tyomme/teemat/naisiin-kohdistuva-vakivalta/> Luettu:

24.11.2019

Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma. (2000). Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.

Apo, Satu. (1995). ”Ex cunno väki tulee.” Fyysiseen naiseuteen liittyvä ajattelu suomalais-karjalaisessa perinteessä. Teoksessa: Apo, Satu. (1995). Naisen väki.

Tutkimuksia suomalaisten kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta. Helsinki: Hanki ja jää.

Apo, Satu. (1996). Agraarinen suomalaisuus. Rasite vai resurssi? 176-184. Teoksessa: Laaksonen, Pekka & Mettomäki, Sirkka-Liisa. (toim.) (1996). Olkaamme siis suomalaisia. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Apo, Satu. (1999). Alkoholi ja kulttuuriset tunteet. 101-144. Teoksessa: Näre, Sari. (toim.) (1999) Tunteiden sosiologiaa II. Historiaa ja säätelyä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

BBC. (2020). Harvey Weinstein timeline. How the scandal unfolded.

<https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-41594672> Luettu: 16.4.2020

Bildjuschkin, Katriina; Ewalds, Helena; Hietämäki, Johanna; Kettunen, Hanna; Koivula, Tanja; Mäkelä, Jukka; Nipuli, Suvi; October, Martta; Peltonen, Joonas & Siukola, Reetta. (2020). Väkivaltakäsitteiden sanasto. Työpaperi 1/2020. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

Bjorklund, David & Hawley, Patricia. (2014). Aggression Grows Up. Looking Through an Evolutionary Developmental Lens to Understand the Causes and Consequences of Human Aggression. 159-186. Teoksessa: Shackelford, Todd & Hansen, Ranald. (2014). The Evolution of Violence. New York: Springer.

Butler, Sara. (2007). The Language of Abuse. Marital Violence in Later Medieval England. Leiden: Brill.

Canaan, Joyce. (1986). Why a "Slut" is a "Slut". Cautionary Tales of Middle-Class Teenage Girl's Morality. Teoksessa: Varenne, Hervé.(toim.) (1986). Symbolizing America. Lincoln: University of Nebraska Press.

Chappel, Duncan; Geis, Robley & Geis, Gilbert. (toim.). (1977). Forcible Rape. The Crime, the Victim and the Offender. New York: Columbia University Press.

Connidis, Ingrid & McMullin, Julie. (2002). Sociological Ambivalence and Family Ties: A Critical Perspective. Journal of Marriage and Family 64(3), 558-567.

Dutton, Donald. (1995). Trauma symptoms and PTSD-like profiles in perpetrators of intimate abuse. Journal of Traumatic Stress 8, 299-316. DOI: 10.1007/bf02109566

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja. (1994). PTK 16/1994.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Poytakirja/Documents/ptk_16+1994.pdf

Luettu:24.11.2019

Edwards, Rosalind & Ribbens, Jane. (1998). Living on the Edges: Public Knowledge, Private Lives, Personal Experience. 1-23. Teoksessa: Edwards, Rosalind & Ribbens, Jane. (toim.) (1998). Feminist dilemmas in Qualitative Research: Public Knowledge and Private Lives. London: Sage

Eilola, Jari. (2002). "Cuckoi päällä curjanakin; cana alla armaisnakin". Patriarkalisuus, puolisoien välinen suhde ja auktoriteettien muodostuminen. 100-127. Teoksessa:

Einonen, Piia & Karonen, Petri. (toim.). (2013). Arjen Valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450-1860). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Eskola, Jari. (2015). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. 185-206. Teoksessa: Valli, Raine & Aaltola, Juhani. (toim.) (2015). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Faludi, Susan. (1992). Backlash. The Undeclared War Against Women. London: Vintage.

Finch, Janet & Mason, Jennifer. (1993). Negotiating Family Responsibilities. London: Routledge.

Finch, Janet. (1989). Family Obligations and Social Change. Cambridge: Polity Press.

Finlex 53/2015. Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan

kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta.

<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2015/20150053> Luettu: 24.11.2019

Finlex HE 78/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100078#idp447458880>

Luettu: 24.11.2019

Finlex HE 94/1993. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1993/19930094> Luettu: 3.3.2020

Forsberg, Hannele. (2004). Havaita, nimetä, uudelleen määrittää, vaieta. Lapsia koskevan kotiväkivallan kategorisoinnista. 74-90. Teoksessa: Aatsinki, Ulla & Valenius, Johanna. (toim.)(2004). Ruumiita ja Mustelmia. Näkökulmia väkivallan historiaan. Turku: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.

Galtung, Johan. (1990). Cultural Violence. Journal of Peace Research 1990. Vol 27,3. 291-305.

Germain, Sirkka; Mattila, Kari; Polkunen-Gartz, Marja-Liisa & Törnroth, Christina. (1978). Väkivalta avioliitossa. Helsinki: Tammi.

Gowing, Laura. (2005). Domestic Dangers. Women, Words and Sex in Early Modern London. Oxford: Clarendon Press.

Hallituksen esitys. (1986). HE 62/1986. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi avioliittolain sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_62+1986.pdf

Luettu: 2.3.2020

Harjuvaara, Orvokki. (2010). Isän mukana kaatui koko perhe. 33-36. Teoksessa:

Kuorsalo, Anne & Saloranta, Iris. (toim.) (2010). Sodan haavoittama lapsuus. Helsinki: Ajatus Kirjat.

Hearn, Jeff. (1998). The Violences of Men. How Men Talk About and How Agencies Respond to Men's Violence to Women. London: Sage.

Heikkilä, Sanna. (1999). Varhaishoivaa koskeva populaari valistuskirjoittelu Suomessa 1900-luvulla. 299-248. Teoksessa: Näre, Sari. (toim.) (1999) Tunteiden sosiologiaa II. Historiaa ja säätelyä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Heinämaa, Sara & Näre, Sari. (1994). Siinä paha, missä viha. 5-16. Teoksessa:

Heinämaa, Sara & Näre, Sari. (toim.) (1994). Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Helsinki: Gaudeamus.

Heiskanen, Markku & Piispa, Minna. (1998). Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Helsinki: Tilastokeskus.

Helsingin Sanomat. (2014). Tutkimus: Suomi on naisille EU:n toiseksi väkivaltaisimaa. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002714270.html> Luettu: 24.11.2019

Helsingin Sanomat. (2018). Yli 15-vuotiaista naisista lähes joka kolmas on joutunut parisuhdeväkivallan uhriksi, kertoo tutkimus. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005915208.html> Luettu: 24.11.2019

Hulkko, Annukka. (2011). Parisuhdeväkivallan varhaiset vaiheet. 81-108. Teoksessa: Hannus, Riitta; Mehtola, Sirkku; Natunen, Luru & Ojuri, Auli. (toim.)(2011). Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Husso, Marita & Virkki, Tuija. (2008). Sukupuolittunut luottamus ja väkivalta parisuhteissa. 259-273. Teoksessa: Sevón, Eija & Notko, Marianne. (toim.) (2008). Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press

Husso, Marita. (1994). Parisuhdeväkivalta ja pahoinpidely ruumis. 130-144. Teoksessa: Heinämaa, Sara & Näre, Sari. (1994). Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja väkivalta. Helsinki: Gaudeamus.

Hyvärinen, Sauli. (2017). Piiskasta jähhypenkkiin. Suomalaisten kasvatustieteet ja kuritusväkivallan käyttö 2017. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu, 2/2017. <https://www.lskl.fi/julkaisut/piiskasta-jaahypenkkiin/> Luettu: 16.2.2020

Häkkinen, Antti. (2014). ”Kun yhteiskunta tuli kylään”. Nuorisosukupolvien erilaiset yhteiskuntakohtaamiset ja -kokemukset. 32-58. Teoksessa: Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena. (toim.) (2014). Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään. Nuorisotutkimusverkoston / Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 152. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura.

Hämäläinen, Pertti. (2004). Lähisuhdeväkivalta. Työterveyslääkäri 2004;22(3):326-328 https://www.ebm-guidelines.com/dtk/shk/avaa?p_artikkeli=ttl00144 Luettu: 15.1.2020.

Hänninen, Vilma. (2015). Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. 168-184. Teoksessa: Valli, Raine & Aaltola, Juhani. (toim.) (2015). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Jakupcak, Matthew & Tull, Matthew. (2005). Effects of Trauma Exposure on Anger, Aggression, and Violence in a Nonclinical Sample of Men. New York: Violence and Victims; Vol. 20, Iss. 5, (Oct 2005): 589-98. DOI:10.1891/0886-6708.2005.20.5.589
- Johnson, Michael. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence. Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and Family*, 1995:57:283-294.
- Jokinen, Arto. (2000). Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere: Tampere University Press
- Julkunen, Raija. (1995). Suomalainen sukupuolisota? s. 17-33. Teoksessa: Heinämaa, Sara & Näre, Sari. (toim.)(1995). Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Helsinki: Gaudeamus
- Juntti, Eira. (2007). Suomalaisten naisten toiminta kansakunnassa 1830-luvulta 1900-luvulle. <http://www.helsinki.fi/sukupuolentutkimus/aanioikeus/artikkelit/juntti.htm>
Luettu: 10.4.2020
- Juvonen, Tuula. (2006). Ruotsalaistaudin kourissa. Heteromaskuliinisuuden jälleenrakentaminen 1950-luvun Suomessa. 310-340. Teoksessa: Karonen, Petri & Tarjamo, Kerttu. (toim.) (2006). Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Helsinkin: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Kalenius, Aleks. (2014). Suomalaisten koulutusrakenteen kehitys 1970–2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:1. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Kaufman, Michael. (1987). The Construction of Masculinity and the Triad of Men's Violence. 1-29. Teoksessa: Kaufman (ed.) (1987). Beyond Patriarchy. Essays by Men on Pleasure, Power and Change. Oxford University Press, Toronto & New York.
- Keskinen, Suvi. (1995). Väkivaltainen avioliitto naisten omaelämäkertoissa. Pro gradu-tutkielma. Turku: Turun yliopisto.
- Kietäväinen-Sirén, Hanna. (2015). Erityinen ystävyys. Miehen ja naisen välinen rakkaus uuden ajan alun Suomessa (n. 1650-1700). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kirves, Jenni. (2007). Sotalasten siirretty lapsuus. 102-137. Teoksessa: Näre, Sari; Kirves, Jenni; Siltala, Juha & Strandberg, Joni. (toim.) (2007). Sodassa koettua. Haavoitettu lapsuus. Helsinki: Weilin + Göös.
- Kivimäki, Ville & Männistö, Anssi. (2016). Sodan särkemä arki. Helsinki : Werner Söderström Osakeyhtiö
- Kivimäki, Ville. (2013). Murtuneet mielet. Taistelu Suomalaissotilaiden hermoista 1939-1945. Helsinki: WSOY.

- Kiviniemi, Kari. (2015). Laadullinen tutkimus prosessina. 74-88. Teoksessa: Valli, Raine & Aaltola, Juhani. (toim.) (2015). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Klefström, Marja. (2010). Toisen polven sotavammat. 190-195. Teoksessa: Kuorsalo, Anne & Saloranta, Iris. (toim.) (2010). Sodan haavoittama lapsuus. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Koivunen, Anu. (1996). Sorto. 35-76. Teoksessa: Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne. (toim.). (1996). Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Kotanen, Riikka. (2013). Näkymättömästä näkökulmaksi. Parisuhdeväkivallan uhrit ja oikeudellisen sääntelyn muutos Suomessa. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kwong, Marilyn; Bartholomew, Kim; Henderson, Antonia & Trinke, Shanna. (2003). The Intergenerational transmission of Relationship Violence. *Journal of family psychology* 17 (3), 288-301.
- Kärkkäinen, Paavo. (2010). Isä oli kävelevä miinakenttä. 204-213. Teoksessa: Kuorsalo, Anne & Saloranta, Iris. (toim.) (2010). Sodan haavoittama lapsuus. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Lahti, Pirkko. (2010). Isää ei osannut edes kaivata. 29-32. Teoksessa: Kuorsalo, Anne & Saloranta, Iris. (toim.) (2010). Sodan haavoittama lapsuus. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Lammi-Taskula, Johanna & Bardy, Marjatta. (2009). Vanhemmuuden ilot ja murheet. 60-69. Teoksessa: Lammi-Taskula, Johanna; Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme. (toim.) (2009). Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna. (2009). Työ, perhe ja hyvinvointi. 38-49. Teoksessa: Lammi-Taskula, Johanna; Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme. (toim.) (2009). Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Latvala, Pauliina. (2005). Katse menneisyyteen. Folkloristinen tutkimus suvun muistitiedosta. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lehti, Martti. (2018). Katsauksia 28/2018. Henkirikoskatsaus 2018. Helsingin yliopisto. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/233586/Katsauksia_28_Lehti_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu: 22.11.2019
- Lidman, Satu. (2015). Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki: Gaudeamus

- Liliequist, Jonas. (2011). Changing Discourses of Marital Violence in Sweden from the Age of Reformation to the Late Nineteenth Century. *Gender & History* 1, 1-25. DOI: 10.1111/j.1468-0424.2010.01620.x
- Liljeström, Marianne. (1996). Sukupuolijärjestelmä. 111-138. Teoksessa: Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne. (toim.). (1996). *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Lindén, Heidi. (2018). Esipuhe. 7-10. Teoksessa: Lindén, Heidi; Talvio, Raija; Ilmaranta, Katriina; Mantela, Mari; Koskinen, Eva-Maria; Pentikäinen, Merja. (2018). *Metoo-vallankumous. Miten hiljaisuus rikottiin?* Helsinki: Like.
- Lindén, Heidi. (2018). Kuinka minusta tuli Suomen #metoo-lähettiläs. 27-82. Teoksessa: Lindén, Heidi; Talvio, Raija; Ilmaranta, Katriina; Mantela, Mari; Koskinen, Eva-Maria; Pentikäinen, Merja. (2018). *Metoo-vallankumous. Miten hiljaisuus rikottiin?* Helsinki: Like.
- Litmala, Marjukka. (2002). Avioero prosessin piirteet. Tutkimus helsinkiläisistä avioeroista vuonna 2000. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 55. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Liukkonen, Marjo. (1995). Miksi Mirja murhattiin? Intohimorikoksen dynamiikkaa. 121-129. Teoksessa: Heinämaa, Sara & Näre, Sari. (toim.)(1995). *Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta*. Helsinki: Gaudeamus
- Lähtenmäki, Maria. (1995). Mahdollisuuksien aika. Työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910-30-luvun Suomessa. Väitöskirja. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Main, Mary & Solomon, Judith.(1990). Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth Strange Situation. 121–160. Teoksessa: Greenberg, Mark; Cicchetti, Dante & Cummings, Mark (toim.). (1990). *Attachment in the preschool years*. Chicago: University of Chicago Press.
- Martelin, Tuija; Pitkänen, Kari & Koskinen, Seppo. (2000). Suomalaisten väestöllinen elämäntilanne: tilastoja ja tarinoita. 38-57. Teoksessa: Heikkinen, Eino & Tuomi, Jouni.(toim.) (2000). *Suomalainen elämäntilanne*. Helsinki: Tammi
- Marttala, Pia. (2011). Parisuhdeväkivallan monet muodot. 37-80. Teoksessa: Hannus, Riitta; Mehtola, Sirkku; Natunen, Luru & Ojuri, Auli. (toim.)(2011). *Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

- McNeal, Cosandra & Amato, Paul. (1998). Parent's marital violence: long-term consequences for children. *Journal of family issues* 19 (2), 123-139.
- Me Too Movement. (2018). History & Vision. <https://metoomvmt.org/about/> Luettu: 16.4.2020
- Metso, Riina-Maria. (2018). Miksi se ei vain lähde? Väkivaltainen parisuhde ja miten siitä pääsee irti. Jyväskylä: Atena.
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna. (2012). Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla. *Perhebarometri 2011*. Väestötutkimuslaitos. Katsauksia E 42/2012. Helsinki: Väestöliitto
- Moilanen, Pentti & Räihä, Pekka. (2015). Merkitysrakenteiden tulkinta. 52-73. Teoksessa: Valli, Raine & Aaltola, Juhani. (toim.) (2015). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Morgan, David. (1996) *Family Connections. An Introduction to Family Studies*. Cambridge: Polity Press.
- Niinluoto, Maarit. (1994). On elon retki näin eli miten viihteestä tuli sodan voittaja. Helsinki: Kirjayhtymä
- Notko, Marianne & Sevón, Eija. (2008). Äitiys ja koti naisten keskinäisissä jännitteisissä perhesuhteissa. 111-130. Teoksessa: Notko, Marianne & Sevón, Eija. (toim.) (2008). *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press
- Nurmi, Terhi. (2004). Elämää huutolaisena. Elämänkerrallinen tutkimus kahden huutolaislapsen elämästä. 25-26. Teoksessa: Hentilä, Marjaliisa. (toim.) (2004). *Työväentutkimus vuosikirja 2004*. Helsinki: Työväenliikkeen kirjasto
- Nykyri, Tuija. (1999). Kun rakkaus rakoilee: parisuhteen ristiriitatilanteet naisten kokemina. 155-175. Teoksessa: Näre, Sari. (toim.) (1999). *Tunteiden Sosiologiaa I. Elämyksiä ja läheisyyttä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ojanen, Markku. (2010). Orvosta onnellisuusprofessoriksi. 37-43. Teoksessa: Kuorsalo, Anne & Saloranta, Iris. (toim.) (2010). *Sodan haavoittama lapsuus*. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Ojuri, Auli. (2004). Väkivalta naisen elämän varjona. Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämänkulusta ja selviytymisestä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

- Ojuri, Auli. (2006). Parisuhdeväkivalta ja turvakotien naistyö. s.16-39. Teoksessa: Kainulainen, Heini; Ruohonen, Marita & Ensi- ja turvakotien liitto. (2006). Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Oranen, Mikko & Keränen, Eija. (2006). Lasten auttaminen. 63-83. Teoksessa: Kainulainen, Heini; Ruohonen, Marita & Ensi- ja turvakotien liitto. (2006). Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto
- Peltonen, Ulla-Maija. (1996). Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 657. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Peltonen, Ulla-Maija. (2003). Muistin paikat. Vuoden 1918 kansalaissodan muistamisesta ja unohtamisesta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 894. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pentikäinen, Merja. (2018). Vakava ihmisoikeusongelma valokeilaan. 129-148. Teoksessa: Lindén, Heidi; Talvio, Raija; Ilmaranta, Katriina; Mantela, Mari; Koskinen, Eva-Maria; Pentikäinen, Merja. (2018). Metoo-vallankumous. Miten hiljaisuus rikottiin? Helsinki: Like.
- Pettersson, Paula. (2003). Lapsi matkalla eheämmäksi ja elävämmäksi. 93-106. Teoksessa: Saarinen, Päivi & Absetz, Kimmo. (2003). Matkalla eheäksi ja eläväksi. Traumaterapiakeskuksen projektiraportti 1999-2002. Oulu: Traumaterapiakeskus.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku. (2017). Sukupuoli ja väkivalta tilastoissa. Miksi tarvitaan tietoa väkivallan yleisyydestä? 68-86. Teoksessa: Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi. (toim.) (2017). Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino.
- Piispa, Minna. (2004). Väkivalta ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely surveytutkimuksessa. Helsinki: Helsingin yliopisto
- Pollari, Päivi. (1994). Raiskaus sukupuolisen väkivallan muotona. 79-96. Teoksessa: Heinämaa, Sara & Näre, Sari. (1994). Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja väkivalta. Helsinki: Gaudeamus.
- Punamäki, Raija-Leena. (2004). Siirtyykö trauma sukupolvelta toiselle? Mielenterveys ja perhesuhteet väkivallan uhrien perheissä. 53-73. Teoksessa: Aatsinki, Ulla & Valenius, Johanna. (toim.)(2004). Ruumiita ja Mustelmia. Näkökulmia väkivallan historiaan. Turku: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.

- Puuronen, Anne; Kero, Katja & Nyqvist, Leo. (2018). EHYEKSI – Lähisuhdeväkivaltaa kokeneen potilaan tunnistaminen, hoitoon ohjaaminen ja avunsaanti. Monitieteellinen tutkimus- ja kehittämishanke (2019-2021). Tutkimussuunnitelma.
- Reinikainen, Pirita. (2010). 43. Sotasairaalassa hoidetut puolustusvoimien psykiatriset potilaat ylimääräisten harjoitusten ja talvisodan aikana. Suomen historian Pro gradu-tutkielma. Joensuun yliopisto.
- Ronkainen, Suvi. (1998). Suomalaisuutta tieteellisessä tutkimuksessa ja väkivaltaisuudessa. 49-54. Teoksessa: Kiviaho, Pirkko. (toim.) (1998). Puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Ronkainen, Suvi. (1999). Subjektius, häpeä ja syyllisyys parisuhdeväkivallan elementteinä. 131-154. Teoksessa: Näre, Sari. (toim.).(1999). Tunteiden Sosiologiaa I. Elämyksiä ja läheisyyttä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- Ronkainen, Suvi. (2002). Väkivallan valta. 207-220. Teoksessa: Apo, Satu; Koivunen, Anu; Rossi, Leena-Maija & Saarikangas, Kirsi. (toim.)(2002). Itkua ikä kaikki? Kirjoituksia naisesta, vallasta ja väkivallasta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- Ronkainen, Suvi. (2008). Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. Yhteiskuntapolitiikka 73 (2008):4.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101398/ronkainen.pdf> Luettu: 20.1.2020
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. (2009). Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 2009.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf> Luettu: 24.4.2020
- Saarikoski, Helena. (1999). Tytön rakkaus ja häpeä huoran maineen säatelemänä. 107-130. Teoksessa: Näre, Sari. (toim.) (1999). Tunteiden Sosiologiaa I. Elämyksiä ja läheisyyttä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saloranta, Iris. (2010). Häpeän häkistä vihan veräjälle. 195-203. Teoksessa: Kuorsalo, Anne & Saloranta, Iris. (toim.) (2010). Sodan haavoittama lapsuus. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Saurama, Erja. (2002). Vastoin vanhempien tahtoa. Tutkimuksia 7. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

- Savioja, Hannele; Karisto, Antti; Rahkonen, Ossi & Hellsten, Katri. (2000). Suurten ikäluokkien elämänkulku. 58-73. Teoksessa: Heikkinen, Eino & Tuomi, Jouni. (toim.) (2000). Suomalainen elämänkulku. Helsinki: Tammi
- Sihvo, Jouko. (1976). Avioliitto ja avioero. Tutkimus eräistä avioliittoa ja avioeroa koskevista käsityksistä ja käyttäytymismuodoista 1940-luvun lopusta lähtien Suomessa. Tampere: Kirkon tutkimuslaitos.
- Sinkkonen, Jari. (2004). Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. *Duodecim* 2004;120:1866–73.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2007). Koko perhe kierteessä: Lähisuhdeväkivalta ja alkoholi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:27. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2017). Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma valmis vuosille 2018–2021. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/istanbulin-sopimuksen-toimeenpanosuunnitelma-valmis-vuosille-2018-2021 Luettu: 24.11.2019
- Straus, Murray. (2006). Future research on gender symmetry in physical assaults on partners. *Violence Against Women* 2006;12:1086-1097.
- Suokas-Cunliffe, Anne. (2003). Lapsuuden kompleksisen trauman jäljet aikuisuudessa. 107-130. Teoksessa: Saarinen, Päivi & Absetz, Kimmo. (2003). Matkalla eheäksi ja eläväksi. Traumaterapiakeskuksen projektiraportti 1999-2002. Oulu: Traumaterapiakeskus.
- Suomen YK-liitto. (2017). Vihapuhe ja lähisuhdeväkivalta Suomen suurimpia ihmisoikeusongelmia. <https://www.ykliitto.fi/uutiset-media/uutiset/vihapuhe-ja-lahisuhdevakivalta-suomen-suurimpia-ihmisoikeusongelmia> Luettu: 24.11.2019
- Säävälä, Hannu; Pohjoisvirta, Riitta; Hannus, Riitta; Korhonen, Tuija & Karvonen, Kaisa. (2011). Terrori ja tilanneväkivalta parisuhteessa. Oulun ensi- ja turvakodin asiakkaat vuosina 2003-2005. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2011;48:294-306.
- Tarjamo, Kerttu & Karonen, Petri. (2006). Kun sota on ohi. Loppusanat. 377-398. Teoksessa: Karonen, Petri & Tarjamo, Kerttu (toim.). (2006). Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tarjamo, Kerttu. (2006). Kansakunnan tulevaisuutta pelastamassa. Viranomaisten keskustelu rikollisuudesta 1940-1950-luvun Suomessa. 341-376. Teoksessa: Karonen, Petri & Tarjamo, Kerttu. (toim.) (2006). Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen

ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. (2018). Lähisuhdeväkivalta 2017.

<http://www.julkari.fi/handle/10024/137215> Luettu: 30.9.2019

The New York Times. (2018). She Founded Me Too. Now She Wants to Move Past the Trauma. <https://www.nytimes.com/2018/10/15/arts/tarana-burke-metoo-anniversary.html> Luettu: 16.4.2020

Vainio-Korhonen, Kirsi & Lahtinen, Anu. (2015). Lemmen ilot ja sydämen salat. Suomalaisen rakkauden historiaa. Helsinki: WSOY.

Varsinais-Suomen lastensuojelujärjestöt. (2017). Piiskasta puheeseen – kuritusväkivalta kasvatuksessa. <https://vslj.fi/piiskasta-puheeseen-kuritusvakivalta-kasvatuksessa/> Luettu: 20.1.2020

Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena. (2014). Johdanto. Nuoruus, sukupolvet ja oman elämän kirjoittaminen. 5-30. Teoksessa: Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena. (toim.) (2014). Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään. Nuorisotutkimusverkoston / Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 152. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura.

Vilhula, Anna. (2007). Sosiaalinen perimä: ylisukupolviset kohtalot tutkimuskirjallisuuden valossa. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.

Wilska, Matti. (1948). Kansanomaisesta kasvatuksesta. Etupäässä Karjalassa tehtyjen tutkimusten mukaan. Pieksämäki: Matti Wilskan säätiö.

Virtanen, Leena. (1990) Huoraksi nimittely suomalaisessa perinteessä. Teoksessa: Nenola, Aili & Timonen, Senni. (toim.) (1990). Louhen sanat. Kirjoituksia kansanperinteen naisista. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Väestöliitto. (2019). Fyysinen väkivalta.

https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/fyysinen-vakivalta/ Luettu: 24.11.2019

Väestöliitto. (2019). Seksuaalinen väkivalta.

http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/seksuaalinen-vakivalta/ Luettu: 24.11.2019

Yle. (2017). Venäjä on poistamassa perheväkivallan rikoslaista – lakiesitys eteni duumassa. <https://yle.fi/uutiset/3-9426898> Luettu: 24.11.2019

Yle. (2019). Lähisuhdeväkivallan maa. Miksi suomalainen satuttaa läheistään.

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/16/lahisuhdevakivallan-maa-miksi-suomalainen-satuttaa-laheistaan> Luettu: 30.9.2019

HAASTATTELUT:

Haastattelu 1: EHYEKSI/H1

Haastattelu 2. EHYEKSI/H2

Haastattelu 3: EHYEKSI/H3

Haastattelu 4. EHYEKSI/H4

Haastattelu 5: EHYEKSI/H5

Haastattelu 6. EHYEKSI/H6

Haastattelu 7: EHYEKSI/H7

Haastattelu 8. EHYEKSI/H8

Haastattelu 9: EHYEKSI/H9